Ivancsó István

Csépes János görögkatolikus vértanú pap (1918-1953)

Ivancsó István

Csépes János görögkatolikus vértanú pap (1918-1953)

Nyíregyháza, 2026

A szerző köszönetet mond mindazoknak – elsősorban Csépes János leszármazottainak –, akik adatok, információk, dokumentumok, fényképek rendelkezésre bocsátásával gazdagították a könyv anyagát.
Köszönet illeti azokat is, akik az idegen nyelvű források fordítását végezték.
Külön köszönet a precíz korrektúrázásért.

Második, javított és bővített kiadás.

A könyv megjelenését anyagilag támogatta a
Vitéz Pákh Sándor jótékonysági alapítvány.
Köszönet a nagylelkű segítségért.

© Ivancsó István 2026

ISBN 978-615-02-5383-1

AJÁNLÁS

„Ó, Istenem, Jézus Krisztus, dicsőítünk Téged és köszönjük Neked, hogy méltattad hűséges szolgádat, Csépes János atyát arra, hogy életét adja a katolikus hitért". – Ezzel a fohásszal kezdődik az a rövid ima, amit Csépes János kárpátaljai görögkatolikus vértanú pap leszármazottjai és tisztelői minden nap elmondunk. Hiszen minden szava igaz: hűséges volt görögkatolikus hitéhez, életét adata érte, és erre Krisztus hívta meg, Ő méltatta arra, hogy vértanú legyen. A szovjet kommunista időben legalább hat görögkatolikus püspököt gyilkoltak meg (akik közül a legismertebb Romzsa Teodor). A papokat sem kímélték, akik túlnyomó részt családos papként vállalták a kemény börtönbüntetést, Szibériát. Lehetett ugyanis tudni, hogy oda viszik őket, több mint 3000 km távolságra, messze szeretteiktől. Csépes János atya mégis vállalta. Áldott jó felesége is tudta, hogy amikor férje a KGB-től kirendelt letartóztatóival kilép az ajtón, nem biztos, hogy valaha is viszontlátja. Mivel Iváncsó Mária édesapja – aki szintén görögkatolikus pap volt, és ugyanúgy, mint a veje, Csépes János atya, nem írta alá a pravoszláv egyházba való áttérést – ekkor már börtönben volt.

Ez a Csépes János atyáról szóló könyv nem csak azért értékes, mert egy újabb, hitéért kivégzett vértanú életét mutatja be részletesen, hanem azért is, mert egy családos papról szól. Csépes János nagyon szerette a feleségét, a családját, négy apró gyermekét, mégsem írta alá az őket itt a földi életben megmentő papírt. Ő is, felesége is tudta, amit János atya a halála előtti utolsó leheletével mondott ki: „Krisztust mindennél jobban szeretem". A pap életében – akár nőtlenül, akár nősen szentelődik – mindig Krisztus kell, hogy az első legyen. Görögkatolikus hitéért vállalta János atya a véres vértanúságot és ugyanígy felesége, Mária tisztelendő asszony a vértelen vértanúságot. Hiszen egyedül maradt, a parókiáról kilakoltatva, a négy aprócska gyerme-

kével, állás nélkül, mert tanítónőként sehol sem alkalmazta az ateista rendszer.

A könyv írója – noha Csépes János feleségének rokona – elfogultságtól mentesen, tényekre alapozva, sok-sok képpel illusztrálva mutatja be a vértanú pap életét. Mégis gyakran szökhet könny az olvasó szemébe, amikor az embertelen szenvedést, a szibériai kényszermunkát, a hithű pap halálát, a magára hagyott család, a négy árva gyermek életét megismeri.

A könyv tartalma lelkünkben hitet erősít, hitünk megvallásában segít és érzékenyíti szívünket a körülöttünk élő, ma is üldözött keresztények iránt.

Reméljük, Csépes János atya „oltárra emelése" mielőbb megvalósul és katolikus egyházunk hivatalosan is elismeri vértanúságát.

Dr. Obbágy Veronika

BEVEZETÉS

Ki volt tulajdonképpen Csépes János? Ha röviden kell megfogalmaznunk a választ, akkor azt mondhatjuk, hogy görögkatolikus pap volt. Ha bővebb választ akarunk adni a feltett kérdésre, akkor az így szólhat: kárpátaljai görögkatolikus pap volt, aki vértanúvá lett. De miért lett vértanú? – szólhat a következő kérdés. Erre is nagyon világos és határozott választ lehet adni. Röviden: a hithűségéért lett vértanú. Bővebben: azért, mert megmaradt a görögkatolikus egyházban, nem lett ortodox vagy pravoszláv, nem „írta alá" az áttérését. Annak tudatában tette ezt, hogy előtte már sokan – még a közvetlen rokonságában is – huszonöt év szibériai fogságot, a polgári jogoktól való megfosztást és teljes vagyonelkobzást kaptak a hasonló cselekedetükért, hithűségükért.

Ki volt Csépes János? Ember volt, akire fel lehetett nézni. Amint azt a kispaptársai is tették az ungvári szemináriumban, ahol buzgón készült a papságára, de emellett jól kisportolt és egészséges volt. Ami a későbbiekben nagy előnyére vált mind a filiák ellátásában, mind a szószéken való helytállásban, vagy éppen a vagonok kirakodása közben, amikor már eltiltották a papi munkától. Ugyancsak ez segítette a vorkutai munkatáborban, hogy miközben hullottak az elítéltek körülötte az embertelen körülmények és munkaviszonyok miatt, őt komolyabb és súlyos betegség nem érte.

Ki volt Csépes János? Pap volt. Aki minden körülmények között az is maradt. Igaz, hogy csak két szolgálati hely adatott meg neki, ahol szegényes körülmények között élt a gyarapodó családjával. De elsődlegesnek mindig a papi szolgálatot tekintette. Akkor is, amikor a fenyegetettség árnyékában élt: ő akkor is tanította a hittant a gyermekeknek. Akkor is, amikor már csak lesötétített szobájában, titokban végezhette a Szent Liturgiát, mert ha kiderül, börtön jár érte. De a lágerben sem adta fel a papságát, mert otthonról csak bobajkát és mazsolát kért, hogy azt a Szent Liturgia anyagaként tudja felhasználni.

Hogy ki volt tulajdonképpen Csépes János? Ha eme rövid bevezető után is megmarad az érdeklődés a Kedves Olvasóban, kérem, hogy olvassa el ezt a könyvet. Ugyanis legbővebben ez a könyv adja meg a választ a kérdésre. A könyv anyagát hiteles források szolgáltatják. Tényekre alapozódik, csak kevés kiegészítés található benne. Hogy hiteles maradjon. Mint amilyen hiteles Csépes János görögkatolikus vértanú pap volt: életében és vértanúi halálában is. Az ő hitelességének legfőbb zálogát az utolsó mondata adja, amit a hét gyilkos géppfegyvergolyótól eltaláltan már haldokolva, de utolsó erejével még el tudott suttogni a vele együtt lövést kapott oltártestvérének: „Micikét és a gyerekeket nagyon szeretem, de Krisztust még jobban szeretem".

Ki volt tulajdonképpen Csépes János? Valójában csak a jó Isten tudja. Mert ő ismeri az életét, a hitét, a hűségét, mindazt, ami miatt – teljes bizalommal reméljük – a teljes boldogságot élvezheti az üdvösségben. És ahol imádkozik értünk! Addig is, amíg a boldoggá és szentté avatását várjuk…

1. fejezet

A KEZDETEK

„Hogy megnyíljék elméje keresztény hitünk titkainak s igazságainak megértésére, elismerésére és befogadására… Hogy szeresse az Úristent teljes szívéből, teljes lelkéből, teljes elméjéből, és felebarátját, mint önmagát… Hogy örömest vegye magára Krisztus kedves igáját, kegyelettel viselje az ő könnyű terhét… Hogy Krisztus parancsai szerint járjon”.[1]

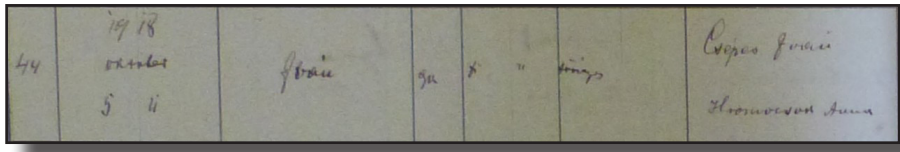
Minden ember élete titok. Egyedül a jó Isten ismeri előre a sorsunkat, mert Ő átfog múltat, jelent és jövőt a mindentudásával. Viszont bennünket szabad akarattal ajándékozott meg. Hogy a mindenkori jelenünket tudatosan: az Ő szeretetében éljük meg, és embertársaink felé is a szeretetet sugározzuk. A mellette szóló tudatos döntést vállalva és megvalósítva tudjuk elérni azt az állapotot, amelyben az Ő véget nem érő szeretete tölti be a létezésünket. Ám ez már odaát lesz. Hát erre kell készülni! Egy olyan életen át, amelynek részleteit – egyelőre még – csak a jó Isten ismeri.

1. Születése

Az 1918. esztendőben október 5-e pénteki napra esett (a Julián-naptár szerint, amit akkor a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyében használtak). Ezen a napon látta meg a napvilágot Csépes János és Hromócsuk Anna második gyermeke, az ifjabb Csépes János Királyházán, Ugocsa vármegyében, a nagyszőlősi járásban. Az egyházi anyakönyvi bejegyzés szerint hat nap múlva, október 11-én

1 A keresztelési szertartásból. *Görögkatholikus egyházi szerkönyv (Euchologion),* Budapest 1964, 10-11.

keresztelte meg Legeza Sándor helybéli lelkész. Keresztszülei Boroda Mihály és Hromócsuk Teréz voltak.

1. ábra: Csépes János a királyházi kereszteltek anyakönyvében

Születése napja, a pénteki nap már előre jelezte a vértanúságát? Lehetséges. Ugyanis az evangéliumok tanúsága és a legrégebbi keresztény hagyomány szerint a péntek a mi Üdvözítőnk szenvedésének, keresztre feszítésének és kereszthalálának a napja. A legnagyobb vértanúságé. Csépes János görögkatolikus áldozópap a hitében való állhatatosságával, a görögkatolikus valláshoz való rendíthetetlen ragaszkodásával, a zaklatásokban vállalt szenvedéseivel, a szibériai láger borzalmas körülményei között való végleges kitartásával, végül a hét golyó által történt halálával az Üdvözítő szenvedéseihez és halálához társult. Kiegészítette testében – Szent Pál apostol tanítása szerint –, ami Krisztus szenvedéseiből még hiányzott (Kol 1,24).

Az Egyház ősi gyakorlata az, hogy a szenteket a haláluk napján ünnepli. Ugyanis az igazi születésnapjuk a haláluk napja: a mennyek országába való eljutásé. Csépes Jánost 1953. augusztus 1-jén érte a halálos sortűz.[2] Azon a napon, amely a ma használatos Gergely-naptár szerint a Makkabeus vértanúk napja, akiket az ószövetségi Szentírásból ismerünk. Hét fiúról volt szó, akiket édesanyjuk szemeláttára végeztek ki a hitükért, s végül az édesanyát ugyanezért (2Mak 7,1-41). Megrendítő az állhatatosságuk, amivel vállalták a vértanúságot, amivel kitartottak az igaz hitükben. Mint amilyen megrendítő a mi Csépes János atyánk példaadása! Ugyanis vértanúhalált halt. Nem másért, mint a hitéért, a görögkatolikus egyházáért, azért, mert nem fogadta el a pravoszláv egyházhoz való csatlakozást, közismert kifejezéssel: „nem írta alá" a hitehagyást, az aposztáziát, az ortodox egyházba való átlépést. Az Úr Jézus szava rá is kell, hogy érvényes legyen: „Aki állhatatos marad mindvégig, az üdvözül" (Mk 13,13). S mivel ezt maradéktalanul teljesítette, hitünk szerint megszületett az örök életre is, azonnal bejutott az üdvösségbe. Ez pedig már a szent-

2 A dátummal kapcsolatos pontosítást lásd a „Halála" című alfejezetben a 109-120. oldalon.

ség állapota. Ámde meg kell várnunk az Egyház hivatalos nyilatkozatát, illetve a tényleges szentté avatását, hogy ez nyilvános formát kapjon. Mint látni fogjuk, a boldoggá avatási folyamata már elindult, aztán megakadt és most is akadozik.

Mi azonban addig is, míg reményeink szerint megvalósul, szeretettel gondolunk rá. Sőt, tartjuk is vele a kapcsolatot. Mint minden embernek, neki is megünnepeljük a halála napja mellett a földi születésnapját is, amely tehát minden esztendőben október 5-re esik.

2. Szülei

Csépes János édesapját szintén Csépes Jánosnak hívták, aki Királyházán született 1881-ben, és 1956-ban halt meg.

2. ábra: Id. Csépes János, az édesapa

Sőt, a nagyapának – aki egy fennmaradt összesítés szerint 1847-ben született, és 1867-ben kötött házasságot az 1849-ben született Szverenyák Ilonával – is ugyanez volt a neve. Ez a kor szokását tükrözi: a családban egy-egy fiúgyermek vitte tovább az édesapa, illetve a nagyapa nevét. A kárpátaljai hagyomány az volt, hogy az elsőszülött fiúnak adták a nagyapa nevét. A Csépes család esetében azonban nem ez volt a helyzet, mert az ifjú Jánosnak a tíz évvel korábban született idősebb testvérbátyja a Miklós nevet kapta (nem pedig János lett

a keresztneve). Az édesapa és nagyapa nevét pedig – a Jánost – a mi vértanú papunk örökölte. Édesapjának volt egy testvére, Csépes Mihály, aki kántor volt a görögkatolikus egyházközségben; szép hangja volt. A kis János sokat énekelt, kántorizált vele együtt a templomban. Volt még egy Ella nevű lánytestvérük is, aki tehát a mi Jánosunknak nagynénje volt.

Az édesanya neve a dokumentumok alapján Csépes Anna, ami szintén a kor szokását tükrözi, ami Kárpátalján mindmáig fennmaradt: a férje után kapta a vezetéknevét.

3. ábra: Hromócsuk Anna, az édesanya

Eredeti neve viszont Hromócsuk Anna volt, és ugyancsak Királyházán, 1888-ban született, és 1961-ben vagy 1962-ben halt meg. Fennmaradt róla egy érdekesség: az orrán volt egy nagy anyajegy, és talán ennek ellensúlyozására pipázott, ami abban az időben meglehetősen szokatlan volt.

Az ő édesapját is Jánosnak hívták, tehát teljes nevén Hromócsuk János volt. Családjuk elég tehetős volt, földbirtokkal is rendelkeztek.

Hiteles visszaemlékezésekből tudomásunk van arról, hogy mindkét család – a Csépes és a Hromócsuk – mennyire vallásos és imádságos volt. Az egyházi élet aktív résztvevői voltak. A Hromócsuk nagyapa például rendszeresen összegyűjtötte a falu családjaiból a fiatalokat, a gyermekeket, az unokákat, hogy felkészítse őket az isten-

tiszteletekre: a reggeli istentiszteletre, a Szent Liturgiára, a vecsernyére. Sőt, még a zsoltárolvasásra is.

3. A családok

Mindkét család – a Csépes és a Hromócsuk – Királyházáról származik. Sőt, mély gyökereik vannak ott. Jobbára csak a családi emlékekre és egyéb visszaemlékezésre lehet alapozni, mert az egyházi anyakönyvek nem hozzáférhetők, illetve csak nagyon korlátozottan lehet adatokat szerezni belőlük.

A község a XIX. században kapott címert. A címer egy feltételezett várat ábrázol, az előtte álló kápolnával, köztük balról jobbra repülő galamb, illetve egy hal. Az előbbi a Szentlelket, az utóbbi a gazdagságot szimbolizálja. Alapszíne ezüst volt, a háttér zöld. A címerhez tartozott egy 1831-ben készült okirat. Ezt pedig több más személy mellett Csépes István és Csépes János is aláírta „hites tanúként".[3]

4. ábra: Királyháza címere

1/ A Csépes család

A családot kispolgári családnak lehet mondani. Ugyanis az édesapa – aki magas, megtermett alkatú ember volt – vasúti vámtisztviselőként szolgált a Magyar Királyi Vasútnál, Hizsán és Nevetlenfaluban. Ez pedig sokat jelentett. A külföldre induló vonatokat ellenőrizte.

Egyrészt azért volt jelentős a vasúti állás, mert komoly megélhetést biztosított. Nem úgy, mint a főleg szezonális munkát igénylő mezőgazdaság, amelyben nem lehetett mindig biztos eredményre, illetve jövedelemre számítani az időjárás kiszámíthatatlansága miatt. Nem

3 OZSVÁTH LAJOS, *Királyháza korok váltóin,* Ungvár 1995.

is olyan volt, mint például az ipari munka, amely sok területen nagyon megerőltető volt. A vasútnál szerzett állás viszont nagy pontosságot és rendszerességet igényelt. Ezért az édesapa is ilyen lehetett, akitől aztán a papságra készülő fia is tanult.

5. ábra: A királyházi vasútállomás

Másrészt pedig azért jelentett sokat a vasúti munka, mert megbecsült „nyugdíjas állás" volt. Örülhettek azok, akik a vasútnál tudtak elhelyezkedni, illetve ott kaptak állást. Mindenesetre a Csépes család is biztosnak mondható anyagi háttérrel rendelkezett az édesapa állása révén. Az édesanya viszont háztartásbeliként a megfelelő családi hátteret biztosította.

Nemcsak a vasút biztosított azonban megélhetést a Csépes családnak, mert Királyházán, a vasúti sorompón túli földek mind az ő birtokukban voltak, és még erdővel is rendelkeztek. A gazdaságban bikák, tehenek és aprójószág egyaránt volt.

A család – mint szó volt róla – nagyon vallásos volt, rendszeresen jártak a görögkatolikus templomba, ahol a helyük a bal oldali szárnyban volt, ott imádkoztak rendszeresen a Hromócsuk családdal együtt. Amikor már János az ungvári papnevelő intézetben tanult, hétvégén a kispapok sokszor és szívesen jöttek vendégségbe hozzájuk, Királyházára. Ilyenkor Anna, az édesanya sokat főzött.

A Csépes családban három felnőtt gyermekről tudunk. Az első és a második között tíz esztendő telt el, tehát elvileg lehetséges lenne, hogy közben is született gyermek, aki nem érte meg a felnőttkort. A második és harmadik gyermek születése között pedig három év telt

el. Mindenesetre a munkatáborból írt leveleiben maga Csépes János is többször kéri, hogy adják át üdvözletét a fiútestvérének és lánytestvérének, valamint a családjuknak. Tehát két testvéréről van szó.

6. ábra: Csépes Miklós

7. ábra: Balázs Jolán

Az első fiú – amint a későbbi kihallgatási jegyzőkönyvben maga János vallotta – Csépes Miklós volt, tehát Jánosnak a bátyja, aki 1908-ban látta meg a napvilágot. Órásnak tanult, és Királyházán dolgozott a szakmájában órásmesterként. De kitanulta a vasúti órák javításának a mesterségét is, ami nagy precizitást és pontosságot igényelt. Milyen érdekes, hogy ő sem szakadt el a vasúttól, illetve az édesapa hivatásától, munkájától! Aztán őt hívták meg, hogy János testvére elsőszülött lányának, Nagyezsdának keresztapja legyen. Felesége a gazdag családból származó Balázs Jolán lett, és három gyermekük született: Olga, Pál és István.

8. ábra: István (katona) fiukkal

János húga pedig, Csépes Ilona 1921-ben született. Mikor férjhez ment, a családjától házat is kapott. Férjezett neve a házassága révén Sztrizsák Ilona lett, mivel a szomszéd faluból származó Sztrizsák Ba-

zil (László) vasutashoz ment feleségül. Három gyermekük született: Olga, Anna, Mária. A vő tehát az após „hivatását" és munkáját folytatta. Ők is Királyházán éltek. Így a családi összetartozás és összetartás megmaradhatott a teljes családban.

9. ábra: Csépes Ilona

10. ábra: Sztrizsák László

Közöttük középső fiúként helyezkedett el az 1918-ban született Csépes János, aki a papi hivatást választotta. A közvélemény azt tartja, hogy a középső gyermek „eltűnik" a másik kettő között, semmiben nem lesz kiemelkedő. Ez azonban János esetében egyáltalán nem érvényes. Ugyanis nemhogy eltűnt volna, hanem a vértanúság vállalásával éppen hogy kiemelkedett! Keresztény hitünk szerint egészen a mennyek országába való eljutásig emelkedett testvérei és családtagjai közül, mert a görögkatolikus hitéért, az abban való végleges kitartásáért vállalta a vértanúságot, az erőszakos, de részéről ártatlan halált.

11. ábra: Csépes János érettségi után készült képe

Egy visszaemlékezés szerint János nagyon vágyott arra, hogy pap lehessen, így a család egy alkalommal összeült a két felnőtt fiúval és megegyeztek: Miklós a gazdaságban marad és dolgozni fog a földeken is (de mint láttuk, órásmester is lett belőle), a jövedelemből pedig fizetni fogják János szemináriumi tandíját, ami nem kevés pénz volt. Akkoriban ugyanis csak a papfiúk tanulhattak ingyen a szemináriumban. A többieknek fizetni kellett érte.

Amikor Jánost 1950. augusztus 14-én letartóztatták, a Királyházán élő szülők – szintén a kihallgatási jegyzőkönyv adatai szerint – „idős koruk miatt" már nem dolgoztak. A vasutas édesapa ekkor már hatvankilenc, az édesanya pedig hatvankét éves volt.

A családi identitás egyformán volt ruszin és magyar. Ez egyáltalán nem számított szokatlannak a soknemzetiségű Kárpátalján.[4] Maga Csépes János is egyformán jól tudott magyarul és ruszinul is. Amikor már hajasdi pap volt, és számtalanszor beidézték kihallgatásra, illetve azért, hogy aláírassák vele az ortodoxiára való áttérést, útközben mindig a rózsafüzért imádkozta. Feleségének pedig elmondta: „A fohászok magyarul jöttek nekem és kísértek utamon: Jézusom, segíts".[5] Még a fogságból is írt ruszin és magyar nyelvű levelet.

Nagyezsda – Csépes Jánosnak ma már nagyon idős lánya – még most is emlékszik arra, hogy Hromócsuk Anna nagymama magyar népdalokra is tanította az unokáit. Például emlékszik arra, hogy ezt is énekelte nekik: „Kocsmárosnak három lánya, mind a három új szoknyában". S ehhez kapcsolja, hogy az ínséges időkben, amikor édesapja a lágerben volt, „laptába gurított krumpligombócot készített a kezével, amit ők nagyon szerettek".

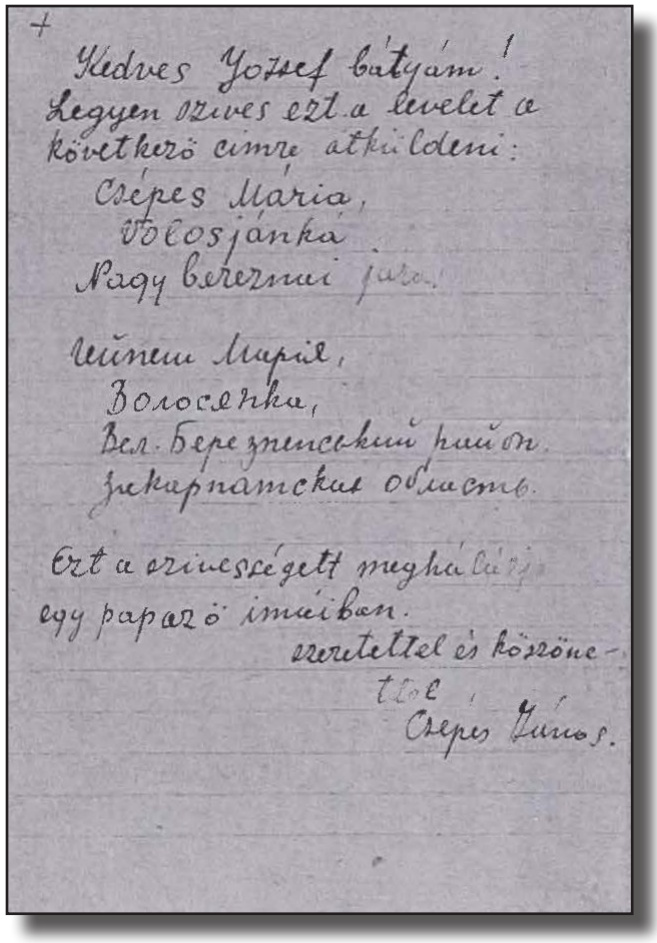
Csépes János mindkét nyelvet jól használta. Sőt, a letartóztatás utáni kihallgatáson – amikor a nyelvismeretéről kérdezték – négyet is felsorolt. Elmondta, hogy folyékonyan beszél oroszul, ukránul, „csehszlovákul" és magyarul. Ezek után semmi kifogása nem volt az ellen, hogy a vallatása, illetve a jegyzőkönyvek felvétele oroszul történjék.

Magyarbarátságának, illetve a magyarokkal való jó kapcsolatának ékes bizonyítéka, hogy vértanúi halála után – mint szó lesz róla[6] – a vele együtt raboskodó magyar katonatisztek voltak azok, akik – mint papot – külön sírba temették el, nem pedig tömegsírba helyezték.

4 PINTÉR JÓZSEF, *A modern kori vértanúság hitünk megtartó ereje* (előadás), 1.

5 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 21.

6 Lásd 120. old.

+

Kedves Józsi bátyám!
Legyen szíves ezt a levelet a
következő címre átküldeni:
Csépes Mária,
Volosjánka
Nagy bereznai járás.

Чепеш Марие,
Волосянка,
Вел. Березнянскій районъ
Закарпатская область.

Ezt a szíveskedését meghálálja
egy papaz ő imáiban.
szeretettel és köszönettel
Csépes János.

12. ábra: A vorkutai lágerből írt levele

Idősebb Csépes János 1956-ban halt meg, miután megtudta, hogy gyermekét agyonlőtték a lágerben. Nagyezsda – a ma már idős unoka – még most is emlékszik rá, hogy a nagyapa milyen keservesen, hangosan zokogott a székbe rogyva.

Szóbeli tanúskodás szerint Csépes Jánosnak barakktársa volt az a királyházi falubelije – Udicska Ferenc –, aki szintén tanúsította halálát, sőt egy marék vérrel átitatott földet is hazahozott szabadulásakor Vorkutáról, amit idősebb Csépes János sírjába temettek bele a régi királyházi temetőben.

Ugyancsak ez a szóbeli visszaemlékezés szól még arról is, hogy a raboknak egy évben kétszer volt szabad csomagot kapniuk, és Csépes

Jánosnak is küldtek a szülei. Szappanos dobozba rejtették el a mazsolát és a proszforát, amit celofánba csomagoltak. Ezek felhasználásával tudott a lágerben is misézni. Erről ő maga is írt.

13. ábra: Id. Csépes János sírja ma

2/ A Hromócsuk család

A család anyai – Hromócsuk – ágával is ugyanaz a helyzet, mint az apai ággal: az anyakönyvekhez való nehéz vagy lehetetlen hozzáférés miatt adatok nehezen gyűjthetők össze. Itt is jórészt emlékekre és visszaemlékezésekre kell hagyatkozni. Újra le kell szögezni a tényt, hogy ez a család is mennyire vallásos volt. Ezzel pedig minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy Csépes János a vértanúságig elmenve vállalta a görögkatolikus hitét, és nem tagadta meg azt az „aláírással". Ám nemcsak a vallásos, imádságos lelkület volt jellemző a családra, hanem az is, hogy „a királyházi iskola tanítóinak elitjét a Hromócsuk család leszármazottjai adták".

Mindenesetre Hromócsuk Anna, Csépes János édesanyja, nagy családból származott. A nagy xcsalád legidősebb ismert tagja László (illetve Bazil) volt. Neve a fiának, Hromócsuk Jánosnak (1856-1931) – Csépes János nagyapjának – a sírkövéről ismerős (ahol Vasziljevics-

ként, tehát Bazil fiaként van feltüntetve). Ez a régi királyházi temetőben, a Hrinyó temetőben van, ahol egyébként a szülők is nyugszanak.

14. ábra: Hromócsuk János sírköve

15. ábra: Hromócsuk Anna sírköve

Érdekességként lehet említeni, hogy a Csépes és Iváncsó nászok egymás mellett nyugszanak ugyanebben a temetőben: Iváncsó Gyula és Damjanovics Apollónia egy sírban, a közvetlenül mellette lévőben pedig Csépes János és Hromócsuk Anna.

Még további adatokkal is rendelkezünk a nagy családról. Hromócsuk Jánosnak (akinek a neve a sírkövön olvasható) a felesége Buliza Zsófia volt. Ők is Királyházán éltek. Négy gyermekük ismert a visszaemlékezések szerint. Anna (1888-1960) Csépes János felesége lett. Julianna 1892-ben született. Az 1896-ban született Erzsébet Deák Lászlóhoz ment feleségül. A három lány mellett negyedikként született János fiú, aki 1950-ben halt meg, az unokája visszaemlékezése szerint a falu bírája volt.

16. ábra: Hromócsuk János falubíra

Hromócsuk János felesége Bora Mária lett. Nekik is népes családjuk lett. Egy 1953-ből fennmaradt fényképen már csak az édesanya látható a gyermekeivel. Az édesapa már hiányzik közülük, mert mint

föntebb látható, 1950-ben meghalt. Anna lányuk is hiányzik, aki szintén 1950-ben halt meg.

17. ábra: Hromócsuk János (Iván), László (Vaszilij), István (Sztyepan), Mihály (Mikhajlo), Malvin, Bora Mária (az édesanya), Mária.

Szóbeli hagyományban maradt fenn, hogy a rokonság nagyon óvatos és távolságtartó volt. Ugyanis a szovjet érában sokan féltek nyíltan kapcsoltat tartani Csépes Jánosnéval, az elítélt pap feleségével. Tudták, hogy figyelik, feketelistán van. Féltették az állásukat, a munkájukat, ezért elidegenedtek még a rokonok is. Így nem alakult ki túl szoros kapcsolat. Az özvegy inkább jobban a saját családjára számíthatott; különösen egy jólelkű asszony, Sárika néni segített rengeteget neki. A szovjet uralom tehát nagy törést jelentett a családnak különösen azért, mert a hitüket gyakorló embereket üldözni kezdték. A Hromócsuk család pedig a vallásosságával „kiérdemelte" ezt.

4. A szülőhely

Csépes János szülőháza Királyházán a mai Fő utca 147. szám alatt volt (a szovjet időben Vöröshadsereg utcának nevezték el), ahol felnőtt, ahonnan az első Szent Liturgiájára kísérték el a szülei, a hittanosai. Megható annak felidézése, hogy ugyanebben a házban nőtt fel egy másik áldozópap is a családban: Csépes Miklós dédunokája, Szopkó József áldozópap. Ott éltek József szülei is.

Egyházi szempontból nézve Királyháza az ősi Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye kebelébe tartozik. Az egyházmegyei összeírásokból, illetve sematizmusokból fontos ismereteket lehet megtudni róla.

Az első ismert összeírás 1747-ből származik. Még kevés adatot tartalmaz. Azt lehet megtudni, hogy a fatemplom rossz állapotban volt, és hogy összesen 14 család élt ott akkor. A kegyúr báró Perényi Imre volt, eltérően a környező többi templomtól, ahol a teljes Perényi család, nem pedig annak egyetlen tagja gyakorolta a kegyuraságot.[7]

A következő, 1792-ből származó összeírás még az előbbinél is szűkszavúbb. Csupán annyit tudhatunk meg belőle, hogy ekkor Ilniczky János volt a királyházi paróchus, híveinek száma pedig 438 volt. Fíliaként ekkor csak Verécét tüntették fel 298 lélekszámmal.[8]

Az 1806-ban készített egyházmegyei összeírásból újabb fontos ismereteket lehet meríteni. Az adatszolgáltatások az előző évben történtek. Ezek szerint ekkor Nizsalovszky Bazil volt a királyházi paróchus, az anyaegyházközséghez pedig két fília tartozott: Veréce és Rákospatak. A részletes adatok azt mutatják, hogy Királyházán ekkor 440 görögkatolikus hívő élt. Közülük 309 volt gyónásra képes, tehát felnőtt, és 131 volt gyónásra képtelen személy. Királyháza nem volt színtiszta görögkatolikus helység, mint Rákospatak, mert az összeírás feltünteti, hogy római katolikusok is éltek ott. Viszont nem lehettek sokan, mert mindössze kettő olyan házaspárt jelez az összeírás, melynek egyik tagja római katolikus volt. Reformátussal pedig senki nem kötött házasságot. Az viszont érdekes, hogy római katolikus pap is élt Királyházán. Működött iskola is, melyben „folyt katekizáció". Ez fontos a mi szempontunkból, mert a későbbiekben – egy bő évszázad múltán – Csépes János is a község iskolájába járt, ott végezte elemi iskolai tanulmányait. Megtudható még ebből az összeírásból, hogy a prédikáció nyelve ruszin volt. Továbbá az egyszerű statisztikai adatok: 1805-ben négy házasságkötésre került sor, tizenhármat keresztelt a pap és tíz temetést végzett. Az adatok egy átlagos, működőképes egyházközség képét tükrözik ekkor.[9]

---

7 EMBER GYŐZŐ, „A munkácsi görög katolikus püspökség lelkészségeinek 1747. évi összeírása", in *Regnum. Egyháztörténeti évkönyv 1944-1946,* Budapest 1947, 103.

8 BENDÁSZ ISTVÁN – KOI ISTVÁN, *A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye lelkészségeinek 1792. évi katalógusa,* Nyíregyháza 1994, 89.

9 UDVARI ISTVÁN, *A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása,* (Vasvári Pál Társaság Füzetei 3.), Nyíregyháza 1990, 133.

A munkácsi egyházmegyében 1814-től már nyomtatásban jelentek meg az egyházmegyei sematizmusok. Ezekből pontosan nyomon lehet követni a királyházi paróchia, illetve egyházközség adatainak alakulását, illetve a papok (és később) a kántortanítók egymást követő sorát. Az unalmasság elkerülése érdekében csak a fontosabb tényeket érintjük. Így látható, hogy 1814-ben Nizsalovszky Bazil volt a paróchus, és 440 hívő tartozott hozzá.[10] A hívők létszáma lassan emelkedett, s két év múlva már 516 lett.[11] Az 1921-es kiadásból megtudjuk, hogy régi egyházközségről van szó, a templom pedig Urunk mennybemenetelére lett szentelve, illetve még azt is, hogy a nyelv rutén.[12] Az 1829-es adat szerint a hívek létszáma már jóval meghaladta a hatszázat: 664 volt.[13] A következő kiadásban érdekes adattal találkozunk: az egyházközség nyelvét oláhnak írja.[14] Nyilvánvalóan ez mindig (vagy legalábbis általában) „papfüggő". Tehát ha Szteczovits Atanáz, a következő királyházi adminisztrátor ilyen anyanyelvűnek vallotta magát, akkor az egyházközség nyelvét is ilyennek íratta be.[15] Érdekes viszont, hogy az 1939-es sematizmus újra a rutén nyelvet közli, míg az előzőekben folyamatosan az oláh szerepelt. Pedig ugyanaz a Szteczovits Atanáz volt a pap, immár nem adminisztrátorként, hanem paróchusként. A hívek létszáma hétszáz fölé emelkedett: 718 volt. A fatemplom titulusa mennybemenetel volt, a paróchus pedig kőházban lakott. Érdekesség még, hogy ettől kezdve megemlítik: Nyaláb vár romjai találhatók a paróchia területén.[16] A következő kötetben megjelenik, hogy Papp János a kántortanító Királyházán.[17] Ismét egy új-

10 *Catalogus Venerabilis Cleri Almae Dioecesis sede episcopali vacante pro anno MDCCCXIV,* Typis Stephani Ellinger, [Cassoviae 1814], 217.

11 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad annum M.D.CCC.XVI,* Cassoviae 1816, 150.

12 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro anno Domini M.D.CCC.XXI. Ab effectuata dismembratione anno primo,* Budae 1821, 140.

13 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro anno Domini M.D.CCC.XXIX,* Cassoviae 1829, 126.

14 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini M.D.CCC.XXXI,* Cassoviae 1831, 126.

15 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini M.D.CCC.XXXIII,* Cassoviae 1833, 120.

16 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini MDCCCXXXIX,* Cassoviae 1839, 184.

17 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini MDCCCXLI,* Cassoviae 1841, 192.

donság: jelzik, hogy az egyházközségnek 1798-tól van anyakönyve.[18] Egy későbbi kötetben az olvasható, hogy „most van az új kőtemplom épülőben", és ekkor a paróchus Kutka Sándor, kántortanító pedig Viszanik György.[19] Aztán 1861-ben a kántortanító Romanecz Bazil.[20] Az 1864-es kiadvány szerint a hívők létszáma már 812 volt.[21] Aztán 1868-ban már Sárady István volt a kántortanító.[22] Az 1878-as sematizmus szerint – miközben még mindig ugyanaz a pap és a kántortanító – a hívek létszáma már 910 lett.[23] Az 1888-as sematizmus már azt jelzi, hogy Szabó Izidor a királyházi paróchus.[24] Ugyanis Iváncsó[25] Bazil 1886. január 2-án elhunyt. Az 1893-as kiadvány szerint a királyházi hívek létszáma már meghaladta az ezret: 1017-en voltak.[26] Az 1896-os sematizmus azt mutatja, hogy újabb változás állt be az egyházközség életében: Volenszky Bazil lett a paróchus.[27] Az 1908-as sematizmus újabb változást közöl: Legeza Sándor a paróchus.[28] Ugyanez a helyzet 1915-ben is, miközben a hívek létszáma ismét jelentősen megnőtt: 1716 lett. Tehát ekkor már igazán jelentős paróchiáról van szó!

Ezzel véget ér a nyomtatott nyelvű sematizmusok sora. De Bendász István összeállításából tudjuk, hogy a következő királyházi paróchus Romanecz Aladár volt 1919 és 1923 között, majd őt követte

18 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini MDCCCXLIII,* Ungvarini 1843, 159

19 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini MDCCCLVI,* Kassoviae 1856, 171-172.

20 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini 1861,* Pestini 1861, 133-134.

21 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini 1864,* Ungvárini 1864, 141.

22 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini 1868,* Ungvárini 1868, 145.

23 *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1878,* Ungvárini 1878, 265.

24 *Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1888,* Ungvarini 1888, 107.

25 Az Iváncsó = Ivancsó név írásában a kárpátaljai változatot követjük. Annak ellenére tesszük ezt, hogy az ékezet nélküli „a" betűs változat lenne a helyes, mert a régi, ószláv nyelven vezetett anyakönyvekben csak ilyen szerepel.

26 *Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1893,* Ungvarini 1893, 115.

27 *Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1896,* Ungvarini 1896, 118-119.

28 *Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1908,* Ungvárini 1908, 212.

Lyachovics Iván 1923 és 1949 között.[29] A munkácsi egyházmegyei körlevélből pedig azt tudjuk meg, hogy az 1915-től kántortanítóként Királyházán szolgált Dolinay Miklós utóda Chutkó István felsősáradi kántortanító lett 1918. március 20-tól. Mintegy fél esztendő múlva megszületik Csépes János, akit aztán a későbbiekben taníthat.

5. Példaképei

Minden embernek vannak példaképei, akik hatással vannak lelki, szellemi, sőt testi fejlődésére is. Valaki ezt nyíltan felvállalja, de előfordulhat, hogy nem; ám a hatás akkor is érvényesül. A hivatás területén pedig ez még fokozottan érvényes. Jól tudjuk, hogy a papot maga az Úr Jézus hívja meg az ő sajátos, szentségileg is felvállalt követésére. De kellenek azok a személyek, akik erősítik ezt a hivatást. Az édesanya a háttérben imádkozhat azért, hogy fia felvállalja a papságot, és hogy boldog pap legyen. Az édesapa erős és állhatatos következetességgel vezetheti, irányíthatja fiát – de semmiképpen nem „tolhatja" – a „hivatás" útján. Emberi, vallásos elkötelezett példája és következetessége biztos támaszt jelent az út felé tájékozódó vagy azon elindulni szándékozó fiának. A családi háttér, az együtt imádkozó, a vallásosságot együttesen megélő szülők és testvérek mindig nagy segítséget jelentenek a hivatás felvállalásában és kibontakoztatásában.

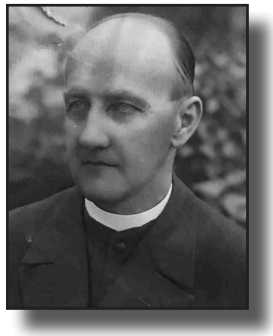
Kik lehettek Csépes János példaképei? Biztos, hogy elsődlegesen a szülei, az imént említettek alapján. Aztán pedig ahogy az éveinek száma gyarapodott, a tanítója és a papja. A Csépes család Királyházán élt. Így az itteni papok biztos, hogy alakították János lelki fejlődését, szellemi kibontakozását. Az őt keresztelő Legeza Sándort valószínűleg csak átvitt értelemben lehet ide számítani, hiszen 1906 és 1919 között szolgált a településen (János pedig 1918-ban született), mert 1919. augusztus 25-én elhunyt.[30] Az őt követő Romanecz Aladárnak viszont talán már lehetett ministránsa 1919 és 1923 között a kicsi János, habár még csak ötéves volt, amikor ez a papja is, 1923. január 8-án elhunyt.[31] Lyachovics Ivánról pedig teljes joggal lehet feltételezni a lelki hatást, hiszen ő 1923-tól 1949 volt Királyháza papja. Így ő nemcsak az elsőál-

29 BENDÁSZ ISTVÁN, *Részletek a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye történetéből,* Ungvár 1999, 209.

30 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 493.

31 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 735.

doztatója volt, hanem a szemináriumba is ő irányította az ifjú Jánost, és ő kísérte a kispapi életét. Aztán pedig a szentelés utáni primíciájának is a részese lett. Dokumentum erről nem maradt fenn, de a szóbeli visszaemlékezés megerősíti a tényt: ő vezette az elsőmisés oltárhoz az újszentelt papot, mégpedig nagy ünnepélyességgel. Ő maga 1963. november 17-én hunyt el Beregszászban, betiltott, nyugdíjas, de titokban működő papként.[32]

18. ábra: Lyachovics Iván, János lelkiatyja

Minden papnak különleges örömöt jelent, ha kispapja van. A kárpátaljai görögkatolikus papcsaládokban hagyományosan követte az édesapa hivatását legalább egy, de sokszor több fiú is. Így boldogok lehettek ezek az édesapák.

Ám még nagyobb boldogságot jelentett nekik – mint a mai papoknak is –, ha nemcsak a saját fiukat nevelhették papnak, hanem a híveik köréből származó ifjakat is elindíthattak és kísérhettek a papság felé vezető úton. Így volt ezzel Lyachovics Iván (vagy János) is. Amellett, hogy Miklós fia szintén pap lett, királyházi szolgálati évei alatt papnak nevelhette Csépes Jánost is. S hogyan működik a Gondviselés? Mind a hárman – ő maga, valamint a két ifjú pap – elutasították az aposztáziát, és így mind a hárman el lettek ítélve.

Az édesapának 1949-ben a hatóságok betiltották a papi működését, ezért nyugdíjba vonult és csak titokban paposkodott. Fiát, Miklóst, mivel nem volt hajlandó az aposztáziára, 1949. május 16-án, illetve 17-én a bíróság 25 éves szibériai kényszermunkára és 5 évi jogfosztásra ítélte.[33] Csépes Jánost 1950. október 25-én szintén 25 év szibériai

32 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 514.

33 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 516.

kényszermunkára, 5 évi jogvesztésre és teljes vagyonelkobzásra ítélték.[34] A három pap gondolatban, lélekben támogathatta egymást. És micsoda biztosítékot jelentett ez számukra!

Közben nem szabad megfeledkeznünk két másik papról sem, akik odafentről irányíthatták a papságra készülő Csépes János sorsát.

Iváncsó Bazil 1860 és 1886 között szolgált Királyházán paróchusként. Igaz, hogy már bő harminc évvel János születése előtt elhunyt (1886. január 2-án, éppen Királyházán), de rokon volt. Ugyanis Csépes János, amikor megnősült, Iváncsó Máriát vette feleségül. A szóban forgó pap pedig az ő dédapja volt.[35]

Iváncsó Elek 1882-ben csak egy éven át szolgált káplánként Királyházán az édesapja mellett,[36] valószínűleg annak betegeskedése miatt, de ő is a közvetlen rokonságba tartozott, hiszen Máriának, a feleségnek a nagyapja volt.[37]

Az isteni Gondviselésre gondolva és benne bízva nyugodtan állíthatjuk, hogy mindketten segítették odafentről Csépes Jánost a papságra való készülésben, aztán pedig a vértanúságig kitartó hit- és egyházhűségében.

Itt érdemes megemlíteni, hogy a későbbiekben az após, Iváncsó Gyula példája milyen erősítő lehetett számára, akit szintén a hithűségéért ítéltek tíz év szibériai lágerre. Sógora ugyancsak szigorú ítéletet kapott: Iváncsó Viktor hat év kényszermunkát.[38] A két másik sógor, Iváncsó Miklós és Iváncsó László pedig nem is lehetett pap Kárpátalján, hanem Ausztráliában szolgáltak görögkatolikus papként.

---

34 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994, 26.; MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés,* Beregszász-Budapest 2024, 109.; MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 169.

35 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 363.

36 BENDÁSZ ISTVÁN, *Részletek a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye történetéből,* Ungvár 1999, 209.

37 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 364.

38 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 365-366.; BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994, 52-53.

Ámde „az erő az erőtlenségben bontakozik ki” – amint Szent Pál apostol tanítja (2Kor 12,9). A papszentelésben pedig a szentelő püspök a kézrátételével elmondja: „az isteni kegyelem, mely az erőtleneket erősekké, a gyarlókat tökéletesekké teszi”, az a kegyelem a Szentlélek révén ott működik a papban. És aki ezt kiaknázza, az teljes erejével élheti meg a papságát a legnagyobb üldöztetések közepette is; erőt meríthet a hithez való végső ragaszkodásához, akár a vértanúsága árán is.

2. fejezet

TANULMÁNYOK

„Taníts meg engem, hogy a te akaratodat cselekedjem, mert te vagy az én Istenem" (Zsolt 143,10).[1]

A hívő férfiember életében nem lehet nagyobb dolgot mondani – vagy akár csak elképzelni sem –, mint azt, hogy pappá szentelik, vagyis hogy részesedik Jézus Krisztus örök főpapságában. Ha teológiailag meggondoljuk, a püspökszentelés is csak némi kiegészítést ad ehhez. Persze, ennek megvannak a lelki, szellemi és testi követelményei. Mindenekelőtt a meghívás, amit magától Jézus Krisztustól kap az illető. De amint ezt az Egyház felismeri és elfogadja, előtárja a jelöltnek, hogy mit kell teljesítenie ahhoz, hogy az érlelődési, tanulási, nevelődési út végén célba érjen. Minden esetben két szálon halad a képzés. Az egyik a szemináriumban történik, vagyis a papnevelő intézetben, ahol elsősorban a lelki formálódásra helyeződik a hangsúly. A másik a hittudományi főiskola, ahol felsőfokon kell megtanulni a teológiai tárgyakat, hogy amivel töltekezett a kispap, azt majd szolgálatba állt papként tovább is tudja adni a híveknek.

Ahhoz, hogy Csépes János eljusson élete legnagyobb eseményéig, a pappá szenteléséig, neki is végig kellett járnia az iskolákat. Nemcsak az elemi iskolát, hanem a gimnáziumot is, érettségit szerezni, valamint a felsőfokú tanulmányait is el kellett végeznie.

1. Elemi iskola

A fennmaradt tanúságok szerint Csépes János az elemi iskolát szülőfalujában, Királyházán végezte.

1 Nagy doxológia. *Dicsérjétek az Urat! Görögszertartású katolikus énekeskönyv vasár- és ünnepnapi szent szolgálatok és énekei,* Nyíregyháza 1994, 38.

1. ábra: A királyházi iskola

Egy iskolai csoportképen nem Csépes János látható – mivel ő a fényképfelvétel idején már huszti gimnazista volt –, hanem a testvére, Csépes Ilona: a kép közepén: a pap és a tanítónő között.

2. ábra: Az elemi iskola tanulói

Jó tanuló lehetett, mert különben nem jutott volna tovább, a középiskolába. Kiváló képességei miatt azonnal felvették a huszti gimnáziumba.[2]

2 GAJDOS VIKTÓRIA, „Csépes János vértanúságának története", in *Kárpátaljai Hírmondó* 3 (2011) 11-12.

Emellett pedig – az emlékek szerint[3] – családjában kiváló vallásos nevelésben részesült. A kis János már egészen fiatalon járt a Hromócsuk nagyapával zsoltárt olvasni; már nagyon korán, kisgyermekként olvasta a templomban az apostolt, imádkozta a Hiszekegyet – amint egy visszaemlékezés igazolja. A Csépes családból nemcsak János, a későbbi pap, hanem a testvére, Miklós is kitűnt a vallásosságával. Ezek a családok törekedtek a tudás, a műveltség, az egyházi kultúra átadására gyermekeiknek is, másoknak is. János kiemelkedett a kortárs fiatalok közül a műveltségével, különösen pedig az imádságos magatartásával nemcsak a templomban, hanem az utcán is.

2. Középiskola

Csépes Jánost tehát az elemi iskola elvégzése után szülei a huszti gimnáziumba íratták be.[4] Tanulmányainak folytatása a gimnáziumban nem volt egyszerű, sőt viszontagságos volt, mert albérletben kellett laknia, ugyanis kollégium még nem létezett. Szüleinek pedig nemcsak ezt, hanem a tanulmányokat is fizetniük kellett. Éppen ezért ezt abban az időben nem sokan engedhették meg maguknak. János viszont azzal hálálta meg, hogy szorgalmasan, kiválóan tanult.

3. ábra: A huszti gimnázium

3 Hriciscsuk (Tóth) Rozália királyházi lakos, tanítónő visszaemlékezése, aki még személyesen ismerte János atyát.

4 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 2014, 96.

Gimnáziumi tanulmányait tehát a huszti reálgimnáziumban kezdte Csépes János 1928-ban,[5] majd 1938-ban itt is fejezte be,[6] megszerezve az érettségit.[7]

3. Teológiai tanulmányok

Miután tehát leérettségizett Csépes János, készen állt arra, hogy a szívében-lelkében érzett hívásnak eleget téve, jelentkezzen az ungvári papnevelő intézetbe.

Az Ungvári Görögkatolikus Szeminárium és Teológia 1778. december 3-án alakult mint a magyarországi görögkatolikus papképzés első szervezett intézménye. Előtte a munkács-csernekhegyi kolostorban a mindenkori püspök maga mellett nevelte a kispapokat. A görögkatolikus papképzés 1945. július 26-ig működött az ungvári várban. Ekkor a szovjet hatóságok kilakoltatták a papnövendékeket az intézményből, az épületet pedig át kellett adni a Vörös Hadsereg számára.

4. ábra: Az egykori szeminárium bejárata a várban

Csépes János tehát átlépett azon a kapun, amely egy magasabb rendű életbe vezette be képletesen és valóságosan is. Hiszen a papság

5 *Годовой отчетъ державной реф. реалной гимназіи въ Хустъ.* – Хуст 1929, 46

6 *Державна реална гімназія въ Хустъ. Годовой отчетъ за 1937/38. учебный год.* – Хуст 1938, 43.

7 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994,26.

mind a kettőt jelenti. Az indexe, illetve leckekönyve alapján 1938. október 15-én iratkozott be a nagy múltú intézménybe.

Мы

продиректоръ и актуаръ гр. кат. Богословскаго Лицея названнаго трехъ Великихъ Іерарховъ: Св. Іоанна Златоустаго, св. Василія Великаго и св. Григорія Богослова

привѣтствуемъ читателя.

Иванъ Чейпешъ

IV–889

Доводимъ до свѣдѣнія всѣмъ къ кому относится, что Мы г.-дина Ивана Чейпеша

род. въ Королевѣ надъ Тисой

дня 5 мѣсяца октября года 1918 -го записали во ввѣренный намъ Лицей, какъ порядочнаго слушателя, что собственно ручной подписью и приложеніемъ печати удостовѣряемъ.

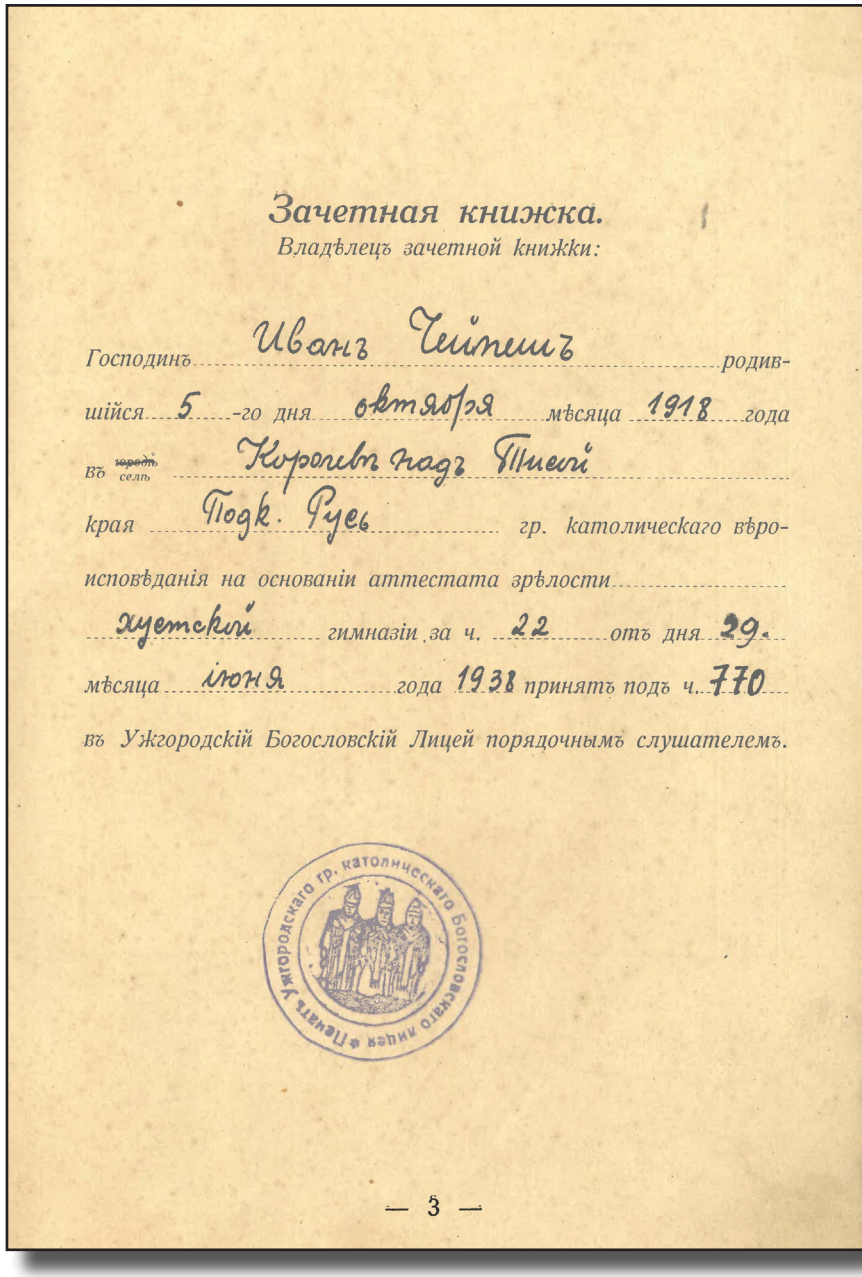
Выдано въ Ужгородѣ, 15 -го дня октября мѣсяца 1938 года.

актуаръ

продиректоръ

— 1 —

5. ábra: Indexének első lapja

Зачетная книжка.

Владѣлецъ зачетной книжки:

Господинъ Иванъ Чепецъ родив-

шійся 5 -го дня октября мѣсяца 1918 года

въ ~~городѣ~~ селѣ Королевъ надъ Тисой

края Подк. Русь гр. католическаго вѣро-

исповѣданія на основаніи аттестата зрѣлости

ужгородскій гимназіи за ч. 22 отъ дня 29.

мѣсяца іюня года 1938 принятъ подъ ч. 770

въ Ужгородскій Богословскій Лицей порядочнымъ слушателемъ.

Печать Ужгородскаго гр. католическаго Богословскаго лицея

— 3 —

6. ábra: Az indexének harmadik lapja

Csépes János leckekönyve első és harmadik lapjának magyar fordítása a következő:

Mi

a három főpapról Aranyszájú Szent Jánosról, Nagy Szent Bazilról és Teológus Szent Gergelyről nevezett gör. kat. Hittudományi Líceum főigazgatója és aktuáriusa [titkára] üdvözöljük az olvasót. Tudomásul hozzuk mindazok számára, akiket illett, hogy mi Csépes János urat, aki 1918. október 5-én született a Tiszamenti Királyházán, bejegyeztük a ránk bízott Líceumba, mint rendes hallgatót. Azt saját kezű aláírással és pecséttel hitelesítjük.

Kiadva Ungváron, 1938. október 15-én.

Leckekönyv

A leckekönyv tulajdonosa Csépes János úr, aki 1918. október 5-én született a Tiszamenti Királyházán, Kárpátalja területén, görögkatolikus vallású, a huszti gimnáziumban 1938. június 29-én kiadott érettségi bizonyítvány alapján, melynek száma 22., a 770-es sorszámmal felvételt nyert az Ungvári Hittudományi Líceum rendes hallgatójaként.

Az említett „kilakoltatás" Csépes Jánost már nem érintette, mert ő korábban végzett.[8] Teológiai tanulmányait és a papságra való felkészülést végtelenül komolyan vette. Környezetében tudták, hogy mélyen hívő ember, akit jó lélekkel áldott meg az ég.[9]

7. ábra: Csépes János, a kispap

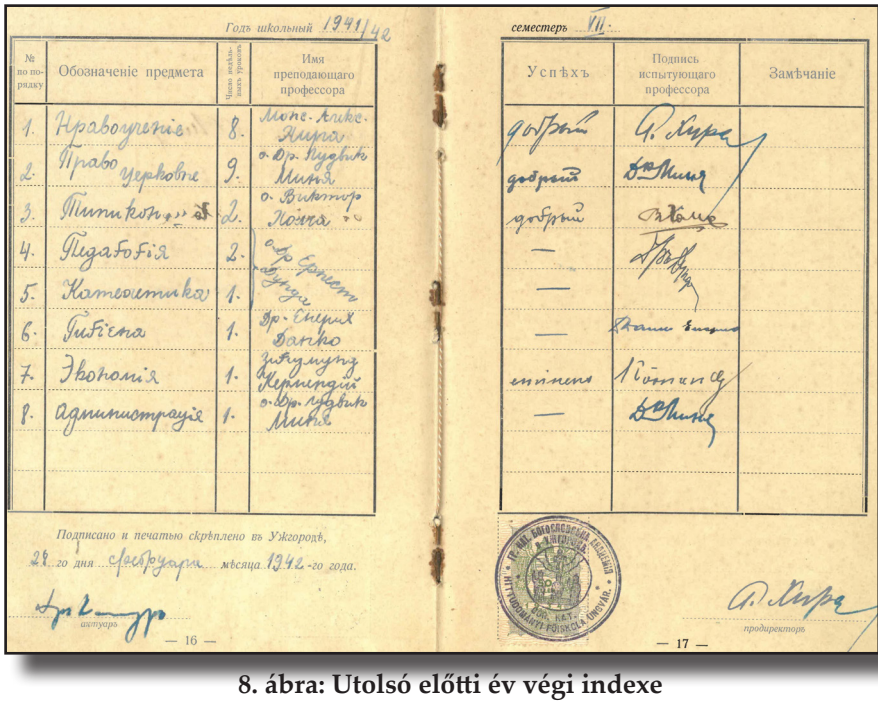
Milyen szépen szól a már említett írásos visszaemlékezés a kispap Csépes Jánosról! Amikor szemináriumba járt, az emlékezés írója pe-

8 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés*, Beregszász-Budapest 2024, 61.

9 GAJDOS VIKTÓRIA, „Csépes János vértanúságának története", in *Kárpátaljai Hírmondó* 3 (2011) 11.

dig polgári iskolába, a papnövendék sokat hitoktatott, mert helyettesítette Lyachovics atyát. Olyan jól tudta átadni az ismereteket, hogy még 78 évesen is élni lehet ezekből. Úgy megtanította az imákat, az egyházi énekeket is a vallási képzés keretében, hogy felejthetetlenek maradtak, ma is lehet használni őket a templomban. Rendkívül érdekesen és lelkileg meggyőzően tartotta a hittanórákat. Miután pedig pap lett, a tanulók számára úgynevezett „kismiséket" tartott, ahol kijelölte az énekvezetőket. A kezdő énekes irányította többek között a liturgia előtti és az áldozási énekeket. Még ma is lehet élni ezekből!

Fölvett kispapként elkötelezetten kezdett neki a tanulásnak. A leckekönyvében fennmaradt eredmények azt igazolják, hogy tudatosan készült arra, hogy jó pap váljék belőle. Fontos szempont, hogy egyszer sem kellett vizsgát ismételnie. Egyre jobban belejött a tanulásba. Kezdetben még – főleg filozófiából – kapott elégséges jegyet is a vizsgán, de tanulmányainak második felétől kezdve már mindig csak jóra és kitűnőre vizsgázott. Teológiai tanulmányai során összesen 16 kitűnő, 25 jó és 6 elégséges jegyet szerzett a vizsgáin.

Годъ школьный 1941/42 семестръ VII

№ по порядку	Обозначеніе предмета	Число часовъ въ недѣлю	Имя преподающаго профессора	Успѣхъ	Подпись испытующаго профессора	Замѣчаніе
1.	Нравоученіе	8.	Іоан. Клюс. Яцко	добрый		
2.	Право церковное	9.	о. Др. Кудрик Михай	добрый		
3.	Литургика	2.	о. Виктор Лонча	добрый		
4.	Педагогія	2.	о. Др. Ернест Бендер	—		
5.	Катехетика	1.		—		
6.	Гігієна	1.	Др. Сидір Данко	—		
7.	Економія	1.	Августин Черницкий	отличный		
8.	Администрація	1.	о. Др. Кудрик Михай	—		

Подписано и печатью скрѣплено въ Ужгородѣ, 28-го дня февруара мѣсяца 1942-го года.

актуаръ

— 16 —

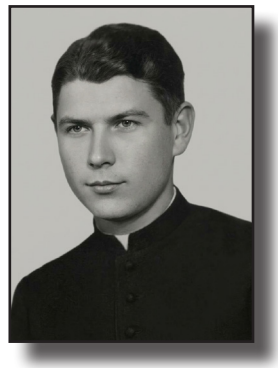
— 17 —

продиректоръ

8. ábra: Utolsó előtti év végi indexe

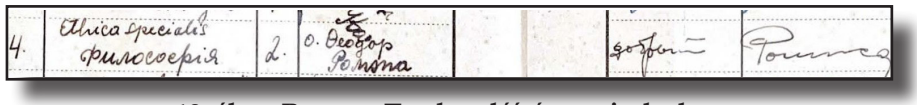
A hetedik szemeszterben, vagyis az utolsó előtti év félévének végén csupa jó jegyet kapott (jogtudományból, egyházjogból, tipikonból

és pedagógiából), illetve kitűnő jegyet gazdaságtanból. Pedagógiából, hitoktatástanból, egészségtani ismeretekből és egyházi adminisztrációból nem kellett vizsgáznia, nem kapott jegyet.

9. ábra: Csépes János kispap korában

Figyelemere méltó érdekességként lehet felfedezni Csépes János indexében, hogy Romzsa Teodor – a későbbi vértanú püspök – aláírása is szerepel benne, akinél filozófiából vizsgázott. Egyébként az összes filozófiai tárgyat ő tanította; és ő is vizsgáztatott mindig.

10. ábra: Romzsa Teodor aláírása az indexben

Hogy mennyire komolyan vette a tanulást, abba bepillantást enged a menyasszonyának – esküvőjük előtt két hónappal, 1943. április 5-én – írt levele.[10] Így fogalmazott:

> „mindig el vagyok foglalva, sokat olvasok, tanulok, írom a jegyzeteket, már teljesen meggörbültem, sápadt vagyok, de nem fogytam, habár ezt a kosztot nem teljesen fogyasztom. A dogmatikából már egyszer feleltem, elég jól, többet nem hívnak fel, habár mindig el vagyok készülve. Holnap a pasztorálist fogom letudni".

Mindenesetre, Csépes János 1943 nyarára bevégezte tanulmányait, és készen állt előbb a nősülésre, majd a papszentelésre. A hittudományi főiskoláról – mint minden más végzős növendék – megkapta az abszolutóriumot.

10 Függelék, 155-156. old.

Число 34/1943

Абсолюторій

ГР. КАТ. БОГОСЛОВСЬКА АКАДЕМІЯ в УЖГОРОДІ.
GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA UNGVÁR.

1 PENGŐ

Мы продиректоръ и актуаръ Ужгородскаго гр. католическаго Богословскаго Лицея удостовѣряемъ, что г-динъ Иванъ Мейтешикъ род. 1918 гр. кат. вѣроисповѣданія былъ принятъ на основаніи аттестата зрѣлости лусткской гимназіи за ч. 22 отъ дня 29. іюня мѣсяца 1938 года въ число слушателей ввѣреннаго намъ Богословскаго Лицея подъ ч. 770, исправно прослушалъ семестри, какъ порядочный слутатель и подвергся требуемымъ испытаніямъ. Ввиду того выдаемъ ему абсолюторій засвидѣтельствованный нашими подписями и печатью.

Выдано въ Ужгородѣ мѣс. 1943 г.

актуаръ

ГР. КАТ. БОГОСЛОВСЬКА АКАДЕМІЯ в УЖГОРОДІ. GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA UNGVÁR.

продиректоръ

11. ábra: Csépes János abszolutóriuma

Szövegének magyar fordítása a következő:

34/1943. szám

Abszolutórium

Ungvári Görögkatolikus Hittudományi Főiskola

Mi, az Ungvári Hittudományi Líceum rektora és titkára kijelentjük, hogy

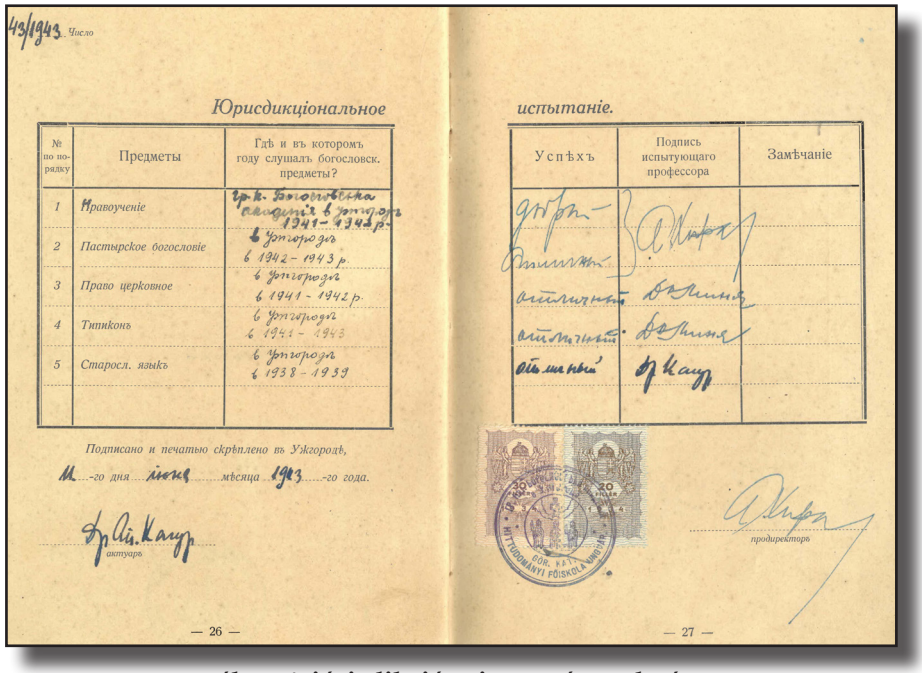
Csépes János úr

aki 1918-ban született, görögkatolikus vallású, a huszti gimnázium 22-es számú 1938. június 29-én kelt érettségi bizonyítványa alapján felvételt nyert a Hittudományi Líceumban a 770-es szám alatt. Rendesen lehallgatta a tantárgyakat a félévek alatt mint rendes hallgató, levizsgázott azokból, ezért számára abszolutóriumi igazolást adunk ki, amit aláírással és pecséttel hitelesítünk.

Ungvár, 1943. június 2.

Dr. Kacsur titkár Hira S. rektor

A hittudományi főiskolán letett vizsgák után még egy nagy megmérettetés hátra van a papszentelésre váró kispapoknak. Meg kell felelniük az úgynevezett jurisdikciós vizsgán is. Ez egy olyan megmérettetés, amit nem a teológiai tanárok intéznek, hanem a megyéspüspök által kijelölt bizottság. A régi időkben a kanonokok előtt kellett letenni ezt a vizsgát. Ezen már nem annyira a teológiai tudásról kellett számot adni; sokkal inkább a lelkipásztorkodásra való felkészültségről. Ennek fényében adta meg a püspök a gyóntatási jogha-tóságot, illetve ennek alapján döntötte el, hogy az illető végzett papnövendék milyen közösségben kezdje meg a papi szolgálatát.

43/1943 Число

Юрисдикціональное испытаніе.

№ по порядку	Предметы	Гдѣ и въ которомъ году слушалъ богословск. предметы?	Успѣхъ	Подпись испытующаго профессора	Замѣчаніе
1	Нравоученіе	Гр.к. Богословска академія в Ужгород 1941–1942 р.			
2	Пастырское богословіе	в Ужгороді в 1942–1943 р.			
3	Право церковное	в Ужгороді в 1941–1942 р.			
4	Типиконъ	в Ужгороді в 1941–1943			
5	Старосл. языкъ	в Ужгороді в 1938–1939			

Подписано и печатью скрѣплено въ Ужгородѣ,

14-го дня липня мѣсяца 1943-го года.

актуарь

— 26 —

— 27 —

продиректоръ

12. ábra: A jurisdikciós vizsga végeredménye

Csépes János egészen kiváló eredményt ért el az Ungváron, 1943. június 11-én letett joghatósági vizsgán. Egyedül erkölcstanból szerzett jó jegyet, az összes többi érdemjegye kitűnő lett: pasztorális teológiából, egyházjogból, tipikonból és ó (egyházi) szláv nyelvből a legjobb minősítést érte el. Mindezt dr. Kacsur István titkár és Hira Sándor rektor az aláírásával és az intézmény pecsétjével tanúsította.

A főiskolai tanulmányok ennek a végső vizsgának – tehát a jurisdikciós vizsgának – a letételével minden papnövendék számára véget érnek. Így tehát a sikerrel vett utolsó akadály leküzdése után Csépes János is készen állt a szentelésre.

4. Szemináriumi élet

Bár a papságra való készület mérhetetlenül komoly dolog, korántsem igaz, hogy a kispapok éjjel-nappal csak tanulnak, és állandóan a kápolnában imádkoznak. Ma sincs így, régen sem volt így. Fontos a lelki töltekezés, de emellett egyre emberibb embernek is kell lenni a papnak. Csépes János például nagyon szeretett sportolni. Különösképpen a labdarúgást kedvelte. A szemináriumi focicsapatnak a kapitánya volt. Ezt igazolja a korabeli fényképfelvétel, ahol a hátsó sorban középen áll.

13. ábra: Csépes János, a csapatkapitány

Nem véletlen, hogy később falujának hívei azzal dicsekedtek, hogy kiváló papjuk van, aki emellett nagyon sportos is.

A későbbiekben özvegye visszaemlékezése alapján ténylegesen is kiderül, hogy Csépes János fizikailag kisportolt, magas termetű, egészséges ember volt.[11] Ez egyébként a róla készült fényképeken is világosan látszik, akár reverendában, akár diakónusi vagy papi ruhában van.

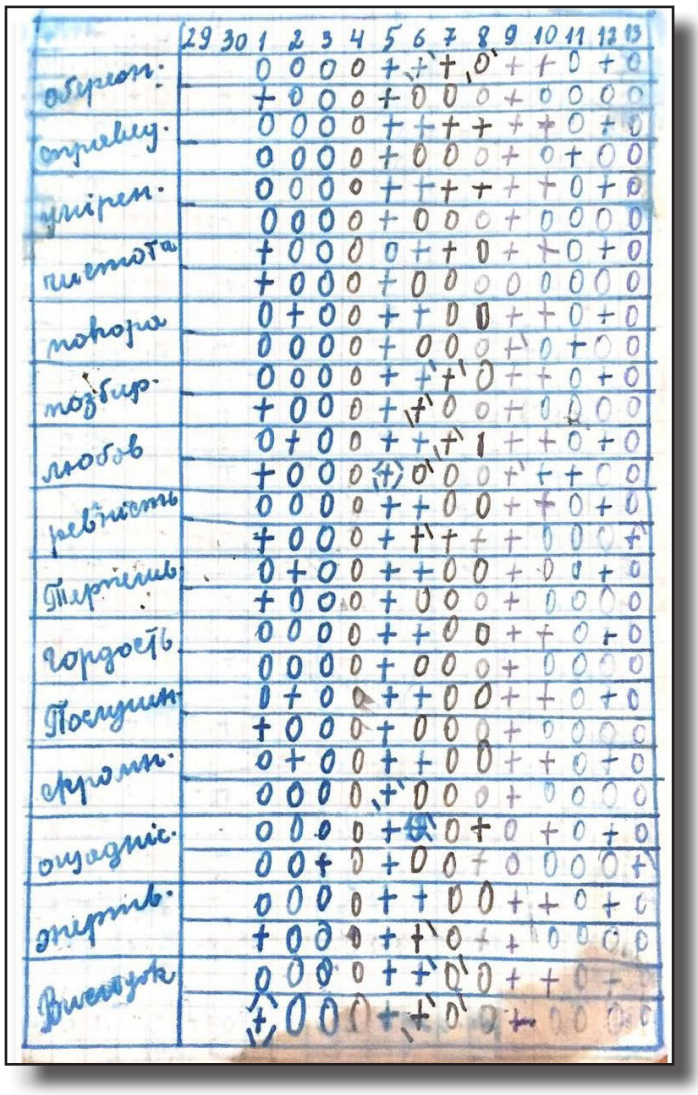
14. ábra: Az ülő sorban jobbról a második

5. Lelki élet

A kispapok életét a szemináriumban mindig egy rátermett, püspök által kinevezett lelki atya – az úgynevezett spirituális – irányítja. Ámde ő csak a külső kereteket tudja ehhez megadni, ami persze elengedhetetlenül fontos. Azonban az általa irányított kispapok egyéni felelőssége a lelki életben való előhaladás. Ez belső, lelki szféra. Kívülállók nem tekinthetnek bele. A spirituális atya is csak segítséget nyújthat a lelki fejlődéshez, semmiféle erőszakot nem alkalmazhat. Tehát mindenkinek egyéni felelőssége az, hogy hogyan halad előre a lelki életben, természetesen az elfogadott segítséggel.

11 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után*, (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 19.

Csépes Jánostól viszont fennmaradt egy lelki napló: egy kis elsárgult, spirálozott notesz. Egyik unokája, Viktória lefordította. Így az értelmezésével némi betekintést nyújt abba a lelki szférába, ami a nagyapját a papság felé, a felszentelés lehetősége felé irányította.

15. ábra: A lelki napló egyik oldala

Ezt a lelki naplót tintával készítette. Benne az erényeket írta fel, illetve az általa fontosnak vélt dolgokat jegyezte be egy táblázatban. Így jelezte, hogy mikor mit sikerült teljesíteni, gyakorolni. A naplóból

kitűnik, hogy a leginkább teljesített erény az imádság, az istendicsőítés, a rózsafüzér és a lelkiismeretvizsgálat volt. Itt jelenik meg ugyanis a legtöbb kereszt, valamint a tanulásnál.

A Csépes János által fontosnak tartott, táblázatba felvett erények a következők: hallgatás, gondolatok, szeretet, idő, összeszedettség, barátok, türelmesség, tanulás, gőg, imádság, féltékenység, lelkiismeretvizsgálat, engedelmesség, elmélyülés, szerénység, dicsőítés, áldozathozatal, rózsafüzér ima, gyengédség, egyedüllét, böjt, óvatosság, igazságosság, mértékletesség, tisztaság, alázat, takarékosság, betegek látogatása.

A szemináriumban mint nevelő intézményben (a címe, illetve elnevezése is ezt tartalmazza: papnevelő intézet) természetesen nemcsak lelki, hanem fegyelmi elöljáró is tevékenykedik. Őt is a püspök nevezi ki, és prefektusnak hívják. Azt továbbra is hangsúlyozni kell, hogy a papságra való felkészülés a hivatáson múlik, mégpedig olyan hivatáson, amely Személytől személyig szól. Vagyis maga Jézus Krisztus az, aki meghívja a fiatalembert a papi életre. Ámde a személy, aki megkapja és elfogadja a hívást, a világból érkezik. Hozza magával nemcsak a családi hátterét, a neveltetését, az eddigi felkészültségét, hanem az emberségét is. Márpedig ez magába foglalja azt is, hogy egyetlen kispapra sem lehet elmondani, hogy „földreszállt angyal" lenne. Ezért szükséges a nevelésben és nevelődésben, az alakításban és alakulásban a fegyelem. Természetesen a kispapok – a kurzustársak is – alakítják egymást.

16. ábra: Csépes János a kurzustársaival (ülő sor: balról a második)

Sok múlik tehát az intézmény legfőbb vezetőjén: a rektoron; de ugyanúgy sok múlik a lelki igazgatón: a spirituális atyán; és ugyanolyan nagy a felelőssége a prefektusnak: a fegyelmi elöljárónak. Ennek tudható be, hogy nem mindenki lép ki a papnevelő intézetből és a hittudományi főiskoláról úgy, hogy automatikusan pap lesz belőle. Mindig volt és van lemorzsolódás. Lehet, hogy valaki maga gondolja meg, gondolja át a hivatását, és mégsem vállalja, de az is lehet, hogy az elöljárók tanácsolják el, segítve abban, hogy az illető megtalálja a világi életben a hivatását. Csépes János atya évfolyamában is volt lemorzsolódás: a tizenkettőből csak hatan jutottak el a papszentelésig.

Csépes János atyával kapcsolatosan azonban a visszaemlékezések arról szólnak, hogy jó kispap volt, becsületesen készült a papságra. Vértanúi halála pedig megpecsételi ezt.

3. fejezet

HÁZASSÁGKÖTÉS

„Dicsőséggel és tisztelettel koronáztad meg őket,
és koronát tettél fejükre" (Zsolt 8,6).[1]

Köztudott, hogy a görögkatolikus egyház papjai választhatnak: házas, avagy nőtlen életformában kívánják-e a papi szolgálatot teljesíteni, az egész életüket leélni. Ámde egy tévhitet, pontosabban: helytelen szóhasználatot szükséges kiigazítani e téren. A görögkatolikus pap sem nősülhet meg. Soha. Semmilyen körülmények között. Ugyanúgy, mint a római katolikus pap sem. A döntést tehát a szentelés előtt kell meghozni. Mégpedig a diakónusszentelés előtt, mert már az is ilyen végérvényes elkötelezettséget kíván. Tehát a helyes megfogalmazás: a görögkatolikus pap lehet nős, vagyis házas ember. Számára nem kötelező a cölibátus, a papi nőtlenség. De csakis a szentelés előtt nősülhet meg, ha akar! Később még akkor sem, ha ne adj' Isten, fiatal korában megözvegyül, elveszíti a feleségét.

Talán prófétai lelkülettel látta előre a közös sorsukat Csépes János, amikor a rájuk következő nehézségekről a következőket írta a menyasszonyának? Látta, hogy a rövid boldogság után a zord szibériai fagy választja el őket egymástól? Ámde bízott a Gondviselésben és bízott a szívük szeretetében! Ezért tudott ilyen szépen fogalmazni: „Akkor is fogunk örülni, ha a Gondviselő keze azt akarja, hogy életünk hideg legyen, mint a január, hideg egy időre, csak a szíveink értsék meg egymást, mert akkor könnyebb lesz elviselni az élet nehézségeit".[2] Bizony, nem akármilyen volt neki a szibériai hideg, és nem akármilyen súlyosak voltak aztán az élet nehézségei a felesége számára!

---

1 A házasságkötési szertartásból. *Görögkatholikus egyházi szerkönyv (Euchologion),* Budapest 1964, 38.

2 A Várból írt levél, 1943. április 5-én. Lásd Függelék, 155. old.

1. Felesége: Iváncsó Mária

Csépes János a házas papi életformát választotta. Így ő is megnősült a diakónussá szentelése előtt.

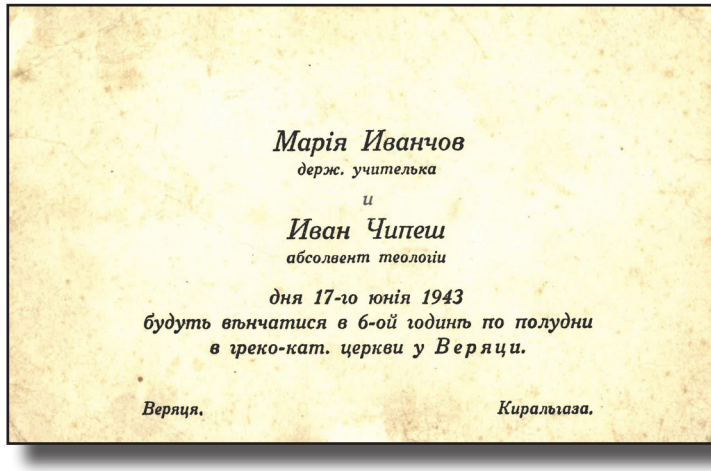
1. ábra: Iváncsó Mária nagylány korában

A szomszéd falu papjának, Iváncsó Gyula esperesnek Mária nevű leányát választotta egy egész életre szólóan. A választás a szívek titka. De úgy a jó és helyes, ha az értelem is kontrollálja.

2. ábra: Esküvői kép (1943. június 17.)

Azt nem lehet tudni, mert nem maradt fenn semmi tudósítás arról, hogy hogyan s miként történt egymás kiszemelése, hogyan folyt az udvarlás, mikor történt az eljegyzés. Az udvarlás időtartamára azonban fennmaradt egy utalás: „Nagyapa Mici mamát már harmadik éven megkérte Gyula dédapánktól". Ez tehát azt jelenti, hogy jó két éven át udvarolt neki. Egy biztos: tiszta szívvel választották egymást, mert valóban életre szóló kötelék lett belőle. Amit nem tudott senki és semmi szétválasztani. Még a pap férj letartóztatása, elhurcolása, szörnyű raboskodása sem. Csak az erőszakos halál választotta szét Csépes Jánost és Iváncsó Máriát 1953. augusztus 1-jén. De a négy árvával magára maradt özvegy továbbra is hűséges maradt: soha nem ment férjhez, nem is gondolt rá, mint ahogy korábban sem, amikor a hatóságok arra csábították, hogy tagadja meg az iránt ek engedetlen férjét, váljon el tőle, és akkor ők könnyítenek a sorsán.

Марія Иванчов
держ. учителька
и
Иван Чипеш
абсолвент теологіи
дня 17-го юнія 1943
будуть вѣнчатися в 6-ой годинѣ по полудни
в греко-кат. церкви у Веряци.
Веряця. Кіральгаза.

3. ábra: Az esküvői értesítés

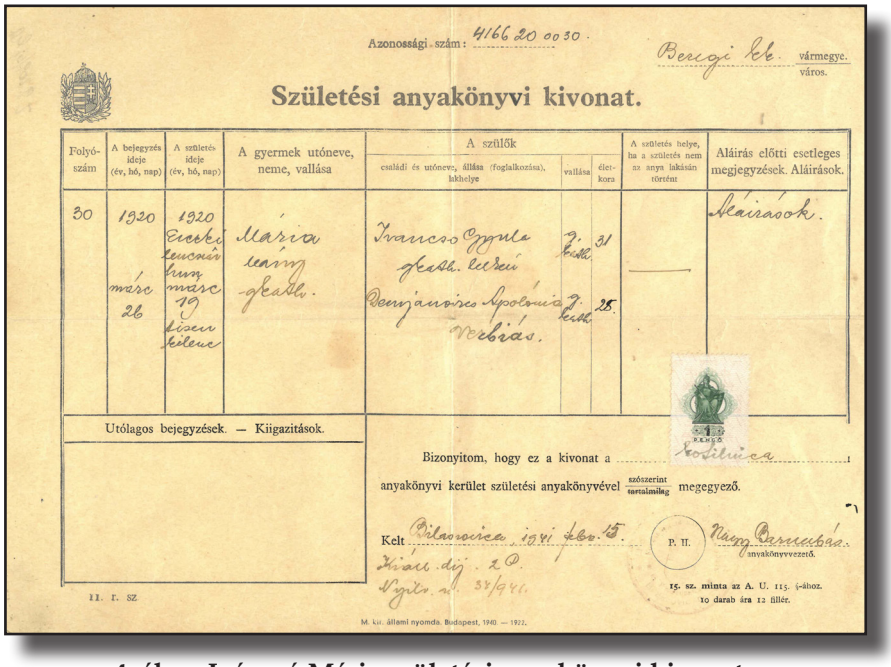
Az esküvő értesítőre ezt írták: Iváncsó Mária állami tanítónő és Csépes János tanulmányvégzett papnövendék 1943. június 17-én délután 6 órakor házasságot köt a Verécei görögkatolikus templomban – Veréce, Királyháza.

Tehát Csépes János és Iváncsó Mária házasságkötésére a kispapi tanulmányok befejeztével, 1943. június 17-én került sor,[3] mégpedig Verécén, ahogyan azt a kor szokása megkívánta: a lányos háznál ren-

3 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 2014, 100.

dezték az esküvőt, az újszentelt házánál pedig az ünnepélyes első Szent Liturgiát, a primíciát.

A papi házasságnak példamutatónak kell lennie. Nem véletlen, hogy a régi papok azt mondták, hogy a paróchia olyan, mint ha üvegből lennének a falai: a hívek látják a papnak és a családjának az életét. Erre, ilyen életre készült Csépes János is. Menyasszonyának a házasságkötésük előtt két hónappal írta – a rájuk váró megpróbáltatások tudatában is – az egyik levelében: „amikor életünk Isten kegyelmével fog kezdődni, akkor a mi életünk jó úton fog haladni még akkor is, ha valami nehézségek érik az embert az életben, nem fog elcsüggedni, mert meghallja e szavakat: »Várj, én legyőzöm a világot«. Ó, de sokat gondolok ezekre!”.[4]

Azonossági szám: 4166 20 0030

Bereği kk. vármegye. város.

Születési anyakönyvi kivonat.

Folyó-szám	A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	A születés ideje (év, hó, nap)	A gyermek utóneve, neme, vallása	A szülők családi és utóneve, állása (foglalkozása), lakhelye	vallása	életkora	A születés helye, ha a születés nem az anya lakásán történt	Aláírás előtti esetleges megjegyzések. Aláírások.
30	1920 márc 26	1920 Ercsk. leucsin hus márc 19 liscu kelene	Mária leány gkatk.	Ivancso Gyula gkatk. kertész Verjanovics Apolónia Verbász.	r. kath. r. kath.	31 25	—	Aláírások.

Utólagos bejegyzések. — Kiigazítások.

Bizonyitom, hogy ez a kivonat a Szőlőlica anyakönyvi kerület születési anyakönyvével szószerint tartalmilag megegyező.

Kelt Bilavorica 1941 febr. 15. P. H. Nagy Barnabás anyakönyvvezető.

Kiáll. díj . 2 P. Nyilv. sz. 37/1941.

15. sz. minta az A. U. 115. §-ához. 10 darab ára 12 fillér.

II. r. sz.

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1940. — 1922.

4. ábra: Iváncsó Mária születési anyakönyvi kivonata

Iváncsó Mária a volóci járásban lévő Verebesen (Verbjázs) született 1920. március 19-én. Ha odafigyelünk a dátumra, akkor látjuk, hogy ez a naptárban József nap. Arra a Szent Józsefre emlékezik ilyenkor a világ, aki a Szentcsaládért oly sokat munkálkodott, kétkezi munkájával tartva el Szűz Máriát és a kis Jézust. Talán nem tűnik belemagyarázásnak, ha arra gondolunk, hogy Iváncsó Máriának is hasonló sors

4 Levél a Várból, 1943. április 5-én. Lásd Függelék, 154. old.

jutott, miután férjét elítélték és elhurcolták: kétkezi munkájával kellett fenntartania a családját, míg a halál el nem érte 1997. július 20-án.

Édesapja Iváncsó Gyula görög katolikus pap, édesanyja Damjanovics Apollónia papleány volt. A családot tíz gyermekkel áldotta meg a jó Isten, közülük a harmadik volt Mária.

Amikor a nagyapja, Iváncsó Elek meghalt, 1923. április 9-én Papp Antal püspök kinevezte édesapját, Iváncsó Gyulát paróchusnak a nagyszőlősi járásban lévő Verécére. Az oda való költözés után néhány évvel, 1927-ben, a szülők a hétéves kisleányt beadták az állami ruszin hatosztályos iskolába Verécén.[5]

5. ábra: Iváncsó Mária polgári iskolás (1932-1933)

6. ábra: A képzőben

5 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 2014, 100.

Majd 1936-ban az ungvári tanítóképzőben kezdte el tanulmányait, és 1940-ben befejezte azokat.[6] Egyik levelében saját maga írta, hogy az elsők között volt a tanulásban.

Talán érdemes megemlíteni, hogy a tanítóképzőt a köznyelvben „Libavárnak" hívták, míg a papnevelő intézetet „Várnak", mivel az ősi Drugeth várban működött. Egyébként pedig sok tanítónőből lett papfeleség. A két intézmény közelsége – minden napi- és házirendi szigorúságuk ellenére – biztosíthatta ezt. Mária a házasságkötésük előtt Bruszturán (egy máramarosi sváb faluban) tanított; kispap vőlegénye oda is írt neki levelet. Sajnos azonban a férje letartóztatása után sehol sem dolgozhatott, hiába volt tanítónői diplomája. Könyöradományokból kellett élnie, illetve alkalmi munkákból. Így tudta árván maradt négy gyermekét felnevelni.

2. A feleség családja

Iváncsó Mária családjára jogosan lehet mondani, hogy papi dinasztia. Ugyanis nemcsak édesapja, Iváncsó Gyula (1889-1963) volt pap, hanem nagyapja is, Iváncsó Elek (1854-1923), valamint dédapja, Iváncsó Bazil (1823-1886) szintén pap volt.

Mária nagyapjának a testvére, tehát az unokanagybátyja, Iváncsó Miklós (1858-1902) is pap volt. Sőt, édesapjának a testvére, vagyis a nagybátyja, Iváncsó Elek (1885-1962) is a papi hivatást választotta, és paptanár volt.

Rajtuk kívül még a szűkebb családban is termett papi hivatás. Mária három tetvére lett pap: Iváncsó Viktor (1921-1997), Iváncsó László (1925-2005) és Iváncsó Miklós (1927-1982). Ezen túl pedig rajta kívül még két lánytestvére papnak a felesége: Iváncsó Sarolta (1916-1989), Fedinecz György pap felesége, Iváncsó Izabella (1923-2009), Horineczki János pap felesége. Összességében tehát a család tíz gyermekéből három fiú pap lett, három leány pedig papné! Valódi dinasztia, jó értelemben véve. Milyen sokat imádkozhattak egymásért! S ami a legtöbb: a legszentebb áldozatból, a Szent Liturgiából mennyit, de mennyit ajánlhattak fel a családban egymásért!

Óhatatlanul eszébe jut az embernek a híres orosz írónő vallásos ihletésű regénye. A klinikai halálból származó élményeit írja le benne.

---

6 CSURGOVICH GYÖRGY, *Az Ungvári gör. kat. leányliceum-tanitónőképző intézet és a vele kapcsolatos gyakorló-népiskola évkönyve az 1939-40. iskolai évről. Az intézet fennállásának 38-ik évében,* [Ungvár 1940], 33.

Az egyik mozzanat különösen is megrázó. A túlvilágra került írónőt (persze, még csak a klinikai halál állapotában van) a nagyapa kalauzolja. Az a nagyapa, aki tündöklő miseruhában ragyog. Ugyanis vértanú lett: a szovjet katonák az ikonosztázion királyi ajtajára szegezve gyilkolták meg. A vértanúságából – és főleg a papságából – fakadóan az unokájának mérhetetlen sok segítséget tud nyújtani a túlvilágon rá váró vezeklés terén.[7] Átsugárzik a regényes leíráson a valóság: a papi imádságnak, áldozatnak és segítségnyújtásnak az értéke.

Iváncsó Gyuláról, az édesapáról külön is meg kell emlékezni. Ugyanis ő is a hitvalló papok sorába tartozott.

7. ábra: A fiatal Iváncsó Gyula és felesége, Damjanovics Apollónia Sarolta gyermekükkel

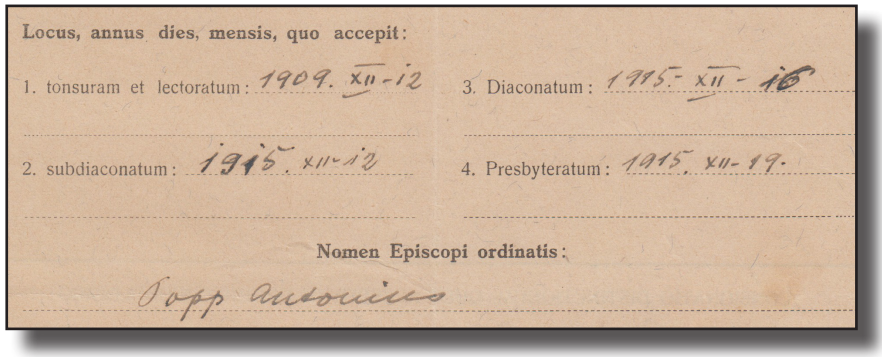
Mint láttuk, az ő édesapja Iváncsó Elek verécei esperes-pap, édesanyja Legeza Emília papleány (†1930) volt, akit egyes helyeken Emmának írnak, és aki szintén papcsaládból származott mind apai, mind anyai részről. Gyula Verécén született 1889. március 13-án. A középiskolát Ungváron, Beregszászon és Munkácson végezte,[8] a teológiai tanulmányait pedig Ungváron.[9] Papp Antal munkácsi püspök szentelte áldozópappá 1915. december 19-én. A papi személyi adatlapja alapján tudjuk a kisebb rendek feladásának, illetve a diakónusszente-

7 JÚLIA VOZNYESZENSZKAJA, *Halál utáni kalandjaim,* Miskolc 2005, 29-79.

8 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994, 51.

9 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára, (Bendász-hagyatéksorozat 4.),* Beregszász 2023, 364.

lésének idejét is. Ennek alapján tehát a tonzúrát (vagyis a kispapságba való felvételt) és a felolvasói rendet 1919. december 12-én, a szubdiakonátust pedig pontosan hat év múlva, 1915. december 12-én kapta meg. A diakónussá való szentelése 1915. december 16-án történt, majd ezt három nap múlva követte az áldozópappá való szentelés, 1915. december 19-én.

Locus, annus dies, mensis, quo accepit:

1. tonsuram et lectoratum: 1909. XII-12

3. Diaconatum: 1915. XII - 16

2. subdiaconatum: 1915. XII-12

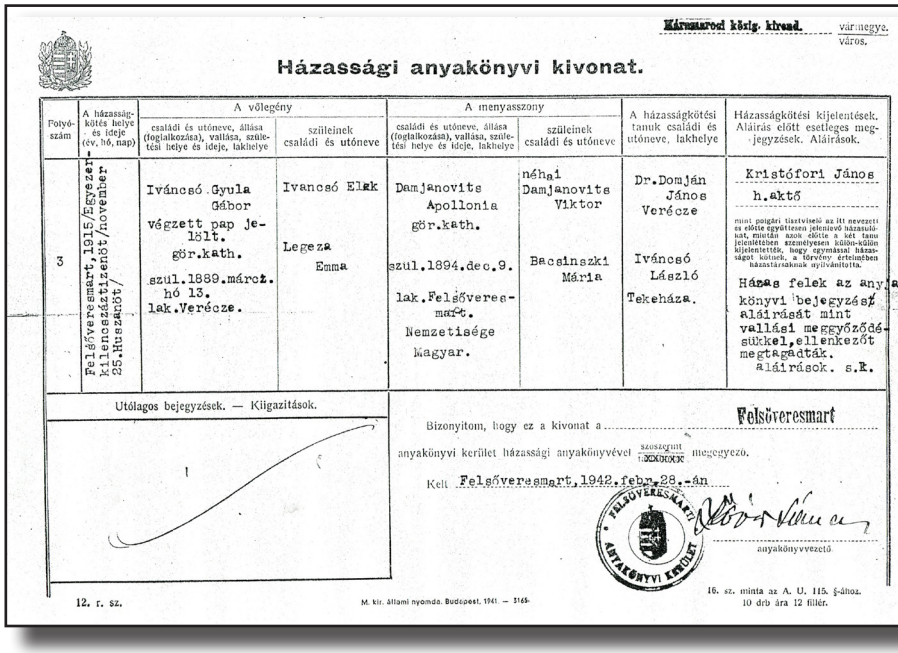
4. Presbyteratum: 1915. XII-19.

Nomen Episcopi ordinatis:

Popp Antonius

8. ábra: Iváncsó Gyula papi adatlapjának részlete

Mivel ő is a házas papi életformát választotta, a diakónussá való szentelése előtt megnősült.

Kárpátaljai közig. kirend. vármegye.
város.

Házassági anyakönyvi kivonat.

Folyó-szám	A házasságkötés helye és ideje (év, hó, nap)	A vőlegény: családi és utóneve, állása (foglalkozása), vallása, születési helye és ideje, lakhelye	A vőlegény: szüleinek családi és utóneve	A menyasszony: családi és utóneve, állása (foglalkozása), vallása, születési helye és ideje, lakhelye	A menyasszony: szüleinek családi és utóneve	A házasságkötési tanuk családi és utóneve, lakhelye	Házasságkötési kijelentések. Aláírás előtt esetleges megjegyzések. Aláírások.
3	Felsőveresmart.1915/Egyezer-kilencszáztizenöt/november 25.Huszaröt/	Iváncsó Gyula Gábor végzett pap jelölt. gör.kath. szül.1889.márcz. hó 13. lak.Verécze.	Ivancsó Elek Legeza Emma	Damjanovits Apollonia gör.kath. szül.1894.dec.9. lak.Felsőveresmart. Nemzetisége Magyar.	néhai Damjanovits Viktor Bacsinszki Mária	Dr.Domján János Verécze Iváncsó László Tekeháza.	Kristófori János h.aktő mint polgári tárvivelő az itt nevezett és előtte együttesen jelenlevő házasulandókat, miután azok előtte a két tanu jelenlétében személyesen külön-külön kijelentették, hogy egymással házasságot kötnek, a törvény értelmében házastársaknak nyilvánította. Házas felek az anyakönyvi bejegyzést aláírását mint vallási meggyőződésükkel ellenkezőt megtagadták. aláírások. s.k.

Utólagos bejegyzések. — Kiigazítások.

Bizonyítom, hogy ez a kivonat a Felsőveresmarti anyakönyvi kerület házassági anyakönyvével szószerint megegyező.

Kelt Felsőveresmart, 1942. febr. 28.-án

FELSŐVERESMARTI ANYAKÖNYVI KERÜLET

anyakönyvvezető.

12. r. sz. M. kir. Állami nyomda. Budapest, 1941. — 5165. 16. sz. minta az A. U. 115. §-ához. 10 drb ára 12 fillér.

9. ábra: Iváncsó Gyula és Damjanovics Apollónia házasságlevele

A házasságkötésre Felsőveresmarton, 1915. november 25-én került sor, természetesen s „lányos háznál”. Felesége Damjanovics Apollónia lett.

Aktív papi szolgálatot két helyen folytatott: 1915-től 1923-ig Verebesen, majd 1923-tól 1949-ig Verécén, ahol előtte az édesapja működött. A munkácsi egyházmegye törvényei szerint minden özvegy papné a megárvult gyermekeivel együtt még egy évig (ami „kegyeleti év” néven volt ismert) a paróchián maradhatott, az új paróchus kinevezéséig. Ebben az esetben pedig nagy könnyebbséget jelentett az édesanyának, hogy fia, Gyula lett az új pap, így nem is kellett költöznie. Közben – az odaadó lelkipásztori munkáját elismerve – Sztojka Sándor püspök 1936-ban tiszteletbeli esperesi címmel tüntette ki. Nyárady Dénes püspök, az egyházmegye apostoli adminisztrátora pedig 1938-ban a Szászfalusi Esperesi Kerület esperesévé nevezte ki.

10. ábra: Iváncsó Gyula és családja
első sorban ülnek: László, Apollónia, Anna, Miklós
középső sorban ülnek: Damjanovics Apollónia, ölében Éva, Bacsinszky Mária, Iváncsó Gyula
hátsó sorban állnak: Viktor, Sarolta, Mária, Izabella, Gyula

Mivel nem volt hajlandó az aposztáziára, a szovjet hatóságok 1949 tavaszán betiltották a papi működését, a paróchiáról a családjával együtt kilakoltatták, majd 1949. augusztus 25-én letartóztatták.

Anna leánya visszaemlékezése szerint tanúkat kerestek Iváncsó Gyula pap működése ellen, de senkit sem találtak, aki tanúskodott volna. Nem akartak, nem is tudtak semmi rosszat mondani róla. Végül nehezen, de sikerült egy felbérelt „tanút" találni, aki azt állította, hogy a pap a templomban azt prédikálta, hogy „fekete felhők közelednek a mi területünkre". Az addig egészséges „tanú" rövid időn belül megbetegedett, epilepsziás lett, a szája is elgörbült. A hívek a szemére vetették: ez azért történt vele, mert „Isten szolgája ellen igazságtalanságot cselekedett".[10]

Iváncsó Gyula megrendezett bírósági tárgyalását 1949. október 22-én tartották Ungváron. A bíróság ekkor 10 év kényszermunkára, 5 év jogfosztásra és vagyonelkobzásra ítélte).[11] A háromhónapos ungvári börtönélet annyira legyengítette a papot, hogy jártányi ereje sem maradt. Ennek ellenére mégis elszállították, és előbb a lembergi, majd a kijevi átutaló börtönt megjárva a Gulágra vitték. Az Inta környéki lágerbe került, ahol építkezéseken dolgoztatták. Rokkantan szabadult 1954. szeptember 30-án, miután hat évet letöltött az érdemtelen büntetéséből.[12]

A későbbi rehabilitációs végzésben a következőket fogalmazták meg Ungváron, 1990. év. augusztus 7-én:

> „1949. október 22-én Iváncsó Gyula... összességében 10 évi szabadságvesztésre, és 5 évi jogfosztásra és a hozzátartozó vagyonelkobzásra ítéltetett... mert Veréce faluban élve, és ebben a faluban papként működve, a falu hívei között, felhasználva az ambont, rendszeresen szovjetellenes agitációt folytatott a Szovjetunió kommunista pártja ellen... a híveknek „pásztorlevelet" olvasott fel...
>
> Iváncsó Gyula büntetésének mértéke 6 évi szabadságvesztésre csökken. Az Ukrán U.Sz.Sz.R 54-4 szerinti vád, az ítélettel

10 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 185.

11 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994, 51.

12 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés,* Beregszász-Budapest 2024, 293.

bizonyítatlanság miatt kizárva, de az ítélet a hátralevő részében változás nélkül marad. Iváncsó Gyula a fogvatartás helyéből 1954. szeptember 30-án szabadult határidő előtt mint gyógyíthatatlan betegségben szenvedő.

Tanulmányozva a büntető ügy anyagait, úgy gondolom, hogy Iváncsó Gyula tetteiben az előírt bűnállomány: 54-10. 2 UK. U.Sz.Sz.R. hiányzik...

A bűnügyben vádolt Iváncsó Gyula csak abban ismerte el magát bűnösnek, hogy a Csehszlovák köztársaság ideje alatt a híveknek pásztorleveleket olvasott fel, és rámutatott, hogy Volosin uralmának idején ő kerületi esperes volt, de ez nem bizonyította, hogy ő támogatta Volosin rendszerét, de a magyar megszállás idejében őt megvádolták azért, mintha ő támogatta volna Volosin rendszerét. A magyar megszállás idején ő nem hangolódott a Szovjetunió ellen, ezt bizonyítja két partizánnak: Griga és Belás elrejtésének ténye. Ellenállt a magyar megszállóknak, hogy elvegyék a lakosoktól az állatokat. A háború idején imádságokat végzett a békéért, de nem mondta, hogy a háborúban a magyarok legyőzik az oroszokat. A szovjet hatalom idején ő nem beszélt a katolikus hit kiválóságáról a pravoszláv fölött. A prédikációiban azt mondta, hogy eljön a sötét felleg, de ez alatt azt értette, hogy háború lesz, de nem a győzelmet a Szovjetunió fölött. Kárpátalja egyesülésénél Oroszországgal elsőként írta alá a felhívást a faluban. Semmilyen pártban nem vett részt. Természetesen, a pravoszláv hitre nem tért át...

Így, az ítéletben felhozott bizonyítékokból, és részben a tanúk kihallgatásából látható, hogy a vádlott, a görög katolikus Egyház papja lévén, prédikációiban azt mondta, hogy Oroszországban megsemmisítették a vallást, ott éhínség van, a kommunisták vitték az országot az éhínségbe... A templomban felhívta a híveket, hogy imádkozzanak a német-magyar hadsereg győzelméért a háborúban. De a tanúk közül senki sem bizonyította, hogy Iváncsó Gyula megengedte volna a felhívást a szovjet hatalom aláaknázására, felforgatására, vagy gyengítésére, vagy egyes forradalom ellenes bűnök elkövetésére.

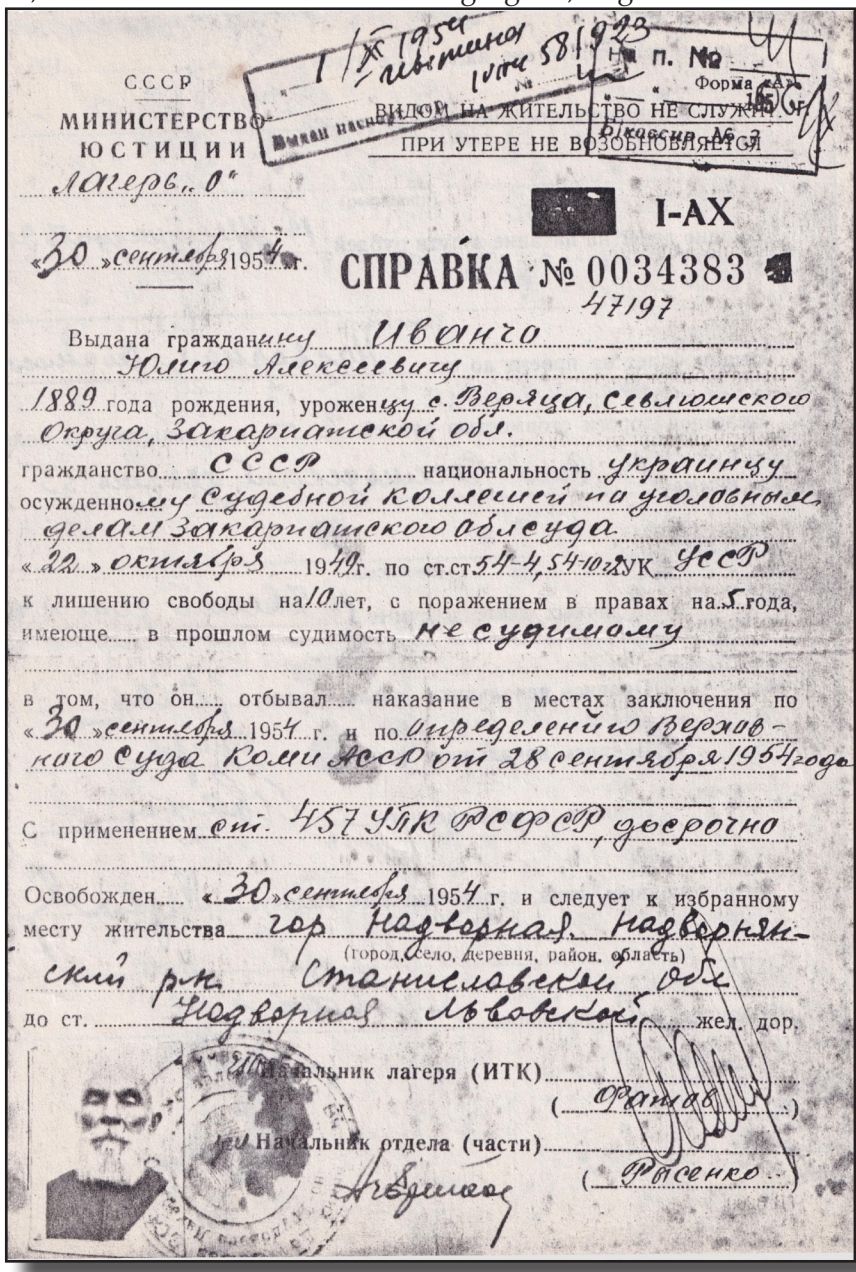
A Kárpátontúli terület U.Sz.Sz.R. U.K.G.B vezetősége azt tartja, hogy Ivancsó Gyulát rehabilitálni kell.

Az előadottnak alapján, azt gondolom:

Fel kell tenni a kérdést az... 1949. október 22-i ítélet... az 1949. november 11-i határozat és az 1955. március 25-i rendelet értelmében, Iváncsó Gyula viszonylatában... a bűntény hiányának tárgyára, valamint az ő rehabilitálásáról.

Kiegészítés: Iváncsó Gyula meghalt. Leánya: Csépes Mária él, a Nagyszőllősi járás Királyháza falujában, a Vöröshadsereg u. 113. szám alatt."

Erre a rehabilitálásra azonban még sokat kellett várni, amit a megbetegedett és megrokkant atya már nem ért meg. Az igazságszolgáltatást már csak a jó Isten színe előtт kapta meg. Ez bizonyosan így van, mert érte szenvedett a hat évi fogságban, míg kiszabadult.

СССР
МИНИСТЕРСТВО ЮСТИЦИИ
лагерь „О"

ВИДОМ НА ЖИТЕЛЬСТВО НЕ СЛУЖИТ
ПРИ УТЕРЕ НЕ ВОЗОБНОВЛЯЕТСЯ

I-АХ

«30» сентября 1954 г.

СПРАВКА № 0034383

Выдана гражданину Иванчо Юлию Алексеевичу

1889 года рождения, уроженцу с. Веряца, севлюшского округа, Закарпатской обл.

гражданство СССР национальность украинцу

осужденному судебной коллегией по уголовным делам Закарпатского облсуда

«22» октября 1949 г. по ст.ст. 54-4, 54-10 ч.1 УК УССР

к лишению свободы на 10 лет, с поражением в правах на 5 года,

имеющему в прошлом судимость не судимому

в том, что он отбывал наказание в местах заключения по

«30» сентября 1954 г. и по определению Верховного суда Коми АССР от 28 сентября 1954 года

С применением ст. 457 УПК РСФСР, досрочно

Освобожден «30» сентября 1954 г. и следует к избранному месту жительства гор. Надворная, Надворянский р-н, Станиславской обл.

(город, село, деревня, район, область)

до ст. Надворная Львовской жел. дор.

Начальник лагеря (ИТК) (Фомин)

Начальник отдела (части) (Фасенко)

11. ábra: Iváncsó Gyula szabaduló levele

Kiszabadulás után Királyházára ment Mária lányához, Csépes Jánosnéhoz, ahol a rabsága alatt a felesége tartózkodott. Itt titokban tovább paposkodott: a hívek a lelki szükségükben megtalálták. Szent Liturgiát végzett, keresztelt, gyóntatott, esketett, mindezt titokban.

12. ábra: Iváncsó Gyula (1954-ben) nagy családja körében a szabadulása után

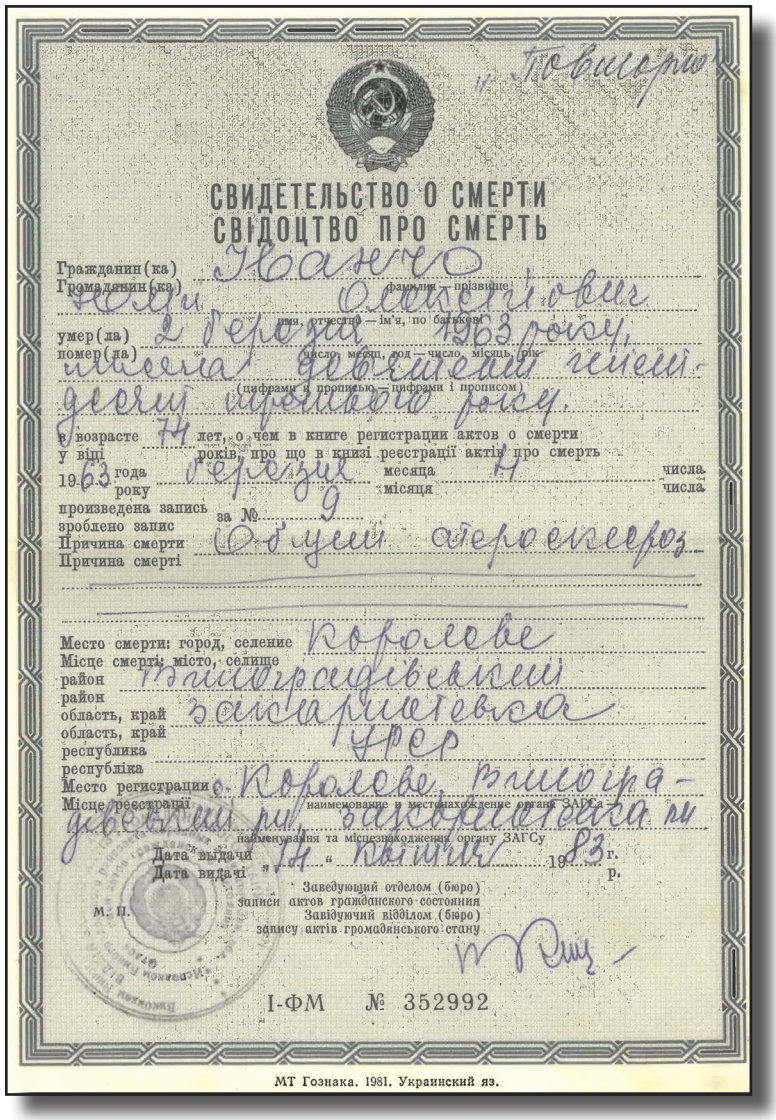
Végül 1963. március 2-án érte el a halál, életének 75. és papi szolgálatának 48. esztendejében.

13. ábra: Iváncsó Gyula a ravatalon

Temetését Királyházán végezték, a kor szokása szerint – természetesen – a háztól, mert akkor még nem léteztek ravatalozók. A háttérben a falon, Mária lányának és kedves vejének, a vértanú János pap-

nak az esküvői képe látható. Bizonyára nem véletlenül. Tíz év alatt sokat imádkozhatott érte és hozzá.

СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ
СВІДОЦТВО ПРО СМЕРТЬ

Гражданин(ка) Іванчо
Громадянин(ка) фамилия — прізвище
Юлій Олексійович
имя, отчество — ім'я, по батькові
умер(ла) 2 березня 1963 року,
помер(ла) число, месяц, год — число, місяць, рік
шістдесят дев'ятого
(цифрами и прописью — цифрами і прописом)
в возрасте 74 лет, о чем в книге регистрации актов о смерти
у віці років, про що в книзі реєстрації актів про смерть
1963 года березня 4 числа
року місяця числа
произведена запись за № 9
зроблено запис
Причина смерти Юлій атеросклероз
Причина смерті

Место смерти: город, селение Королево
Місце смерті: місто, селище
район Виноградівський
район
область, край Закарпатська
область, край
республика УРСР
республіка
Место регистрации с. Королево, Виноградівський р-н, Закарпатська обл.
Місце реєстрації наименование и местонахождение органа ЗАГСа
найменування та місцезнаходження органу ЗАГСу
Дата выдачи "14" квітня 1983 г.
Дата видачі р.

Заведующий отделом (бюро)
записи актов гражданского состояния
Завідуючий відділом (бюро)
запису актів громадянського стану

М. П.

I-ФМ № 352992

МТ Гознака. 1981. Украинский яз.

14. ábra: Iváncsó Gyula halotti bizonyítványa

Halála után, mint láttuk, csaknem harminc évet kellett várni Iváncsó Gyula rehabilitálására, amire 1992. december 21-én került sor.[13]

13 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés*, Beregszász-Budapest 2024, 293.

Iváncsó Mária édesanyja Damjanovics Apollónia, Damjanovics Viktor pap és Bacsinszky Mária leánya volt.

15. ábra: Damjanovich Viktor és családja:
Bacsinszky Mária, Damjanovich Apollónia, Damjanovich Teodor, Damjanovich Viktor
hátul állnak: Damjanovich Béla és Damjanovich Bella

Tehát a papi – és imádságos – vonal itt is bőségesen érvényesült. Apollónia 1894. december 9-én született Kispatakon az ökörmezői járásban. Iváncsó Gyulával a házasságukat 1915. november 25-én kötötték meg. A tíz gyermekük közül a férj letartóztatása és elhurcolása után a két legkisebbről egyedül kellett gondoskodnia; a taníttatásuk is reá hárult. Gondterhelt élete, a sok aggódás megviselte az egészségét, és 1968. november 29-én, életének 74. esztendejében, szívinfarktus következtében elhunyt Királyházán.[14]

Mindezek után az Iváncsó család három papjáról is meg kell röviden emlékezni.

Viktor a tíz gyermek közül negyedikként született Verebesen, 1921. december 19-én. Az elemi iskolát szülőfalujában végezte, majd Huszton járt gimnáziumba 1932-től 1941-ig. Mivel papi hivatást érzett, felvételét kérte az ungvári szemináriumba, ahol a teológiai tanulmányait végezte. Ezek végeztével Romzsa Teodor püspök 1946. november 21-én pappá szentelte.[15]

14 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 2014, 186.

15 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés*, Beregszász-Budapest 2024, 243.

16. ábra: Iváncsó Viktor

Papi hivatását Felsőkalocsán kezdte el gyakorolni, ahol elődjét, Legeza Péter paróchust meggyilkolták a schizmatikusok zavargása közepette. Az új papot is bele akarták a békétlenségbe vonni, a templom pravoszláv kézre való átadását követelték tőle. Mikor ezt megtagadta, ráfogták a vádat, hogy „a népet a szovjet kormány ellen uszítja". Ezért 1947-ben hatévi kényszermunkára ítélték, amiből végül egy esztendőt kellett letöltenie Lembergben.[16] Hazatérte után Nagyszőlősön volt segédlelkész, de 1949-ben az aposztázia elutasítása miatt a hatóságok eltiltották a papi munka végzésétől, így gyári munkásként dolgozott, ám a hivatását titokban gyakorolta. Az 1989-es fordulat után újra nyíltan szolgálhatott, több falut is ellátva. Végül 1997. december 11-én, éltének 76., papságának 52. évében Ilosván elhunyt. Holovács József segédpüspök temette. Rehabilitációja még nem történt meg, elfeledkeztek róla a hatóságok.[17] Ám a jó Isten nem, akinek mindvégig hű szolgája volt és maradt! S nem kétséges, hogy a családnak eggyel több pártfogója van a mennyben.

A család hatodik gyermeke volt László, akit Bazilnak is neveztek (a szláv nyelv ezt nagyon könnyen lehetővé is teszi). Ő 1926. december 1-jén született Verécén. A papi hivatást választotta, de Ausztráliába vándorolt ki, ott fejezte be a teológiát. Ugyanis, amint megtudta, hogy

16 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 188-189.

17 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 189.

édesapját, testvéreit és két sógorát elítélték, úgy döntött, nem marad a szülőföldjén. Az tette rendkívül népszerűvé, hogy jótékonysága nem ismert határt.[18] Testvérének, Viktornak az aranymiséje alkalmával, 1996. november 16-án azt mondta: „Azért lettem pap, hogy még többen legyenek a Földön, akik Istennek szentelik az életüket és hirdetik az evangéliumot".[19] A halál is Ausztráliában érte 2005. december 29-én. Az ottani görögkatolikus templom közvetlen közelében nyugszik a temetőben.

17. ábra: Iváncsó László és Viktor Királyházán

Miklós pap a család hetedik gyermekeként látta meg a napvilágot Verécén, 1927. december 8-án. Ő is pap kívánt lenni. Ez az álma már Ausztráliában valósult meg, éppúgy, mint a testvéréé. Azonban ő a teológiai tanulmányait Rómában fejezte be. Aztán a szónoki képességei miatt vált híressé.[20] Ausztráliában a Nagy Szent Bazil-rendi nővérek lelki ellátást szolgálta. Az apácák ottani letelepedése (1967. március 28-án érkeztek) huszonötödik évfordulójára készített albumban Iváncsó Miklóst egy előző napi fénykép örökíti meg.[21] Ennek érdekessége, hogy egy papszentelés után készült, amelyen már a nővérek is ott vannak (ám ezek szerint még nem „hivatalosan").

18 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 21.

19 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 69.

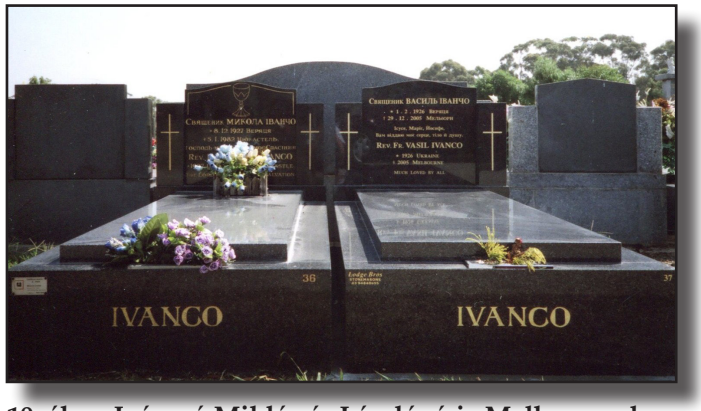
20 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 21.

21 СЕСТРИ ВАСИЛІЯНКИ (вид.), *Срібний ювілей праці Сестер Василіянок в Австралії – 28.3.1967-283.1992.*, Мельборн, 1992, 15.

18. ábra: Iváncsó Miklós Ausztráliában a nővérekkel

Az 1982. január 5-én bekövetkezett halála után Miklóst is ugyanabban a temetőben helyezték sírba, mint a testvérét, Lászlót: közös sírban nyugszanak a feltámadás napjáig.

19. ábra: Iváncsó Miklós és László sírja Melbourne-ben

3. Saját családjuk

Csépes Jánosnak és Iváncsó Máriának mai értelemben véve nagy családja volt. Ugyanis ma már a háromgyermekes családot is „nagynak" mondják. Szent Pál apostol pedig azt tanítja, hogy „az asszonyok gyermekek szülése által üdvözülnek" (1Tim 2,15). Három gyermekük született az első papi szolgálati helyen, Vezérszálláson, egy pedig Hajasdon. A családot fényképek is megörökítik.

20. ábra: A büszke család: az első gyermekkel, Nagyezsdával

21. ábra: A vezérszállási paróchia tornácán

22. ábra: Csoportos idill

23. ábra: A még boldogabb család, három gyermekkel

Igaz, ők tíz gyermekig nem jutottak el, mint Gyula papáék, de így is a jó Isten szeretetét érezhették a négyszeres gyermekáldásban. Mindegyikük felnőtt és családot alapított.

24. ábra: A négy felnőtt gyermek:
Iván, Mária, Nagyezsda, Vladimir

Aztán pedig a Gondviselő szeretetét is tapasztalhatták, miután János papot 1950. augusztus 14-én letartóztatták és elhurcolták. A gondviselő Isten nem hagyta magára az egyedül maradt édesanyát, nem engedte, hogy kétségbeessen. De nem hagyta el az édesapát sem a távoli vorkutai lágerben, nem engedte neki sem, hogy túlságosan aggódjon a felesége és gyermekei sorsa fölött. A munkatáborból írt

leveleiből azonban kiérződik az édesapai szeretet. Különösen meghatható az, amiben a gyermeke megbetegedéséről, ugyanakkor a Gondviselőbe vetett bizalmáról ír 1952. január 5-én: „Legdrágább Anyucika! Legdrágább Gyermekeim! Azt a levelet, amiben a fiam betegségéről értesítettetek, megkaptam. A legnagyobb alázattal fogadom el a Mindenható kezéből ezt a keresztet, és Téged is erre kérlek, legdrágább Anyucika. Kérem, táviratban értesíts, hogy él-e még a gyermekünk vagy már meghalt". Nagy csoda egyébként, hogy – talán az ima hatására is – Janika nem halt meg meningitisben, miközben a vele együtt betegeskedő gyermekek mind meghaltak. Ő viszont csodával határos módon életben maradt. Fagott művész lett belőle.

A családban – bár az imádságos háttér megvolt és nagyon is működött – nem született sem papi, sem papnéi hivatás. Biztos, hogy szörnyű élmények maradtak az ártatlan gyermeklelkekben az édesapa jogtalan és igazságtalan meghurcoltatása, letartóztatása, bebörtönzése, a Gulágra való hurcolása, majd kegyetlen halála miatt.

25. ábra: Az özvegy – férje meggyilkolása után három évvel, Királyházán, 1956. augusztus 1-jén

Amikor az édesanya egyedül maradt, még a legnagyobb gyermek, Nagyezsda is csak hatéves (1944), Mária ötesztendős (1945), Vladimir négyéves (1947), Iván pedig csak féléves (1949) volt.[22] Az édesanya – mint már szó volt róla – tanítónői diplomája ellenére munkát nem kapott. Nagyon nehéz időket élt át a család. De az isteni gondviselés és a jó emberek segítségével életben maradtak.[23]

22 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 169.

23 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994, 27.

26. ábra: Iváncsó Mária (Csépes Jánosné) özvegyen

Aztán Királyházára költöztek, közelebb a rokonokhoz, mert Hajasd – János utolsó szolgálati helye – messze fent volt a Kárpátokban, csaknem az Uzsoki hágónál. Egyszerű munkával kereste családja számára a betevő falatot; becsülettel felnevelte mind a négy gyermeket.

27. ábra: Özvegyen az árvákkal

Testvéreivel a családi szeretet továbbra is megmaradt közöttük. Főleg László (Bazil) volt az, aki többször haza tudott látogatni Ausztráliából. Ilyenkor felkereste a nagy családjának a tagjait is.

28. ábra: Iváncsó Máriát a betegágyánál meglátogatják a testvérei

A halál Csepében érte özvegy Csépes Jánosné Iváncsó Máriát 1997. július 20-án. Temetését Bendász Dániel atya végezte az elhunyt szeretett községében, Királyházán. Földi maradványai is itt, a királyházi temetőben nyugszanak.[24]

Megrendítő szavakkal emlékezik meg nagymamájáról – a többi, hasonló sorsot vállaló és átélt papnéról, a szó szoros értelmében „tisztelendő asszonyról" – Feczák Lászlóné, az unokája:

> „A hivatást papi férjükkel együtt a feleségek is vállalták. Vállalták a nélkülözést, a gyermekek eltartását, nevelését. Ők is kivették részüket a szenvedésből. Apa helyett kenyeret kerestek, anyaként dolgoztak, főztek, mostak, takarítottak, tanítottak. Sokuknak, mint Csépes Jánosnénak is, diplomája is volt, de világszemléletük miatt nem vették fel őket dolgozni, ezért el kellett fogadniuk az alamizsnát, hogy gyermekeik ne haljanak éhen. A diplomás asszonyok éjjel-nappal dolgoztak takarítónő, varrónő, mosónő, bejárónő stb-ként. Kétszeres felelősség terheli a sztálini rendszert: mert papokat hurcoltak el ártatlanul Szibéria börtöneibe, munkatáboraiba, családokat ziláltak szét, és sorsukra hagyták a papi özvegyeket és gyermekeiket".[25]

24 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 2014, 100.

25 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után*, (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 22.

29. ábra: Családtagok, leszármazottak

Bár Csépes János és Iváncsó Mária gyermekei közül egy sem lett pap vagy papné, a következő generációkban már mindkettő megjelent. Ugyanis az egyik unokának, Nagyezsdának a férje Feczák László lett, aki Kecskeméten szolgál görögkatolikus papként. Az ő egyik gyermekük, az ifjabb Feczák László is a papi hivatást választotta. Másik gyermekük, Feczák Donáta pedig Dudás György görögkatolikus papnak a felesége lett. A másik unokát, Viktóriának a leányát, Pintér Annát pedig Belme Áron papfiú vette feleségül. A harmadik unokát, Eleonórát is egy papunoka vette el, Orosz Viktor, aki mélyen hívő neurológus orvos. Íme, az imádságos háttér, a kegyelem működése!

Nem lehet nem idézni ezen a ponton a 3. század elejéről Tertulliánusz ókeresztény vértanút, akinek híres tanítása így hangzik: „A vértanúk vére a keresztények magvetése”. Nem hiába adta életét és vérét Csépes János nagyapa és dédapa, lám, a magvetésből máris új papi életek fakadtak!

4. fejezet

SZENTELÉS

„Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket, hogy elmenvén gyümölcsöt teremjetek, maradandó gyümölcsöt" (Jn 15,16).

Aki a papi hivatást választja, annak hosszú utat kell bejárnia, amíg felér a csúcsra, amíg elérkezik a pappá szentelésének ideje. Ha a lelki képzés és a teológiai tanulmányok elvégzése folytán jól felkészült a jelölt, akkor mindennél nagyobb örömöt jelent számára a megrendítő esemény: Jézus Krisztus közvetlen szolgálatába állhat, aki elfogadja őt papnak a püspök kézfeltétele és Szentlelket leesdő imádsága által.

Az egyházi rend szentségének fokozatai vannak: a kisebb rendeket (a felolvasói és éneklői rend; az alszerpapi rend) a teológiai tanulmányok során szokta feladni a püspök. A diakónusszentelés azonban általában már a szemináriumi élet befejezése után, a papszentelés előtt szokott történni.

1. Diakónusszentelés

A munkácsi görögkatolikus egyházmegye főpásztora, Sztojka Sándor megyéspüspök 1943. május 31-én váratlanul elhunyt. Nem volt segédpüspöke, aki a tanév végén esedékes szenteléseket végezte volna. Ilniczky Sándor nagyprépost, megválasztott káptalani helynök így a testvéregyházmegye püspökékez fordult segítségért. Dr. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspököt kérte fel a diakónus- és papszentelések elvégzésére. Nem is csak egy alkalommal történt ez, mert az ő káptalani helynöksége időszakában kilenc, a saját apostoli adminisztrátori időszakában – mert később ilyen minőségben is segítette az egyházmegyét – hét papot szentelt a munkácsi egyházmegye

számára. Sőt Máriapócson még további öt bazilita szerzetest is pappá szentelt. Addig tette ezt, amíg szintén ő maga Romzsa Teodor püspököt föl nem szentelte.

Csépes János (és szentelendő társai) esetében is a megszokott rend szerint történt ez: az áldozópappá szentelést közvetlenül megelőzte a diakónusszentelés. Ennek pontos dátuma nem ismerős, de egy-két napnál több nem választhatta el a papszenteléstől.

1. ábra: A diakónusok a papszentelés előtt

A családban megmaradt és a veszélyek közepette is megőrzött fényképen már a papszentelés előtt láthatók a diakónusok, teljes diakónusi öltözetben. A pappá szentelendő diakónusok közül hat munkácsi egyházmegyés, egy pedig hajdúdorogi egyházmegyés volt.

2. Papszentelés

Miután Csépes János 1943-ban sikeresen befejezte teológiai tanulmányait, 1943. július 12-én elérkezett számára is a várva-várt nap: Dudás Miklós püspök áldozópappá szentelte. A szentelésre a székegyház püspöki kápolnájában került sor. Elérte tehát élete csúcsát: az

áldozópapi rendben való részesedést. Elhangzott fölötte – a püspök kézföltétele közben – a felszentelési ima:

> „Az isteni kegyelem, mely az erőteleneket erősekké s a gyarlókat tökéletessé teszi, János istenfélő szerpapot áldozópappá szenteli. — Imádkozzunk tehát érte, hogy szálljon le rá a Szentlélek malasztja. — Mondjuk mindnyájan: Uram, irgalmazz!"[1]

A püspök ezt – akkor természetesen – ószlávul énekelte, mert még nekünk is, hajdúdorogiaknak, huszonkét évet kellett várnunk (1965-ig) a magyar liturgikus nyelv szentesítésére. Mindenesetre a Szentlélek – az ima alapján – erőssé tette János atyát, egészen a vértanúságig.

Akkor talán még csak sejteni lehetett az újszentelt papokra váró megpróbáltatásokat. De a történelemből visszatekintve mégis megrázó erejű a püspök imádsága, amelyben a feddhetetlen élet mellett „megtörhetetlen hitet" is kér az Úristentől a Szentlélek malasztja által. János papot valóban megőrizte az igaz katolikus hitében. Nem tört meg, nem lett semmiféle erőszak hatására pravoszláv pap.

Így szól a szöveg:

> „Kezdet és vég nélkül való Isten, ki minden teremtménynél idősebb vagy, s aki azokat, akik e rendfokozatban igazságod igéjének szolgálatára felszenteltetnek, a »presbyter« elnevezéssel díszítetted fel; tenmagad, mindenek Uralkodója e szolgádat is, kit általam felszentelni kegyeskedtél, őrizd meg a feddhetetlen életben és megtörhetetlen hitben és méltóztassál Szentlelkednek e nagy malasztjára méltónak nyilvánítani. Tedd őt tökéletes szolgáddá, hogy mindenben tetszésed szerint s hozzád méltó módon éljen és gondviselésed hatalmával megajándékoztatván, e nagy áldozópapi tisztet méltóképpen betöltse. Mert tied a hatalom, tied az erő és a dicsőség, Atya és Fiú és Szentlélek, most és mindenkor és örökkön örökké. Ámen."

A másik püspöki imádság már a végítéleten való elszámolásra irányítja a figyelmet. Ezt kéri benne a kiterjesztett kézzel fekvő újszenteltre vonatkozóan: „Add, hogy a mi nagy Istenünk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus második eljövetelekor a te egyszülött Fiaddal ő is találkozhasson, és hogy rendi kötelességei híven való teljesítése által a te

1 KEPICS MIHÁLY (szerk.), *A papszentelés rendje*, Nyíregyháza [é. n.], 17. A Miklósy István megyéspüspök részére összeállított, Dudás Miklós és Timkó Imre által is használt püspöki szerkönyvből készítette Keresztes Szilárd titkára a kivonatot, melyből az idézetek valók. Szilárd püspök ebből szentelt évtizedeken át.

jóságodtól a jó és hív sáfár jutalmát nyerje". Ez is megvalósult János pap életében, mert „rendi kötelességét" mindvégig teljesítette.

Látványos mozzanata a papszentelésnek az újszentelt felöltöztetése. A püspök egymás után veszi kezébe a papi öltözék darabjait, felmutatja a hívek felé a királyi ajtóból, majd énekli a megfelelő szöveget. Kifejező mondatok ezek, mert rámutatnak az egyes ruhadarabok és az egész öltözék lényegére. Elhangzik a püspöktől: „Axiosz", vagyis „méltó" – és ezt minden esetben háromszorosan ismétlik a hívek.

Az epitracheolionnál:
„Vedd magadra az Úr igáját, mert az ő igája édes és az ő terhe könnyű!"[2]
A kézelőknél:
„Légy ártatlan kezű és tiszta szívű, és járj szeplőtelenül az Úr előtt életednek minden napjaiban és áldást nyersz az Úrtól és irgalmat a mi Üdvözítő Istenünktől!"
A felonnál:
„Vedd az áldozópapi palástot, mely által megismertetik rajtad az Isten malasztja; mert hatalmas az Úr megsokasítani benned az ő malasztját és a tökéletesség cselekedeteit!"

A liturgikus szereket hasonló módon adja át a püspök az újszentelt áldozópapnak:

Kehely és diszkosz:
„Fogadd a hatalmat, hogy Istennek áldozatokat mutass be, és Szent Liturgiát szolgáltass élőkért és holtakért, az Úr nevében!"
Misekönyv:
„Vedd e liturgikont, hogy ezzel, teljes figyelemmel és istenfélelemmel, Isten előtt kedvesen fogadott áldozatokat mutass be az Úrnak!"

Miután az újonnan felszentelt pap ilyen formában teljes liturgikus díszbe öltözött és az egyházi szereket is megkapta, készen áll a Szent Liturgia végzésére. A nagybemenetben még diakónusként tevékenykedett, mostantól már papként szolgál az áldozati liturgiában.

Nem egyedül kapta meg a szent rendet Csépes János, hanem öt társával együtt. Valójában azonban – amint a fénykép is mutatja – ösz-

2 Az övhöz tartozó imádság kimaradt a szövegből (sajtóhiba). A teljesség érdekében azonban idézzük: „Áldott az Isten, aki felövez téged erővel, és tökéletessé teszi utadat mindig, most és mindenkor és mindörökkön örökké. Ámen."

szesen heten voltak. A munkácsi egyházmegyéből a következő diakónusok szentelődtek ekkor: Kohut János, Muha Gábor, Neviczky László, Puskás János, Scsoka Demeter.[3] A kép jobb szélén álló szemüveges diakónus pedig dr. Csobay András hajdúdorogi egyházmegyés, akit Dudás Miklós püspök magával vitt az ungvári szentelésre.[4] Ugyanis ő nem Ungváron, hanem Budapesten tanulta a teológiát, ahol a Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karán 1942-ben dogmatikából doktori fokozatot szerzett.

Három fénykép maradt fenn a nagy eseményről.[5] Az első az, amin diakónusi öltözetben látható a hét áldozópappá szentelendő klerikus a püspöki kápolnában. (A háttérben pedig, a boltív alatt, Csobay Andrásnak – diakónusként – immár a felesége: Tóth Mária.)

A második fénykép a papszentelési lelkigyakorlaton készített csoportkép, amelyen az elöljárókkal és a szentelő püspökkel látható a hét szentelendő.

2. ábra: A szentelendők (középen áll Csépes János)

3 Munkácsi 1943-as V. számú körlevél, 35. old. – BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 96.

4 Hajdúdorogi 1944-es I-III. számú körlevél, 7. old.

5 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés,* Beregszász-Budapest 2024, 130-131.

Az ülő sorban: Minya Lajos rektor, Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök, Ilniczky Sándor nagyprépost, káptalani vikárius és Murányi Miklós irodaigazgató. Az álló sorban: Neviczky László, Mucha Gábor, Puskás János, Csépes János, Csobay András, Kohut János, Scsoka Demeter. – Megjegyzendő, hogy a képhez tartozó felsorolást, vagyis a neveket pontosítani kell a forrásul szolgáló könyvben,[6] ugyanis nem Lizák Leontin látható a képen (nem is lehetett ott, mert őt már Romzsa püspök szentelte pappá 1947. július 6-án)!

A harmadik fénykép ugyancsak a szentelési lelkigyakorlat alkalmával készült, és a szentelendőket és a feleségeket, valamint az elöljárókat lehet látni rajta. Természetesen a szentelő püspök, Dudás Miklós püspök atya is rajta van.

3. ábra: A szentelendők és a feleségek

Érdemes még áttekinteni, hogy a további öt felszentelt munkácsi egyházmegyés papnak mi lett a sorsa. Csépes Jánosról tudjuk, hogy hithűségéért vértanúhalált halt: a vorkutai lágerben sortűz végzett vele 1953. augusztus 1-jén.

6 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés*, Beregszász-Budapest 2024, 130-131.

Kohut János kánonjogi doktorátust szerzett. Munkácsi papként 1951. december 30-án áttért a pravoszláv egyházba, de 1953-ban visszatért, és görögkatolikus papként működött, nyilván titokban; 1985 júliusában hunyt el Munkácson. Felesége Hatalyák Adél volt.[7]

Mucha Gábor 1949. június [máshol: április] 27-én aposztatált, több helyen volt pravoszláv pap, majd 1991. december 25-én visszatért a görögkatolikus egyházba. Munkácsi papként hunyt el 2000. május 11-én. Felesége Holis Mária volt.[8]

Neviczky László [máshol: Bazil] hithű maradt. Ő is, felesége is papcsaládból származott, s ez bizonyára erőt adott neki. Előbb Majdánka papja volt, majd 1945-ben Csehszlovákiába távozott, s 1950-ben a kommunista hatóságok az aposztázia elutasítása miatt szám-űzték. Egy kokszégető gyárban dolgoztatták. Végül 1983. szeptember 25-én hunyt el Zavadkán (ma Szlovákia). Felesége Bacsó Éva volt.[9]

Puskás János újbárdi papként 1949. július 5-én aposztatált, de 1971-ben visszatért a görögkatolikus egyházba. Haburán (ma Szlovákia) hunyt el 1984. augusztus 22-én. Felesége Dunda Irén volt.[10]

Scsoka Demeter nagyábránkai papként 1949. március 3-án aposztatált, aztán 1979-ben visszatért a görögkatolikus egyházba. Felesége Manajló Gabriella paplány volt.[11]

Rövid áttekintésünkből világosan látszik, hogy a hat együtt szentelt munkácsi egyházmegyés papból Csépes Jánoson kívül csupán egy – Neviczky László – maradt hithű, aki „nem írt alá", nem aposztatált, nem tért át a pravoszláv egyházba. Ez a mi Jánosunk értékét jelentős mértékben megnöveli. Ha pedig azt tekintjük, hogy ezért életével is fizetett Vorkután a sortűz alkalmával, akkor különleges magasságokba emelkedve láthatjuk őt. Talán ezért is látszik rajta a legnagyobb összeszedettség a sorban, a diakónus társai között.[12] A másik két szentelési fényképen pedig középen kapott helyet.

---

7 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 429.

8 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 586.

9 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 601.

10 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 713.

11 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 753-754.

12 Lásd a 70. oldalon.

3. Primícia

Az újonnan felszentelt papok régi időktől fogva ünnepélyesen végzik az első Szent Liturgiájukat vagyis a szentmiséjüket. Ez ugyanígy van mind a római katolikus, mind a görögkatolikus egyházban. Az ünneplés gyökerei nagyon messzire nyúlnak vissza: az ószövetségi zsengeáldozatokra is lehet itt utalni.[13]

Az ünnepélyes primícia végzéséhez az újszentelt áldozópap általában két tekintélyes papot szokott felkérni segítőnek.

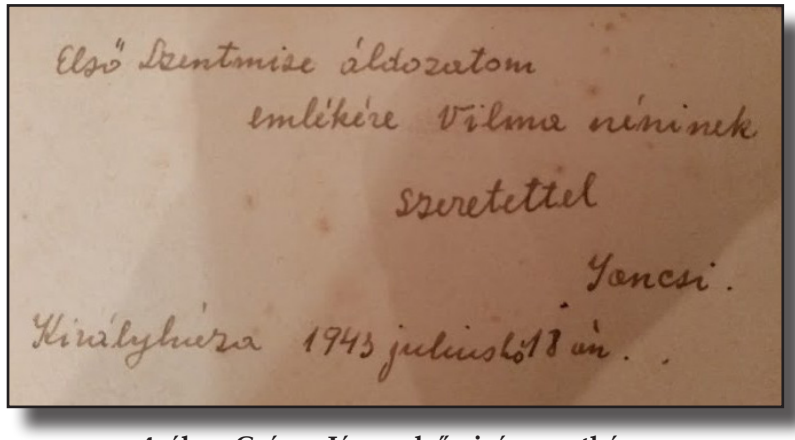
Egyikük az úgynevezett „manuductor", vagyis „kézvezető", aki abban segít, hogy minden szabályosan történjen. Ugyanis a fiatal pap akármilyen pontosan megtanulta a liturgia végzését, a misézést, az első ünnepélyes alkalommal tele van izgalommal. Elkél ilyenkor a segítség. A régebbi időkben pedig a kézvezetőnek be is kellett számolnia írásban a püspök felé, hogy „minden szabályosan történt".

A másik személy, vagyis tekintélyes pap, az ünnepi szónok, aki a papságról, a papság magasztos voltáról szokott ilyenkor beszélni. Így tehát legalább emiatt nem kell izgulnia a fiatal papnak: nem őrá hárul ez alkalommal a prédikálás feladata.

Az ünnepélyes Szent Liturgia végén az újszentelt áldozópap primíciás áldásban részesíti a jelenlévőket. Ezért az áldásért a régi mondás szerint „egy csizmatalpat is érdemes elkoptatni". Kétféle módon történt – vagy akár történik ma is – az áldás osztása. Lehet egyesével az új pap elé járulni, és akkor ő mindenkit külön-külön áld meg. Ez főleg a közvetlen hozzátartozókra vonatkozik. De ha sokan vannak az ünnepségen – és általában így szokott lenni – , akkor más megoldással történik az áldásosztás. Ilyenkor a papi szolgálati hatalmat jelentő epitrachelionból kötnek össze néhányat, és ezt az ambon előtt felsorakozó személyek feje fölé tartják a segédkezők, s úgy mondja az áldást a pap.

Az újmisés az áldás alkalmával primíciás szentképpel ajándékoz meg mindenkit, aki részt vesz az ünnepségen. A kép hátuljára általában felírja a papi jelmondatát, amit szolgálatának vezérmotívumául választott. Esetleg ajánlást ír rá a megajándékozott személy – rendszerint a közvetlen rokonság – részére, illetve mindenképpen feltünteti az ünnepi esemény dátumát.

13 IVANCSÓ ISTVÁN, *A magyar görög katolikus papság szentelési emlékképeinek gyűjteménye (1914-2007),* Nyíregyháza 2016, 9.

4. ábra: Csépes János elsőmisés szentképe

5. ábra: A primíciás kép első oldala

Csépes János kézzel írta a primíciás képét. A fennmaradt példányra szentírási mondatot nem írt. Csak ajánlás, illetve a dátum szerepel

rajta: „Első szentmise áldozatom emlékére Vilma néninek szeretettel Jancsi. Királyháza 1943. július hó 18-án". A vezetéknév nélkül szereplő Vilma néni Novák Elekné, Takács Vilma lehetett, Iváncsó Elek paptanár anyósa.

A primíciás képeknél soha nem az első oldal a fontos, vagyis maga a szentkép, mert az bármilyen lehet. Sőt, a gyakorlatban az tapasztalható, hogy egy-egy papnak többféle emlékképe is van. Régen az is szerepet játszott ebben, hogy éppen milyen szentképhez lehetett hozzájutni. Csépes János esetében azonban mindenképpen elgondolkodtató, hogy a fennmaradt (vagy legalábbis eddig ismert egyetlen) primíciás képén a kereszthordozó Krisztus látható. El lehet rajta töprengeni, hogy ez is az ő sorsát vetítette előre...

Megjegyzendő, hogy primíciája a papszentelést követő vasárnapon volt. Ez pedig egyezik az általános szokással: a szentelés utáni vasárnapon tartják az ünnepélyes első Szent Liturgiát. Persze, teológiailag nézve az igazi első liturgiát már a szentelési liturgia jelenti, hiszen azt a már felszentelt pap a püspökkel – és az együtt ünneplőkkel – együtt végzi. Ezért is van az, hogy a papszentelés a nagybemenet után történik, hogy az oltárra helyezett ajánlatok konszekrálásában az addig diakónusként működő új pap is részt vehessen.

Sajnos arra vonatkozóan kevés adatunk van, hogy hogyan zajlott Csépes János primíciája. Mindenesetre a királyházi templom volt a helyszíne, amint erre utalás történik.[14] De hogy ki lehetett a manuductor és az ünnepi szónok, azt nem tudjuk. Akárhogy is lett légyen, biztos, hogy szép ünnepség volt. Egy késői visszaemlékezés sem mond semmit erről, csak a tényt közli: „Első liturgiáját szülőfalujában Királyházán, az Istenszülő mennybevételének görögkatolikus templomában mutatta be".[15] Egy másik emlék pedig arról tudósít, hogy a volt osztálytársai ünneplőbe öltözve kísérték János atyát Lyachovics paróchussal az első Szent Liturgiára.

Meg kell még emlékezni arról is, hogy a munkácsi egyházmegyés Tóth Miklós görögkatolikus atya – a testvére tanúsága szerint – János atya példája nyomán lett áldozópap.

---

14 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 19.

15 IVÁN DIDRA, „Csépes János atya hitvalló születésének 100 éves évfordulójára. A mi hitvallónk és vértanunk", in *Blahovisztnik* 56 (1997) 4.

5. fejezet

PAPI SZOLGÁLAT

> „Elmenvén tehát, tanítsatok minden nemzetet… tanítsátok őket mindannak megtartására, amit én parancsoltam nektek, és íme, én veletek vagyok minden nap, a világ végezetéig” (Mt 28,19-20).

A papszentelés után a szentelő püspök hivatalos levélben közli az újszenteltekkel a dispozíciót, vagyis azt, hogy hová helyezi őket, hol kezdik el a papi szolgálatukat. Milyen nagy izgalmat jelentett ez a régebbi időkben! De talán még ma is így van. Ugyanis régen a püspöki titkár a szentelés utáni ebéd előtt az ünnepi asztalon a leveses tányér alá helyezte a dispozíciókat, és ki kellett várni a leves elfogyasztását, s csak a tányér elvitele után volt szabad kibontani a borítékot.

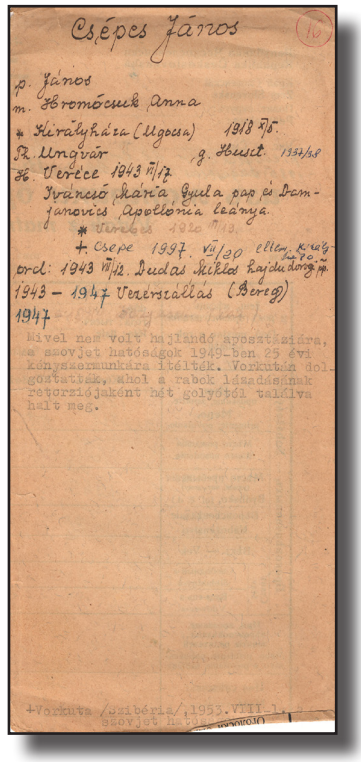
1. ábra: Csépes János áldozópap

Az első dispozíció egyben az első szerelmet is jelentette a szolgálatban az ifjú pap számára. Minden újszentelt így van ezzel. Sokat

lehetett erről hallani a régebbi időben, de még ma is. Csépes János is megkapta az első kinevezését.

A fennmaradt – és talán legismerősebb – papi fényképén kereszttel a kezében látszik. Ennek is szimbolikus értelme lenne? Lehetséges. A keresztbe kapaszkodott bele, hogy hűséges legyen Jézus Krisztushoz, az örök Főpaphoz.

Bendász István, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye történetének kutatója, értékeinek mentője, történész, levéltáros többek között egy-egy „kutyanyelvet" készített az egyházmegye papjairól. Csépes Jánosé is fennmaradt, s rajta vannak a legfontosabb adatok.

Csépes János

p. János
m. Hromócsuk Anna
* Királyháza (Ugocsa) 1918 X/5.
Th. Ungvár – g. Huszt 1937/38
H. Veréce 1943 VI/17
Iváncsó Mária Gyula pap és Damjanovics Apollónia leánya.
* Verebes 1920 III/19.
† Csepe 1997 VII/20 ellen. k. utá
ord: 1943 VII/12. Dudás Miklós Hajdúdorogi pp.
1943 – 1947 Vezérszállás (Bereg)
1947
Mivel nem volt hajlandó apostáziára, a szovjet hatóságok 1949-ben 25 évi kényszermunkára ítélték. Vorkutába deportálták, ahol a rabok lázadásának retorziójaként hét golyótól találva halt meg.
†Vorkuta /Szibéria/, 1953. VIII. 1.
szovjet kat. papmártír

2. ábra: Csépes János „kutyanyelve"

Csépes János – p[apa] János – m[ama] Hromócsuk Anna – * Királyháza (Ugocsa) 1918. X. 5. – Th[eológiát végezte] Ungvár – g[imnáziumot végezte] Huszt 1937/38 – H[ázasságot kötött] Veréce 1943. VI. 17. – Iváncsó Mária, Gyula pap és Damjanovics Apollónia leány[ával, aki] – * Verebes 1920. III. 19. – † 1997. VII. 20. eltemetve Királyházán – ord[vagyis szentelte]: 1943. VII. 12. Dudás Miklós hajdúdorogi pp. – 1943-1947: Vezérszállás (Bereg) – 1947-1749: Hajasd (Ung) – Mivel nem volt hajlandó

aposztáziára, a szovjet hatóságok 1949-ben 25 évi kényszermunkára ítélték. Vorkután dolgoztatták, ahol a rabok lázadásának retorziójaként hét golyótól találva halt meg. – † Vorkuta (Szibéria) 1953. VIII. 1. a szovjet hatóságok által.

1. Vezérszállás (Pudpolóc)

Csépes János első dispozíciója Vezérszállásra (Pudpolócra) szólt: saját maga tanúsította későbbi kihallgatása alkalmával (1950. augusztus 18-án), hogy a dispozíciót 1943. augusztus 8-án kapta, és ennek tartama 1947-ig szólt, mivel 1947. március 7-én már új – második, egyben utolsó – dispozícióját kapta, immár Hajasdra.

3. ábra: A vezérszállási templom

A volóci járásban lévő Vezérszálláson kívül négy falut látott el: Ábránkát, Felsőgerebent, Jávort és Rekeszt.[1] Az első nyomtatott sematizmus szerint 1814-ben Vezérszálláson 88, Ábránkán 184, Felsőgerebenen 60, Jávoron 84 Rekeszen 184 hívő élt, összesen tehát pontosan hatszázan voltak,[2] az 1915-ös, utolsó teljes nyomtatott sematizmusban pedig 1508 a hívők összlétszáma.[3] Tehát egy évszázad alatt je-

1 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 96-97. – Megjegyzendő, hogy a szóbeli tudósítások ettől eltérőek

2 *Catalogus Venerabilis Cleri Almae Dioecesis sede episcopali vacante pro anno MDCCCXIV,* Typis Stephani Ellinger, [Cassoviae 1814], 63-64.

3 *Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1915,* Ungvárini 1915, 89.

lentős fejlődésen ment keresztül a görögkatolikus közösség. Későbbi sematizmus hiányában nem lehet tudni, hogyan változott a létszám 1943-ra, amikor Csépes Jánost ide helyezte a püspök. Boldogan látta el a híveit. Mivel a fíliák meglehetősen távol voltak egymástól, csak lóháton vagy szekéren lehetett azokat megközelíteni. De ez a sportos fiatal papnak nem jelentett különösebb nehézséget. A feleség visszaemlékezéséből tudjuk – márpedig ez hiteles –, hogy János pap nagy odaadással végezte a pasztorációs munkáját. Különösen a szónoklatban és az emberekkel való kommunikációs készségben tűnt ki.[4]

Az Istenszülő Oltalma tiszteletére szentelt templom 1840-ben épült, ahol Csépes János annyira szeretett prédikálni.[5]

Egy másik visszaemlékezés egészen megható. Eszerint Csépes Jánosné édesapja, Iváncsó Gyula együtt ült az intai börtönben Ortutay Jenő ungvár-ceholnyai paróchussal, aki beregszászi kerületi esperes, szentszéki tanácsos volt. Ő elmondta Iváncsó Gyulának, hogy egy Csubirka nevű hívő ember Vezérszállásról nagyon dicsérte a fiatal papjukat. „Valami Csépes nevű papról beszélt – mondta –, de én még papot és embert úgy dicsérni nem hallottam. Akiről a hívei így beszélnek, az valóban jó pap! Ha kiszabadulnék, neki adnám az egyházmegye első paróchiáját". Ekkor Iváncsó Gyula csendesen megszólalt: „Vezérszálláson a vejem működik: Csépes János, az én Mária lányomnak a férje".[6]

A prédikációi mindig tartalmasok voltak, mert nagyon sokat készült rájuk. Az özvegy feleség évtizedek távlatában is úgy emlékszik vissza (1997. február 27-én mondta el), hogy amikor megkérdezte, miről fog prédikálni, akkor így válaszolt neki: „Ha felmegyek a szószékre, reggeltől estig prédikálnék. A Szentlélek ad nekem erőt. Oly kedves és boldogító számomra, hogy Krisztusról beszélhetek".

A vezérszállási templomocska mindig tele volt hívő emberekkel, akik felnéztek a papjukra. Még hatvan év múltán is leveleket írtak az özvegy papnénak, hogy emlékeznek a férje tanításaira, emlékeznek a szolgálatkészségére és emlékeznek a mindenkori erkölcsi tartására. A fiatal és energiával teli pap búcsúk alkalmával gyalogos zarándokla-

4 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 19.

5 МИХАЙЛО СИРОХМАН, *Церкви України. Закарпаття,* Львів 2000, 338.

6 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 19-20.

tot vezetett a munkácsi kegyhelyre, és számos hívével maga is megtette az ötven-hatvan kilométeres távot, példát mutatva nekik. Ezzel is igazolva látszik, hogy sportos és energikus pap volt.

Mint minden papnak az életében, így a János atyáéban is örömteli és fontos esemény volt a gyermekek elsőáldozása. Fényképek tanúsítják az eredményes hitoktatását, illetve az elsőáldozási örömünnepet a vezérszállási idejéből.

4. ábra: Elsőáldozókkal

5. ábra: Popovics Máriával

Popovics Mária Odárka valami folytán különlegesen fontos lehetett János atya számára, mert a külön róluk készült fénykép is fennmaradt a családjában.

6. ábra: Popovics Mária elsőáldozási képe

Ez az elsőáldozási kép annak igazolására is fontos, hogy Csépes János atya egyformán jól tudott magyarul és ruszinul, mert a magyarul nyomtatott lapra a másik nyelven is felírta a szöveget.

2. Hajasd (Voloszjánka)

Prófétai szemekkel látta a jövőjét Csépes János? – Lehetséges. Szűk két hónappal a házasságkötésük előtt írt erről a „Várból", az ungvári szemináriumból a menyasszonyának. A gyönyörű szerelmes levél tele van bizakodással, mert a szentelésre készülő kispap előre érzi, hogy a papi életben jönnek a megpróbáltatások, de ha jólelkű felesége mellette fog állni, akkor az arculcsapásokat, a rokonoktól való távolságot, a gyenge lakáskörülményeket is könnyebb lesz elviselni. Mert Jézussal kezdik az életüket, és Jézussal élik le azt. Látomásában még a „három-négy évet" is majdnem eltalálta, mert 1947 és 1949 között két és fél évig szolgált Hajasdon. Így írt a menyasszonyának:

> „Ebben a pillanatban gondolok a jövőnkre, milyen világosságban áll szemeim előtt. Gondolok a szenvedésre, szegénységre és bajokra, de gondolok az örömre, lelkesedésre, megértésre, és gondolok, mint a kristálytiszta igaz szeretetre. De akárhogy is hozza az élet, Jézussal mindig értékes lesz, nyugodt és örvendetes. Gondolok az imáinkra, munkára, megértésre, minden körülmények között: nem hiszem, hogy az ember ebben elkeseredjen… Az én gondolataim tovább mennek, s megállok az első lépésnél, de csak egy rövid időre, hogy megérezzem az első ütést az arcomba. Messzi Kárpátok, egy kis faluban, hegyek között, senki nincs a közelben, a rokonság messze, a papi lak régi, az iskola esik [beázik?], az emberek rosszak, az egész környezet nagyon szomorú, és itt kell élni három-négy évet. Akkor mi? Akkor Jézussal kezdem az életet, az egész út tövissel van kirakva, azon kell járni, de mellettem van az én drága segítőtársam, aki fogja a kezemet, imádkozik az én munkámért, felüdít, vigasztal a szomorú időben".[7]

Mivel 1947. január 14-én Dankulinecz Gyula, Hajasd paróchusa meghalt, ezért Romzsa Teodor püspök a hívek kérésére Csépes Jánost nevezte ki március 7-ei hatállyal a kis faluba paróchusnak, ahol 1949. június 5-ig, a kilakoltatásáig végezte a papi szolgálatát, amint a kihallgatása alkalmával – 1950. augusztus 18-án – maga is vallotta. Hozzá tartozott még Ligetes (Luh) is mint fília, tehát még ezt a falut is pasztorálta.[8]

7 A Várból, 1940. április 20-án írt levél. Lásd Függelék, 157-158. old.

8 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 2014, 97.

Az első nyomtatott sematizmus szerint 1814-ben Hajasdon 415, Ligetesen pedig 109 hívő élt, tehát összesen 524-en voltak.[9] Az utolsó, teljes nyomtatott sematizmus szerint ezek a számok 1436-ra, illetve 336-ra változtak, tehát összességében 1774 volt a hívek létszáma.[10] Mire Csépes János ide került, némileg újabb emelkedés történhetett.

7. ábra: A hajasdi templom

Az 1914-ben épült, Szent Mihály arkangyal tiszteletére szentelt templom volt Csépes János atya második szolgálati helye.[11] A templom leírása és adatai után ez olvasható: „Csépes János voloszjankai papot 1950-ben 25 év kényszermunkára elítélték, és 1953. augusztus 1-jén halálosan megsebesült, amikor a katonák leverték a fogolylázadást Vorkuta (Oroszország) bányáiban".[12] A halálát ez a mű is helyesen közli, mert tényleg augusztus 1-jén lett a sortűz áldozata.

Hajasdon akkor már nagyon működtek a szekták, különösen a szalvisták. Ők a görögkatolikus templomba nem jártak. De a görögkatolikus rokonaik temetésére elmentek. Csépes János atya prédikációi oly nagy hatással voltak a szektás emberekre, hogy tömegesen tértek vissza a görögkatolikus hitre. A fiatal, energikus és hatásosan pasztoráló papnak olyan nagy vonzereje volt, hogy sokszor mondta a feleségének: úgy érzi, nem hiába helyezte őt az isteni gondviselés

9 *Catalogus Venerabilis Cleri Almae Dioecesis sede episcopali vacante pro anno MDCCCXIV,* Typis Stephani Ellinger, [Cassoviae 1814], 225.

10 *Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1915,* Ungvárini 1915, 154.

11 МИХАЙЛО СИРОХМАН, *Церкви України. Закарпаття,* Львів 2000, 113.

12 МИХАЙЛО СИРОХМАН, *Церкви України. Закарпаття,* Львів 2000, 114.

éppen ide, ahol a nép egy része eltévelyedett és szalvista szektássá lett. Hivatást érzett a térítésre, és fontosnak tartotta, hogy „abba az elhagyott falucskába is eljusson az emberekhez a jó hír, hogy ők is csatlakozzanak Krisztus katolikus egyházához, és tapasztalják meg a szentségek által nyújtott kegyelmeket".[13] Prédikációit áthatotta a hitelesség és a mélységes Isten- és emberszeretet. Feleségének azt is gyakran mondta, hogy nincsen számára szebb és boldogítóbb dolog, mint Isten szeretetét közvetíteni a világban. A szószéken a Szentlélek erejével biztatta, tanította, vezette híveit, akik hűen követték papjukat.

Szép visszaemlékezések maradtak fenn az itteni prédikációiról is. Az egyik így szól: „Csépes János atya vasárnapi prédikációi pszichológiai, szellemi és erkölcsi támogatást nyújtottak a híveknek egész hétre". Illetve: „Istentől megáldott ember volt, jóságos és mélylelkű. Amikor János atya prédikált a templomban, az emberek örömükben sírtak. A prédikációk után János atya erővesztett volt, mivel minden energiáját arra szentelte, hogy Istenről szóló szavai eljussanak minden ember szívéhez".[14]

Egy szép prédikációjára, illetve annak tartalmára emlékezik visszsza egy volt híve. Egyszer „arról beszélt János atya, hogy a hitetlenek hallva vagy olvasva Jézus Krisztus csodatetteiről, gyakran megkérdezik, hogy most miért nem tesz csodákat. Meggyőzően magyarázta János atya: valakik azt hiszik, hogy Jézus Krisztus cirkuszban dolgozik, pedig nem, mert Ő a mennyei Atya akaratát teljesíti". Egyébként pedig – mint írja – „a prédikációi rendkívül meggyőzőek voltak, gazdag tartalmúak, és az egyszerű emberek számára is érthetőek. Ezért szállt szájról szájra a hír: »Menjünk a templomba, mert János atya fog prédikálni«".[15]

Egyébként nemcsak az újonnan terjedő szekta működése ellen kellett küzdenie Hajasdon a fiatal papnak, hanem a régi népszokások ellen is. Ilyen volt például az, hogy karácsony estéjén ördögnek öltözve ijesztgették az emberek a falu népét. Neki sikerült ezt teljesen visszaszorítania. Sőt, a kántálást úgy bevezette, hogy nemcsak a te-

13 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 20.

14 Mihajlo Mihajlovics Oleny (nyugdíjas) és Sztanyiszlav Sztepanovics Krajnyikovics (nyugdíjas) tanúságtétele. MIKOLA VARGULICS, „Az örökkévalóságba vezető út fájdalmas", in *Kárpátalja Hírei* 10-11 (2009) 19.

15 Hriciscsuk (Tóth) Rozália, királyházi lakos, tanítónő visszaemlékezése (lásd 31. old., 3. lábj.).

hetős családokhoz mentek el a betlehemesek, hanem minden házba bementek a karácsonyi énekekkel.[16]

Azonban viszonylag rövid ideig lehetett pásztora szeretett hajasdi híveinek. De erről nem ő tehetett. Illetve – ha jól meggondoljuk – nagyonis ő tehetett. Mert megmaradt hithű görögkatolikusnak, nem írta alá az ortodox egyházhoz való csatlakozást!

Időközben – már 1944-től – elkezdődött Kárpátalján a görögkatolikus egyház üldözése. A terv szerint szisztematikusan akarták megfosztani nemcsak a püspökétől, hanem a tekintélyesebb papjaitól, paptanáraitól is. Végül a kevesebb tapasztalattal rendelkező fiatal papjaira is sor került. Csépes János Kárpátalja legészakibb területén működött, „távol a világtól", de 1949 tavaszán már őt is rá akarták venni az aposztáziára. Behívták a nagybereznai KGB-hivatalba, felajánlották neki, hogy térjen át a pravoszláv hitre, és akkor nyugodtan működhet tovább a hívei között. Amikor viszont ő ezt kategorikusan elutasította, azonnal megtiltották neki a papi tevékenység folytatását. De azért javasolták neki, hogy jól gondolja meg a döntését. Nem volt hajlandó „aláírni". Ezért a „puhítás" és „terrorizálás" folytatódott.[17] Szinte hetente hívták be „beszélgetésre" a fiatal papot. Kiderült, hogy a kihallgatást egy „kedves"ismerőse végzi, akivel egy ungvári utazás alkalmával ismerkedett meg a Csépes család, aki akkor János atya pici fiához nagyon kedves volt, becézgette, játszott vele. Most pedig, a kihallgatás folyamán előbb finoman szólította fel a papot az áttérésre, majd magán kívül ordította: „Írd alá a pravoszláv hitre való áttérést, mert különben soha többé nem fogod látni a fiadat. Megdöglesz, mint egy kutya".[18] – Ezt és ehhez hasonlókat kellett átélnie a fiatal papnak, de ő mindvégig rendíthetetlen maradt. Akire a papsága buzgó megélése és hithűsége miatt büszkén tekinthetünk fel.

16 MIKOLA VARGULICS, „Az örökkévalóságba vezető út fájdalmas", in *Kárpátaljaja Hírei* 10-11 (2009) 19.

17 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 47.

18 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 20.

6. fejezet

A ZAKLATÁSTÓL AZ ELÍTÉLÉSIG

> „Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket, és hazudván minden rosszat mondanak ellenetek énérettem" (Mt 5,11).

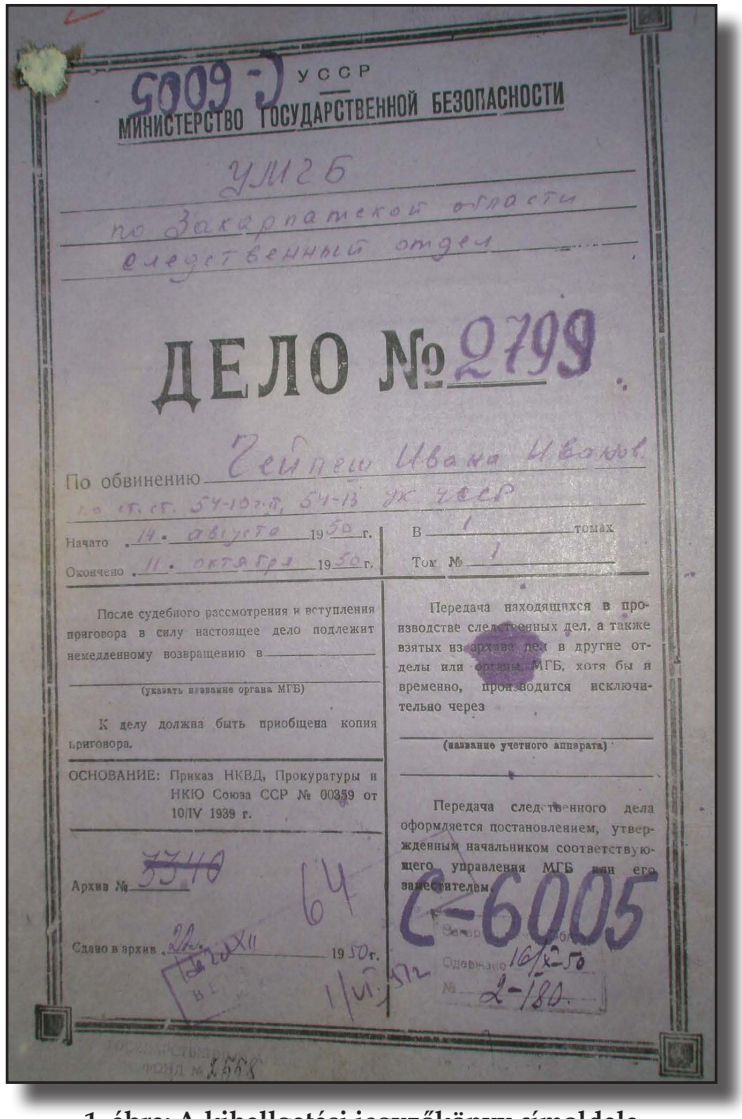
Csépes János atya optimista volt. Legalábbis addig, amíg tehette. Gyakran elmondta bizalmát a feleségének arra vonatkozóan, hogy a paptársai közül senki sem fogja aláírni a pravoszláv hitre való áttérést. Sajnos, az események mást hoztak, nem őt igazolták. Ám ő sziklaként, szilárdan megállta a helyét, soha nem ingott meg. Olyan volt, mint az evangéliumi ember, aki sziklára, nem pedig homokra építette a házát (Mt 7,24). János atya hitét semmi és senki nem ingatta meg: hű maradt hitéhez, az Egyházhoz, a pápához, a görögkatolikus vallásához.

1. Zaklatások

A már korábban megkezdődött zaklatások, a Bezpekára való behívások 1950-re egyre sűrűsödtek János pap életében. Tisztában volt azzal, hogy mi a céljuk: az áttérésre akarják rávenni. Iváncsó Viktort, a sógorát már hatévi kényszermunkára ítélték; apósa tízévi ítéletet kapott a Gulágon; másik két sógora, László és Miklós menekülésre kényszerült. Csak azért, mert megmaradtak hithűségükben!

A zaklatások során, a „puhítások" folyamán az MGB (azaz az akkori szovjet állambiztonsági szolgálat) mindent bevetett a nagyberezznai járási székhelyén. Tisztában voltak azzal, hogy a hívei mennyire rajongtak a papjukért, Csépes Jánosért, hiszen az emberek sokat beszéltek róla és működéséről. Ezért előbb szép szóval próbálták „jobb belátásra" bírni: nem kérnek tőle mást, csupán egy aláírást, és ott ma-

radhat szerető hívei körében. Nem kell elhagynia sem a feleségét, sem a négy kicsi gyermekét. Szabadon működhet tovább „aláírt papként”, még segítséget is kaphat tőlük, ha igényli. Ám a megalázó kihallgatások és fenyegetések János atyát nem tudták megtörni, semmilyen előnyök ígéretével sem tudták rávenni az áttérésre. Ami tulajdonképpen nem csupán az ortodox hitre való áttérést jelentette volna, hanem az állam szolgálatába való szegődést is.[1]

УССР
МИНИСТЕРСТВО ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
УМГБ
по Закарпатской области
следственный отдел
ДЕЛО № 2799
По обвинению Гейпеш Ивана Ивановича
по ст. ст. 54-10 ч. II, 54-13 УК УССР
Начато 14 августа 1950 г.
Окончено 11 октября 1950 г.
В 1 томах
Том № 1
После судебного рассмотрения и вступления приговора в силу настоящее дело подлежит немедленному возвращению в
(указать название органа МГБ)
К делу должна быть приобщена копия приговора.
ОСНОВАНИЕ: Приказ НКВД, Прокуратуры и НКЮ Союза ССР № 00359 от 10/IV 1939 г.
Архив № 55110
Сдано в архив 22 XII 1950 г.
Передача находящихся в производстве следственных дел, а также взятых из архива дел в другие отделы или органы МГБ, хотя бы и временно, производится исключительно через
(название учетного аппарата)
Передача следственного дела оформляется постановлением, утвержденным начальником соответствующего управления МГБ или его заместителем.
С-6005
16/X-50
№ 2-180

1. ábra: A kihallgatási jegyzőkönyv címoldala

1 PINTÉR JÓZSEF, *A modern kori vértanúság hitünk megtartó ereje* (előadás), 1.

Csépes atya özvegye úgy emlékezett vissza, hogy legalább ötvenszer hívták be kihallgatásra a férjét, hogy rávegyék az áttérésre. Ám ez nem sikerült! Mindig boldogan tért haza, örülve annak, hogy semmivel sem tudták megtörni a hitét és a katolikus egyház iránti állhatatos hűségét. Mint már szó volt róla, a rózsafüzér folytonos imádkozása is segítette ebben.

A tanúságtétel legnehezebb és a szó szoros értelmében sorsdöntő kérdése az volt – mint a többi hasonló helyzetbe került papé is –, hogy az áldozópap vállalja-e az ortodox hitre való áttérést, amivel kiváltságokat, biztonságot, kényelmet biztosíthat magának. De azzal is tisztában kellett lenni, hogy ha ezt nem teszi, el kell hagynia otthonát, családját, híveit, hazáját: száműzetés és kényszermunka vár rá. Ott pedig éhezésben, hidegben, nélkülözésben, a szeretteitől és híveitől való kegyetlen távollétben, a megalázó kiszolgáltatottságban kell élnie.[2] Nemcsak Csépes János, hanem az összes hitvalló előtt ott lebegett a választás lehetősége.[3] Akik megmaradtak a görögkatolikus egyházukhoz való ragaszkodásukban, azok számára nem volt kérdés, mit kell tenniük.

Világosan látta és tudta ezt János pap is. Legbelül vérzett a szíve a fájdalomtól, hogy fiatal feleségét és pici gyermekeit ott kell hagynia akkor, amikor a legnagyobb szükségük lenne őrá. Hiszen a legidősebb gyermekük még hatéves sem volt, a legkisebb is alig féléves. A gyermekbetegségek sorában voltak. Az is fájdalmasan érintette, hogy jó híveinek szívében még éppen csak elkezdett kicsírázni a tanítása és prédikációi révén elvetett mag; a gyermekek fogékonyak lettek a hitre; a szalvista szektások elkezdtek hallgatni a szavára. De választania kellett!

Amikor Csépes János végérvényesen megtagadta a pravoszláv hitre való áttérést, a következmény az lett, hogy a paróchiáról kilakoltatták a családjával, négy kicsi gyermekével együtt. A papi működését pedig betiltották.

Hogy a családja éhen ne haljon, kétkezi munkát vállalt. Az addigi fíliájának vasúti állomásán, Ligetesen (Luhon) kirakodó munkásként tehervagonokat pakolt. Az a híradás félreértésen alapul, hogy teher-

2 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 22.

3 A hitvalló 94 papot és a hithű 46 papot táblázatba rendezve sorolja fel BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994, 160-162.

autó sofőrként dolgozott. Valamelyik másik paptársával keverhették össze. Nehéz sorsukban egy jószándékú idős néni fogadta be a hajléktalanná vált hattagú családot. Egyetlen szobában húzták meg magukat: ez volt az ebédlő, a háló, a konyha.[4] Ennek a néninek nagyon hálás volt: még a vorkutai munkatáborból írt leveleiben is többször emlegette. Gyermekeit egy korai levelében így buzdította: „fogadjanak szót anyukának, segítsenek neki, fogadjanak szót az öreg néninek is".[5] Egy későbbi levelében pedig így fogalmazott: „Sokat gondolok az öreg nénire is (Isten áldása szálljon rájuk). Sokat gondolok az öreg nénire a sok jóért, amit veletek tesz. Add át neki szívből jövő jókívánságomat és biztosítsd arról, hogy nem felejtem el. Nagy szeretettel gondolok rá mindennap amiért veletek jót tesz".[6] Egy további megemlékezése: „az öreg nénit és mindazokat, akik sok jót tettek veletek nem felejtem el sem éjjel sem nappal".[7] Egy másik levélből kitűnik, hogy nem mindenki viselkedett úgy a családjával, mint az öreg néni. Azonban az ő irányukban is nagylelkűen viselkedett János atya. „Tudom, hogy híveim nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeimet, magadra hagytak, nem baj ez azért a szeretetért mellyel hozzájuk fordultam. Bocsáss meg nekik és ne gondolj semmi rosszra. Viszont azoknak, akik nem hagytak el téged, add át szívből jövő üdvözletemet, és mondd el, hogy nem felejtem el őket, sem neveiket".[8]

A zaklatások közepette jó papként titokban továbbra is misézett, gyóntatott, keresztelt, esketett. Papi lelkiismerete szavának engedelmeskednie kellett. Jó hívei pedig tudták, hogy mindig számíthatnak papjukra.

Az MGB munkatársai 1950 júniusától fogva három tanút hallgattak ki (a nevük is fennmaradt jegyzőkönyvben), akik egyöntetűen tanúsították Csépes János hajthatatlanságát. Az október 5-ei jegyzőkönyv szerint egyikük idézte az ő papi hitvallását:

> „Én mint görög katolikus pap a pravoszláviára soha nem térek át, habár engem ezért a szovjet hatalom üldöz. Azért nem akarok pravoszláv pópa lenni, mert a pravoszláv egyház

4 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 22.

5 Lásd Függelék, 167. old.

6 Lásd Függelék, 160-161. old.

7 Lásd Függelék, 161. old.

8 Lásd Függelék, 160. old.

a szovjet rendszer kezében van, nem Istent szolgálja, hanem a szovjet államot".[9]

Mint kiderült, ez volt az utolsó csepp a pohárban. – De érdemes még szemezgetni a kihallgatási jegyzőkönyvekből. Amikor például 1950. augusztus 15-én a vallató tiszt azt a kérdést tette fel Csépes Jánosnak, hogy „Mi volt az oka annak, hogy megtagadta az ortodox hitre való áttérését", azt válaszolta, hogy „Azért nem voltam hajlandó áttérni az ortodox egyházba, mert a görögkatolikus hit igazáról vagyok meggyőződve, amelyben nevelkedtem".

Mindig nagyon határozott volt a vallató tiszt kérdéseire adott válaszaiban. Például 1950. augusztus 23-án délelőtt ezt mondta: „Amikor pappá szenteltek, megígértem, hogy Istent és az embereket fogom szolgálni, nem a kormányt". Az 1950. augusztus 23-án délután folytatott kihallgatásán csak annyit ismert el „bűnének", hogy 1947-ben az iskolás gyermekeknek, igenis, tanított hittant illegálisan. Szó szerint idézve a kihallgatási jegyzőkönyvet: „A többiben nem ismerem el magam bűnösnek, hiszen nem voltam bűntársa a magyar megszállóknak, nem tartottam szovjetellenes prédikációt az istentiszteleteken, nem rágalmaztam a kommunista pártot és a szovjet valóságot, nem szólítottam fel a hívőket, hogy imádkozzanak a magyar hadseregnek a szovjet állam feletti győzelméért".

Az emberek tisztában voltak Csépes János álláspontjával. Ám voltak olyan személyek is a tanúk között, akik vagy kényszer, vagy más egyéb, esetleg személyes ok alapján nem szimpatizáltak a pappal. Le kell azonban szögezni, hogy a fogságból írt levelében megbocsátott mindenkinek. Az ilyeneknek is. Amikor például az egyik beidézett tanút kérdezte a vallató tiszt 1950. június 28-án, akkor ezt válaszolta: „Csépes János azért nem működik papként, mert nem volt hajlandó elfogadni az ortodox hitet, és katolikusként ellenséges az ortodoxiával szemben". Ugyanakkor azt is vallotta, hogy a pap ellenséges a kommunista párttal szemben is, rosszindulatúan sértegeti azt, a marxista-leninista elveket pedig megveti. Elmondta, hogy a pap megmutatta neki a kezét, milyen kérges, mert kirakodó munkásként kell dolgoznia. Majd idézte őt: „Róma papja vagyok, odaadó voltam neki, és hűséges is maradok hozzá. Most a kommunista ateistáktól szen-

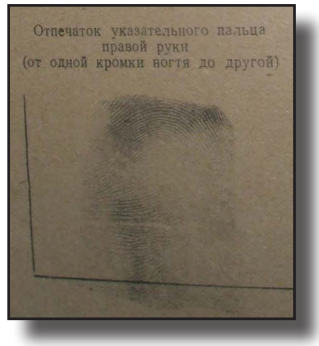
9 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 2014, 97.

vedünk, de biztos vagyok abban, hogy Róma felszabadít és kiszakít minket ennek a sötét államnak a kezéből", a Szovjetunióra utalva.

Íme, ilyen karakán és megtörhetetlen volt a mi János papunk! Míg sokan mások hajladoztak, sőt meg is törtek, ő soha nem ingadozott nádszálként (Mt 11,7). Lehet, hogy Keresztelő Szent János volt a védőszentje? Sajnos nincs róla ismeretünk.

2. Letartóztatás

Csépes János atya sorsa 1950. augusztus 14-én végérvényesen megpecsételődött – mivel ellenségei nem remélhették az „önkéntes egyesülését" –, így letartóztatták ezen a napon, amint azt az eseményről felvett jegyzőkönyv hivatalosan igazolja. Egyéb hivatalos dokumentumokban is ez a dátum található. A jegyzőkönyv pedig tartalmazza az ujjlenyomatát is.[10]

2. ábra: Csépes János ujjlenyomata

Kárpátalján akkor ez a nap – augusztus 14. – még nem mindenütt jelentette az Istenszülő elhunyta és mennybevitelének előestjét, mert nagyrészt a Julián-naptár szerint ünnepeltek. De mai szemmel – a mai liturgikus naptár szerint – azt mondhatjuk, hogy ennek is mély szimbolikája lehetséges János pap életében. Ekkor kezdődött az ő megdicsőülése, bár még mérhetetlenül sok megpróbáltatás és testi-lelki szenvedés várt rá. Olyan, amit akkor, a már letartóztatott elítélt és kényszermunkára ítélt papok (és hithű világi emberek) sorsából már lehetett tudni. De meg- és átérezni, csak ott, a mérhetetlen szenvedések közepette lehetett. Ám az evangélium szerint élő ember tudja, hogy Jézus nemcsak az örök élet boldogságával kecsegtet! Nincs – és

10 1950_DAZO Fond ПР 2558_opisz 1_od.zb. 388_Чейпеш Іван (15. old.)

soha nem volt – igazuk azoknak a marxistáknak és kommunistáknak, akik azt híresztelték, hogy „a vallás csak ópium a népnek", és valaki minél többet szenved a földön, annál nagyobb lesz a boldogsága odaát. Ez egyszerűen nem igaz! Mert Jézus az őt követőknek az ígérte, hogy már a földön százszoros jutalmat ad nekik, és „ráadásul" adja az örök életet (Mk 10,30).

Felesége pedig – bár mindig csak titokban – sokszor elmesélte a kalandba illő, de végtelenül szomorú, tragikus történetet. Napnyugtakor a papi családot szeretettel körülvevő hívek közül egy asszony sietett be hozzájuk. Aggódva értesítette az atyát, hogy a falu határában teherautó áll, és ismeretlen civilruhás emberek várakoznak. Ezen a ponton a történet kísértetiesen hasonlít a későbbi vértanú-püspökkel történtekre: Romzsa Teodort is teherautós emberek várták, majd gázolták el másnap. – A fiatal pap nyugodtan mondta feleségének: „Micike, értem jöttek, csak várják, hogy besötétedjen". Azzal letérdelt, elimádkozta a rózsafüzért, levette ujjáról a karikagyűrűt, átadta a feleségének megőrzésre. Majd azt mondta neki: „Tegyél be minden szükséges dolgot egy zsákba, de ellenségeim előtt könnycseppet se merj ejteni".[11] Amint sötétedni kezdett, kopogás nélkül léptek be a hatósági emberek két kényszerített tanúval együtt, „Kezeket fel!" felkiáltással. A papot megmotozták, házkutatást végeztek, mindent felforgattak. A papi felszerelés és az atya nagy könyvtára szerencsére már ki lett mentve egy jó szándékú hívőhöz, így csak egy brosúrát tudtak elkobozni tőle. El lehet képzelni a feleség és az ártatlan gyermekek félelmét, lelki állapotát a szörnyű helyzetben. János atya mélységes fájdalommal búcsúzott el családjától. Akkor még senki nem tudta, hogy örökre. „Az ajtóban még visszafordult és megáldott minket" – emlékezik vissza a felesége. Még ott, még akkor is meggondolhatta volna magát. De valahol legbelül azt súgta egy hang: „Jöjj, és kövess engem…" (Mt 19,21). És ő ezt a hangot követte.[12]

János atya már a vallatóival, majd később a fogvatartóival is mindig emberségesen beszélt, emberként tekintett rájuk. Ezt tette akkor is, amikor érte jöttek, hogy bebörtönözzék; János atya igazi keresztény szeretettel fogadta letartóztatóit.[13] A Szentírás tanítása volt mérvadó

11 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 98.

12 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 22.

13 PINTÉR JÓZSEF, *A modern kori vértanúság hitünk megtartó ereje* (előadás), 2.

a számára: „Szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót haragosaitokkal, áldjátok átkozóitokat és imádkozzatok rágalmazóitokért" (Lk 6,27-28).

Miután elvitték a papjukat, a falu népe összeszaladt, és nyugtatták, vigasztalták a papnét, segítették mindennel, amivel csak tudták. Nemcsak ekkor tették ezt, hanem a későbbiekben is, amíg velük volt, amíg haza nem költözött Királyházára.

3. Ítélet

Csépes János elítélésének summája a későbbi jegyzőkönyvből: „Elítélve: 1950. október 25-én. Fogsága idejének tartama 6 év, 2 hónap, 3 nap". – Ez az adat azonban komoly kérdéseket vet fel. Hogyan lehetséges a több mint hat év fogságban töltött idő, amikor Csépes János 1953. augusztus 1-jén halálos sortűz áldozata lett a vorkutai táborban? Mint fogjuk látni, voltak szemtanúi a halálának, akik nemcsak memóriájukban őrizték meg a dátumot, hanem több esetben írásban is rögzítették azt. – Persze, egyetlen nap is sok lenne a haláltáborban! De Csépes Jánosnak valójában 2 év, 9 hónap és 10 nap jutott ki belőle! Ám a tényeknél maradva:

> „A KGB munkatársai 1950. augusztus 14-én letartóztatták az ártatlan papot, és a területi bíróság a bírósági tárgyaláson, mely 1950. október 25-én, Tokár vizsgálóbíró elnöklete alatt, népülnökök Kolesznik és Cerkovnik, Ribálka államügyész jelenlétében és ügyvéd nélkül, mert János pap magára vállalta a védelmet, a területi bíróság az USZSZK Büntető Törvénykönyve 54.§ 13. és az 54.§ 10. cikkelye 2. részének értelmében valamint 54.§ 2. cikkelye szankciója alapján és az SZSZKSZ Legfelsőbb Elnökségének Tanácsa 1947. május 26-án »A halálos ítélet eltörléséről« hozott határozatát figyelembe véve Csépes János görög katolikus papot 25 évi kényszermunkára, 5 évi polgári jogfosztásra és vagyonelkobzásra ítélte".[14]

Még szerencse, hogy a halálos ítélet már korábban el lett törölve (hivatalosan: 1947-ben), így János papot nem végezték ki, hanem „csak" 25 évet kapott!

14 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés,* Beregszász-Budapest 2024, 97-98. – Архів Ужгородський СБУ. Справа С-6500. Арк. 122-129.

7. fejezet

A LÁGERBEN

„Vidd ki a tömlöcből lelkemet, hogy dicsérjem a te nevedet” (Zsolt 141,8).

Az ungvári tárgyalás és elítélés után Csépes Jánost a lembergi átutaló börtönbe szállították. A felesége csak később kapott értesítést arról, hogy már Vorkutára vitték lágerbe, és ott szénbányában dolgoztatják. Azt is megtudta, hogy vele vitték Miskolczy Tivadart, a munkácsi egyházmegye volt háznagyát, a püspöki levéltár levéltárosát és iktatóját.[1] Mint látni fogjuk, ő szem- és fültanúja volt János áldozópap ártatlan halálának, illetve tanúsítója halála előtti utolsó szavainak.[2]

1. A lágerélet

Ártatlan elítélése után Csépes János papot tehát a lembergi átutaló börtönből a Gulág egyik táborába, a Komi ASZSZK-ba vitték át, Vorkutára,[3] ahol a 10-es számú tábor 29-es számú bányájában a többiekkel együtt embertelen körülmények között dolgoztatták. A családi hagyomány így tudja, bár két levelében Csépes János azt írta – mint látni fogjuk –, hogy jók a körülményei, irodában dolgozik. Bár lehetséges, hogy ez csak időleges volt, és szerettei megnyugtatására írta. Mindenesetre, némi vigaszt nyújthatott neki, hogy papként nem volt

1 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után*, (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 22.

2 Lásd 112. old.

3 Két levél is fennmaradt tőle, amiben feleségének megírta a címét, hogy levelet küldhessenek neki. Sajnos – mint több más levelén – nincs dátum (vagy a hányattatás miatt, vagy pedig a fénymásolási körülmények következtében).

egyedül. Ott raboskodott mellette az oltártestvére, Miskolczy Tivadar nőtlenül felszentel görögkatolikus pap is; együtt dolgoztak Jur-Sor faluban, Vorkuta mellett.[4] Sőt, még Gregorovics István görögkatolikus áldozópap is velük volt, aki később levélben számolt be a vérengzésről, melynek áldozata lett Csépes János, sebesültje pedig Miskolczy Tivadar. Ő maga „csak" lábtörést szenvedett.[5]

1. ábra: A vorkutai kikötő

Hogy milyen volt a lágerélet, arról évtizedekig nem volt szabad beszélni. Az embertelen és gyilkos rendszer embereinek az volt a célja, hogy az áldozatok, hozzátartozóik és rokonaik minél többet felejtsenek; hogy a bűnösök nevet tudjanak változtatni; hogy a testi-lelki gyilkosok elmenekülhessenek; hogy a törvény és a közvélemény ne tudja a bűnösöket felelősségre vonni. Csak a rendszerváltoztatás után kezdett a nagy titkokról a fátyol fellebbenni. De – mint lenni szokott – bár a részletek kiderülhetnek, a teljes igazságot talán soha nem lehet felfedni. És: a legnagyobb bűnösök úsznak meg. Persze, ez – hitünk szerint – csak a földi igazságszolgáltatás szintjén van így, mert legkésőbb az utolsó ítéleten minden ki fog derülni, mert Szent Pál apostol tanítása szerint „mindnyájunknak meg kell jelennünk Krisztus ítélő-

4 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés,* Beregszász-Budapest 2024, 98.

5 DUPKA GYÖRGY, *Magyar GULÁG–GUPVI-Rabok Eurázsiában,* (Kárpátaljai Magyar Könyvek 265.), Ungvár-Budapest 2021, 530. – BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994, 45.

széke előtt, hogy ki-ki megkapja, amit testi életében kiérdemelt, aszerint, amint jót vagy gonoszat tett" (2Kor 5,10). A liturgia szövege még keményebben fogalmaz, mert „félelmetesnek" mondja ezt az ítélőszéket. Nyilván azok számára, akiknek van is mitől félniük. Ismét a hitünk tanítására alapozhatunk, amikor úgy véljük, hogy János atyának nem volt mitől félnie a számára már megtörtént egyéni ítéleten; s ez majd az utolsó ítéleten ki is derül.

2. ábra: A vorkutai láger

Csépes János raboskodásának, majd vértanúságának színhelye, Vorkuta 160 kilométerre fekszik az Északi-sarkkörön túl. Télen három hónapig sötét éjszakába borul, ilyenkor a hőmérséklet -60 °C alá süllyed.

A Szovjetunió legnagyobb szénbányáit az 1930-as évek első felében nyitották meg itt. A Szovjetunió minden részéről kezdtek munkások érkezni a városba jobb kereset reményében. A munka nagy részét azonban már akkoriban a gulag-i foglyok végezték, akiket a Vorkutlag nevű táborigazgatás alatt kényszerítettek a bányákban dolgozni. A szénbányászat mellett ipari és civil épületeket is építettek.

Mindenesetre a szénbányák Vorkután is tömegesen nyelték el az egészséges embereket. A szörnyű éghajlati és életkörülmények között az 1944 előtti foglyok éves halálozási aránya elérte a 15,5%-ot a közel 70.000 fogolyból.[6] Nem csoda: néhány nap múltán leszázalékoltan, betegként irányították vissza könnyebb munkára azokat, akik addig erőteljesek voltak. Természetes következménye volt ez azoknak a

6 https://gulag.online/articles/povstani_vorkuta?locale=en

zord és embertelen körülményeknek, amelyben a rabok éltek Vorkuta speciális lágereiben.

3. ábra: Vorkutai tél

A fagyban, a kemény északi szelekben, a hatalmas hóban dolgozó emberek balandának nevezett levest kaptak enni. Ez zavaros lötty volt, amelyben – szerencsés esetben – egy-egy darab krumpli, cékla vagy káposzta úszkált. Ez az étel olyan zsírtalan volt, hogy a rabok szinte vadásztak minden csepp megcsillanó kombinzsír után (ami az olaj legrosszabb fajtája volt). A változatosság kedvéért hetente kétszer félig folyékony krumplipürét kaptak, vagy pedig kását. Nem lehet csodálkozni ezen az „ellátáson". Hogyan lehettek volna jobb ételek, ha nem volt hozzá alapanyag? A zöldségeket az óriási fagyban szigeteletlen tehervagonokban szállították. Mire Vorkuta lágereibe ért az anyag, egybefagyott masszát képezett, s mikor felengedett, nyomban rothadásnak indult. Eme rendkívül rossz táplálkozásnak egyenes következménye lett az elítéltek tömeges megbetegedése. Sorra hullottak el az emberek.[7] A tömeges elhalálozás munkaerőhiányhoz vezetett, és ez aggasztani kezdte a láger vezetőségét. Ugyanakkor a rabok a zord körülmények és az embertelen ellátás hatására megértek arra, hogy akár fel is lázadjanak a lágeri körülmények ellen. Talán már 1952-ben kitört volna a sztrájk, amire végül Sztálin 1953. március 6-án bekövetkezett halála után került sor.

7 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 23.

Csépes János, aki tehát a vorkutai különleges lágerben töltötte a büntetését, alig panaszkodott a zord éghajlati körülmények és a szegényes ellátás miatt. Nem akart még nagyobb fájdalmat okozni a szeretteinek. Úgy gondolta, elég nagy teher nekik az ő kényszerű távolléte miatti megpróbáltatásokat viselni.

4. ábra: Vorkuta: Munkatábor

Inkább azt fogalmazta meg leveleiben – a családja iránti szeretettől vezéreltetve –, hogy egészséges, ne aggódjanak érte. Egyszer így írt: „Kihasználom az alkalmat, hogy hírt adjak magamról. Élek és egészséges vagyok". Másszor pedig így: „Önmagamról semmi különösebbet nem tudok írni. Élek, egészséges vagyok". Egy harmadik levelében: „Önmagamról semmi különösebbet nem tudok írni. Élek, egészséges vagyok". Ugyanebben a levélben tovább ment, és néhány sorral lejjebb egy kicsit bővebben írt a feleségének:

> „Meg vagyok elégedve a helyzetemmel. Hálát adok Istennek, hogy így alakult és nem másként. Különben, ha másként döntök, furdalt volna a lelkiismeretem, és ez a közös életünket is tönkre tette volna. Ezért kérlek, ne veszítsd el lelki békédet, mert a te jutalmad nem kisebb az enyémnél".

Aki csak egy kicsit is ismeri a szibériai fogoly-, illetve munkatáborokat (ma már csak leírásokból és emlékekből), el tudja gondolni, mit jelentett az, hogy „meg vagyok elégedve a helyzetemmel". Valójában csak meg akarta nyugtatni a szeretteit. Annál fontosabb viszont az, hogy a zord körülmények között, utólag is helyesli a döntését: nem lett ortodox, és ez számára lelkiismereti megnyugvást jelent.

Egyszer viszont – csaknem egy évvel a halála előtt, – egy nagyon figyelemre méltó dolgot írt meg a szeretteinek: „Az én sorom nem rossz. Egy irodában dolgozom. A ruhám jó".[8] Egy hónap múlva pedig meg is erősítette ezt: „Magamról annyit, hogy irodai munkát végzek, látjátok, ez nem fizikai munka. Otthon ne beszéljetek arról, hogy hol dolgozok. Rólam se sokat beszéljetek, csak annyit, hogy élek és egészséges vagyok. Megfelelően vagyok felöltözve. Itt most nem volt valami szörnyű telünk. Betegséget nem tapasztalok, legfeljebb egy kicsit lefogytam, de ez a szokásos. Egészségérzetem más, mint máskor. Énfelőlem legyetek nyugodtak".[9]

Ha ténylegesen így volt, és nem csak megnyugtatást akart ezzel adni a feleségének, akkor is csak időleges állapot lehetett. Ugyanis egy késői tanú az atyának egy másik levelére hivatkozott, amely ugyan emelkedett lelkületre vall, de kiolvasható belőle az is, hogy János pap nem titkolta benne a szenvedését: „A legboldogabbnak érzem magam, mert itt a börtönben Krisztusért szenvedhetek".[10]

5. ábra: A vorkutai láger

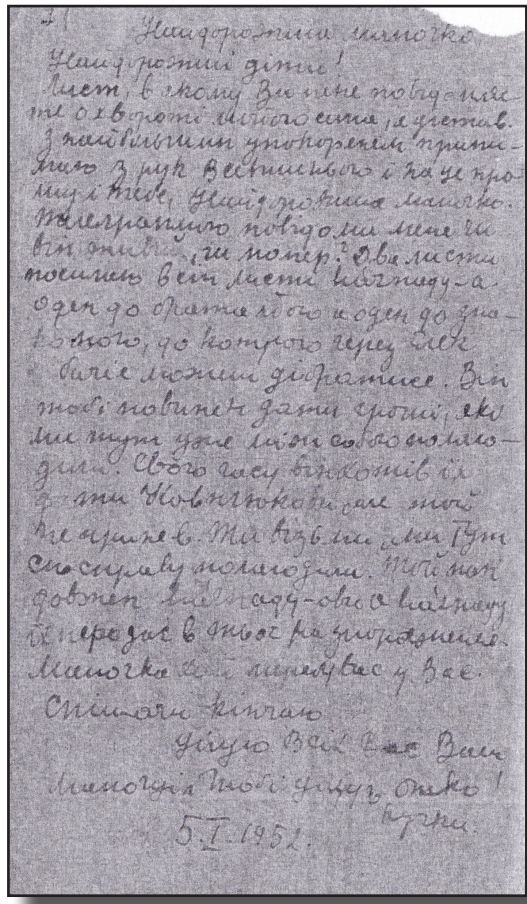
Mindenesetre leginkább bobajkát (proszforát) és mazsolát kért otthonról a leveleiben. Többször is írt erről a feleségének: „Ha csomagot adnál fel, kérlek, legyen benne szalonna, zsír vagy vaj, cukor, dohány

8 Az 1952. március 19-én írt levél, amin dátum is olvasható.

9 Az 1952. április 19-én, nagyszombaton írt levél, amin szintén olvasható a dátum.

10 IVÁN DIDRA, „Csépes János atya hitvalló születésének 100 éves évfordulójára. A mi hitvallónk és vértanúnk", in *Blahovisztnik* 56 (1997) 4.

és cigaretta, tea vagy kávé, mazsola, bobajka és kétszersült, hogy azokat két műanyag dobozkába tegyem, kisebbekbe, mint nálunk otthon voltak".

6. ábra: Levél Vorkutáról, 1952. január 5.

Számára a legfontosabb a bobajka és a mazsola volt, de a többi dolgot is fel kellett sorolnia a gyanú elkerülése érdekében. Illetve azért is, amit egy következő levelében írt: nagy értéke volt a lágerben az otthonról kapott dolgoknak! Tehát: „Ha olyan helyzetben leszel, hogy lehetőséged lesz csomagot küldeni, akkor arra kérlek, hogy küldjél szalonnát, zsírt vagy vajat, cukrot, teát vagy kávét, mazsolát és kevés szárított fehér kenyeret, bobajkát, dohányt, cigarettát, ez nagyon fontos. Felbecsülhetetlen azoknak a dolgoknak az értéke, melyeket el lehet cserélni, vagy sokáig megmaradnak. Továbbá kérlek, küldj el

két műanyag dobozt, valamivel kisebbet, mint nekünk otthon volt. Azonban ezeket a dolgokat csak akkor küldjed, ha képes vagy rá". A dobozra bizonyára a proszfora tárolásához volt szüksége, az otthoni gyakorlatnak megfelelően. A másik pedig a mazsolához kellett. Egy további levelében is írta: „A mazsoláról ne feledkezz meg".

Felesége tudta, hogy ezek a misézéshez kellenek neki.[11] A bobajka ugyanis tiszta búzalisztből készült, élesztőn és pici són kívül más nem volt benne, illetve még víz, amivel összedagasztották. A mazsola pedig vízben megduzzasztva, majd kipréselve mustot eredményezett, amit a lágeri, adott körülmények között fel lehetett használni misebor gyanánt.

Papi tevékenységét a lágeri körülmények között sem szüntette meg Csépes János. Pasztorálta a vele együtt dolgozó rabokat, tartotta bennük a lelket. Családjának haza szüntelenül azt írta, hogy „imáim nem hagynak el benneteket". Hitében és erkölcsében nem rendült meg, a szenvedés őt inkább megerősítette a keresztény erények gyakorlásában. A következőket írta a feleségének: „Tudom, hogy voltak, akik hamisan tanúskodtak ellenem, de én szüntelenül imádkozom értük, és mint korábban is, most is szeretem őket".[12] Komolyan vette tehát a jézusi főparancsnak nemcsak az első, hanem a második részét is: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat" (Mt 22,39). Tehát mindenkinek megbocsátott.[13] Közben tényleg sokat imádkozott. Mert mi mást tehetett volna a kilátástalan helyzetben? Huszonöt évnyi rabság várt rá, szinte egy fél emberöltő. Harmincnégy évesen tartóztatták le és ítélték el; ötvenkilenc éves koráig számíthatott a szörnyű fogságra! Ha egyáltalán megéri a végét!

Templomaiban – Vezérszálláson és Hajasdon – milyen lelkesülten énekelhette híveivel a vecsernyei zsoltár előverseit: „Vidd ki a tömlöcből lelkemet, hogy dicsérjem a te nevedet" (Zsolt 141,8)! Persze ekkor, a templomi vecsernye során, még a bűn lelki fogságából való szabadulásért szólt az imádság, ami a lágerben immár gyökeresen megváltozott: teljesen drasztikus valósággá vált! Mint a következő vers is: „A mélységekből kiáltok, Uram, hozzád, Uram, hallgasd meg az én szómat" (Zsolt 129,1). Milyen szívbemarkoló lehetett ezt imádkozni, dúdolni vagy akár csöndben énekelni a láger borzalmas körülményei

11 GAJDOS VIKTÓRIA, „Csépes János vértanúságának története", in *Kárpátaljai Hírmondó* 3 (2011) 12.

12 Az 1951. december 2-án írt levél.

13 PINTÉR JÓZSEF, *A modern kori vértanúság hitünk megtartó ereje* (előadás), 2.

közepette! De egy másik elővers is megszólalt: „És a te törvényedért remélek benned, Uram! Remél az én lelkem az ő igéjéért. Az én lelkem az Úrban bízik" (Zsolt 129,4-5). Amikor emberileg nincs semmi remény, az ember akkor is kifejezheti bizalmát és bizodalmát az Úrban. Amint azt János pap is tette. Hiszen ő az Úr törvényének meg- és betartásáért lett letartóztatva, elítélve, kényszermunkára kárhoztatva. Végül a záró elővers tartalma is óriási erőt adott neki: „Mert megerősödött rajtunk az ő irgalmassága, és az Úr igazvolta mindörökké megmarad" (Zsolt 116,2). Igen, az Úr irgalmasságát mindörökké lehet énekelni, mert mi akármilyenek vagyunk, ő változatlanul szeret bennünket. És az ember akármennyire is kiforgatná az ő törvényeit, azok igazságtartalma sosem változik. Az sem, hogy nekünk mindig a lehető legjobbat akarja. Még olyankor is, amikor azt nem vesszük észre. Mert gyarló szemeinkkel mi még csak tükör által és homályosan látunk (1Kor 13,12).

Milyen boldogság lehetett János pap számára, amikor misézni tudott! Mint szó volt róla, ezért kérte a proszforát (bobajkát) és a mazsolát otthonról. Tudatában volt annak, hogy a pap legfőbb tevékenysége a Szent Liturgia végzése. Imádkozni más is tud. Tanítani szintén. Karitatív és egyéb munkát is tud végezni akár civil személy is. Egyet nem tud más: misézni és szentségeket kiszolgáltatni. Mert ehhez felszentelt pap szükségeltetik! Szerencsére a püspök – előrelátó gondoskodással – elrendelte a papjainak, hogy kívülről tanulják meg a Szent Liturgia szövegét, hogy szükség esetén könyv nélkül tudják azt végezni. (Egyébként viszont az a törvény érvényes, hogy amikor nem áll fenn szükséghelyzet, nem szabad könyv nélkül misézni!)

Amikor pedig Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök lett a munkácsi egyházmegye apostoli kormányzója, kifejezett engedményeket adott a Huszton, 1944 augusztusában megtartott értekezlet alkalmával a papoknak – többek között a liturgia végzésére vonatkozóan is: „deportált, fogságban levő, elrejtőzött pap: misét pohárban, gyertya nélkül, antimenzion nélkül, befedetlen asztalon, egyedül, más jelenléte nélkül, akármikor, jejunium [szentségi böjt] nélkül, könyv nélkül" végezhet.[14]

Milyen boldogan végezte a Szent Liturgiát János pap, amikor tehette – mint a többi, lágerbeli paptársa is –, a sarokban elbújva vagy

14 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés,* Beregszász-Budapest 2024, 137.

priccs alá feküdve a barakkban, más jó szándékú rabtársak által fedezve! A legszentebb áldozatból merítette az erőt a kitartáshoz.

2. Sztrájk

Vorkutában 1953 augusztusának első napján véget ért a Gulag-rendszer egyik legnagyobb sztrájkja. A politikai ügyek felülvizsgálatát követelő sztrájk sok szénbányász meggyilkolásával és még több megsebesítésével végződött.[15] Hogy valójában mi és hogyan történt ezekben a napokban, arról egyrészt hiányosak, másrészt ellentmondásosak a források. Sok titkolózás és félrevezetés történt az események kapcsán, amelyeknek magyarázata magában a szovjet rendszerben rejlik. A fennmaradt emlékeket, dokumentumokat és híreket, valamint a későbbi tudósításokat éppen ezért – amennyire lehetséges – összhangba kell hozni egymással.

A lágerekben a rádió hangosbeszélője 1953. március 6-án hivatalosan bejelentette a zsarnok Sztálin elhalálozását. A rabok tömegesen özönlöttek ki a barakkok udvaraira, mindenütt csak a „szabadság, szabadulás" szavak hallatszottak. A foglyok lázadozása törvényszerű volt, mert ügyük felülvizsgálását követelték Sztálin és Berija halála után, hiszen végső soron tőlük kapták a jogtalan és igazságtalan ítéletet.[16] A foglyok egyike, Gregorovics István görögkatolikus pap szó szerint ezt írta:

> „amikor Sztálin elpusztult [!] 1953-ban, utána pedig Beriját főbelőtték – akik minket elítéltek – a foglyok arra a következtetésre jutottak, hogy ha ők [Sztálin és Berija] rosszak voltak, akkor az ítélet is rossz volt, tehát semmis, és akkor engedjék az elítélteket haza. És mivel ezt nem tették, mert nekik szükségük volt az ingyenes munkásokra, a láger fellázadt, és vele a többi láger is. Hogyan beszéltek össze, azt nem tudom, de ez egy gombnyomásra megtörtént".[17]

15 ЮЛИЯ КУЛИКОВА, „Забастовка в Воркутлаге: Восстание 1953 года в ГУЛАГе. »К черту уголь, хотим свободу!« Годовщина забастовки в Воркутлаге", in https://freedomrussia.org/2021/08/02/zabastovka-v-vorkutlage-vosstanie-1953-goda-v-gulage/

16 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 24.

17 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994, 41.

A munkatábor vezetősége az elítéltek követeléseire nem reagált, mert a tanult emberekből álló ingyen munkaerőre szüksége volt az államnak.[18]

De a helyzet igen forróvá vált Vorkuta néhány száz lágerében, ezért az új vezetőség a helyzet stabilizálása érdekében döntést hozott: a rabok benyújthatják fellebbezési kérvényeiket a Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságának és az MGB-nek. A raboskodó nép a szabadulás eufóriájában élt. Március első felében a Legfelső Tanács amnesztiát hirdetett, amely – a várakozásokkal ellentétben – nem terjedt ki a Büntetőtörvénykönyv 58.§-a alapján elítélt politikai foglyokra: csak a bűnözőket engedték szabadon.[19] A görögkatolikus papjaink – és a raboknak majdnem 80%-a –, akik a speciális lágerekben raboskodtak, természetesen nem az említett paragrafus alapján voltak elítélve. Ez felháborította az elítélteket, hiszen tudták, hogy törvénytelenül ülnek.[20]

Hónapok teltek el Sztálin halála óta, és Moszkvából a rabok fellebbezéseire semmi válasz nem érkezett. A helyzet 1953 nyarára megérett a cselekvésre.

A harc formája az általános sztrájk lett, amely abban nyilvánult meg, hogy a rabok megtagadták a munkába állást. De a szénbányák technológiai működése nem engedhette meg az egy-két napnál tovább tartó teljes leállást. A szénre szüksége volt a fagyos Északnak és a Távol-Keletnek, ahová folyamatosan szállítani kellett. A rabok fel voltak készülve a bajra, „csak egy szikra kellett".[21] Vorkuta valamennyi lágere egyszerre hagyta abba a munkát. Meleg ruhát, jobb élelmet, emberséges munkaviszonyokat követeltek, valamint lehetőséget a gyakoribb levelezésre – hiszen évente csak kétszer lehetett

18 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 97.

19 ЮЛИЯ КУЛИКОВА, „Забастовка в Воркутлаге: Восстание 1953 года в ГУЛАГе. »К черту уголь, хотим свободу!« Годовщина забастовки в Воркутлаге", in https://freedomrussia.org/2021/08/02/zabastovka-v-vorkutlage-vosstanie-1953-goda-v-gulage/

20 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 24.

21 ЮЛИЯ КУЛИКОВА, „Забастовка в Воркутлаге: Восстание 1953 года в ГУЛАГе. »К черту уголь, хотим свободу!« Годовщина забастовки в Воркутлаге", in https://freedomrussia.org/2021/08/02/zabastovka-v-vorkutlage-vosstanie-1953-goda-v-gulage/

hazaírni.[22] Mindezen túl a törvénytelenül elítéltek a bírósági ügyük áttekintését követelték.[23]

A nagy általános sztrájk 1953. július 20-án kezdődött Vorkuta egyik, 10-es számú speciális lágerében, amely a 29. számú szénbányát látta el munkaerővel. Mint láttuk, ebben raboskodott Csépes János is. Tűzlángként, szinte „gombnyomásra" terjedt tovább a munkabeszüntetés, átölelve Vorkuta minden lágerét.

Július 21-én reggel két bánya foglyai nem jelentek meg munkában, kijelentve, hogy csak a Központi Bizottság vezetésével folytatott tárgyalás után kezdik meg a szénbányászatot. A 7-es számú bánya másnap csatlakozott a sztrájkhoz. A felvonókerekek nem forogtak. Egy ideig a vasúton elhaladtak a szénszállító kocsik, de a nap végére háromnegyedükben üresek voltak. Minden kocsi belsejében krétával, orosz betűkkel ez állt: „A pokolba a szénnel, szabadságot akarunk".[24]

A munkamegtagadásra következett augusztus 1-jén a megtorlás a katonaság részéről: a gyilkos sortűz. Ennek a mészárlásszerű leszámolásnak lett az áldozata Csépes János, a 35 éves fiatal pap, akit akkorra már lelkipásztorként is sokan ismertek.[25] Ha kellett, bátorított, erősített, vigasztalt. Főleg pedig imádkozott, misézett, gyóntatott, betegeket látott el. Ekkor viszont halálos lövéseket kapott, feláldozva életét hithűségéért, a görögkatolikus valláshoz való ragaszkodásáért.

22 Legalábbis hivatalosan volt ez így. Ugyanis a rabok, ahol tudták, kijátszották ezt a rendelkezést. Igyekeztek megtalálni a lehetőségeket, hogy hazajuttassák a leveleiket lefizetett „kézi postások" által, vagy egyéb módokon. Csépes János is kettőnél többször írt haza évente, amint a fennmaradt levelek igazolják. Bár láttuk, hogy sokszor nem szerepel rajtuk dátum.

23 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 24.

24 ЮЛИЯ КУЛИКОВА, „Забастовка в Воркутлаге: Восстание 1953 года в ГУЛАГе. »К черту уголь, хотим свободу!« Годовщина забастовки в Воркутлаге", in https://freedomrussia.org/2021/08/02/zabastovka-v-vorkutlage-vosstanie-1953-goda-v-gulage/

25 GAJDOS VIKTÓRIA, „Csépes János vértanúságának története", in *Kárpátaljai Hírmondó* 3 (2011) 12.

8. fejezet

VÉRTANÚSÁG

„Dicsőült szent vértanúk, kik jól harcoltatok és nyertetek égi koronát”.[1]

Vértanúságra senkit nem lehet kényszeríteni. Mert ha kényszeríteni kellene, akkor nem lehetne szó vértanúságról. Vállalni lehetséges. Mint ahogyan Csépes János is vállalta. Nem kereste a letartóztatást, az elítéltetést, a munkatábort. Főleg nem kereste a gyilkos gépfegyvergolyókat. Nem ő maga állt eléjük. De amikor nem írta alá a pravoszláviához való csatlakozást, amikor nem lett hithagyó aposztata, akkor világos tudatában volt annak, hogy a vértanúság útját választja. Azt még nem tudhatta, hogy tényleges, fegyver által meggyilkolt vértanú lesz belőle. De azt igen, hogy hitéért, Egyházáért, Krisztusáért minden földi megpróbáltatást vállal. Így halt meg. Nem kivégző osztag célzott rá. A magasból orvul leadott sortűz végzett vele, mint rengeteg rabtársával is.[2]

1. Halála

Lakonikus tömörséggel szól Csépes János haláláról az a hivatalos irat, amely tévedést, illetve – amit látni fogjuk – szándékos megtévesztést is tartalmaz: „Csépes Jánost a tömeges zavargások felszámolása során ölték meg 1953. augusztus 5-én Vorkuta városában, és a 10. számú tábori részleg temetőjében temették el, sírszáma: A-73.”.

1 A házasságkötés szertartásából. *Görögkatholikus egyházi szerkönyv (Euchologion),* Budapest 1964, 42. Ugyancsak elhangzik a diakónus- és papszenteléskor is. S ez a tény a görögkatolikus pap életében különös jelentőséggel bír, mert ő viselheti mind a házasság, mind az egyházi rend szentségének koronáját is.

2 Érdekes, hogy nagy eltérés található a fellelhető forrásokban mind a sebesültek, mind a halottak számával kapcsolatban. Lásd 113. oldal, 11. lábjegyzet.

Érdekes, hogy egy másik helyen ennek megerősítése található. „Az özvegy fiatal papné, miután a területi szervektől »szívelégtelenségről« szóló írást kapott kézhez, levelet írt Vorkutára, és választ is kapott: »Csépes Jánost 1953. augusztus 5-én megölték Vorkután a tömeges rendbontás likvidálásakor. Eltemetve a tábor temetőjében a 10-es számú részlegen, A-73. számú sírban«".[3] – Korábban viszont már volt szó arról, hogy a családi hagyomány szerint 1953. augusztus 1-jén dördült el a gyilkos sortűz, amely János atya életét kioltotta. A továbbiakban pedig dokumentumokból fogjuk látni az 1-jei dátum igazolását, illetve az ügyhöz kapcsolódó hamisítás tényét.

1. ábra: Rabok és katonák Vorkután

Lássuk tehát a körülményeket! Az 1953. július 20-án kezdődött általános sztrájk következtében augusztus 1-jén – mint már szó volt róla – nem mentek dolgozni a szénbányába a 10. számú láger rabjai sem, akik között ott volt Csépes János és Miskolczy Tivadar is. Az incidenst nem a rabok, hanem a Szovjetunió akkori főügyésze, Rudenko elvtárs provokálta ki, akit szándékosan vezényeltek Vorkutára, hogy vizsgálja ki a sztrájk okait. Rudenko főügyész Maszlennyikov tábornokkal érkezett Vorkutára, és vele együtt kívánta lefolytatni a nyomozást.[4] Maszlennyikov feladata az volt, hogy rávegye a foglyo-

3 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 98. – МАРІЯ ЧЕЙПЕШ, „Коли дочекаємося справедливості", in *Закарпатська правда,* 12 лютого 1995. г.

4 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 24.

kat a munkára, és ne teljesítse semmilyen követelésüket. A titkos tervet július 30-án dolgozták ki Moszkvában. Nem világos, hogy milyen formában jutott el Vorkutára.

Mindenesetre, a rabok – értesülve arról, hogy küldöttség érkezett Moszkvából –, kitódultak barakkjaikból a láger udvarára. Reménykedtek, hogy végre elérkezett az igazságszolgáltatás várva-várt ideje. Ehelyett azonban felkiáltást hallottak: „Azonnal szüntessék be a sztrájkot, holnap reggel mindenki lásson munkához! Aki ellen mer szegülni, arra újabb bírósági tárgyalás vár és még szigorúbb ítélet!" A válasz ez volt: „Dolgozni nem fogunk, míg választ nem kapunk leveleinkre, amelyekben ügyeink áttekintését és tárgyalását kérjük". Rudenko így válaszolt: „Azonnal tódulj a barakkba!" – A hatalom a megfélemlítés taktikáját kívánta követni parancsaival, de mivel a kiéhezett, megfáradt rabok állhatatosan kitartottak a láger terén, olyasmi következett be, amire példa még nem volt a Szovjetunió szibériai lágereiben annak egész történelme során.[5]

Augusztus 1-jén járunk. Reggel háromszáz katona érkezett teherautókkal a bányához. A barakkokból előjöttek a rabok tárgyalásra, de nem a munka megkezdésére. Pedig a dübörgő hangosbemondók folyamatosan erre szólították fel őket. Aztán vízsugárral kezdték locsolni a lázadókat, de eredménytelenül, mert a gyenge nyomás miatt csak az első sorokat tudták némileg eláztatni. Aztán az őrökkel való dulakodás után megkezdődött a mészárlás, pedig a foglyok nem számítottak rá, hogy a tömegbe mernek lőni, ezért mindannyian összetartottak.[6] Az emberek szeme láttára a láger falain állványos géppuskák jelentek meg, kezelőik a csöveket a fegyvertelen rabokra irányították. Rajtuk túl mind a térdelő, mind az álló katonasor gépfegyvert tartott a kezében. A hangosbeszélőből csak egy parancsszó hangzott el: „Tűz!" A tömegben valakinek még volt ideje hangosan kiáltania: „Feküdj!" A katonák tüzet nyitottak a fegyvertelen rabtömegre és folyamatosan lőtték azt, szünet nélkül.[7]

---

5 ГОЛЬЦ, И., „История одного восстания", in https://carabaas.livejournal.com/3306744.html

6 ЮЛИЯ КУЛИКОВА, „Забастовка в Воркутлаге: Восстание 1953 года в ГУЛАГе. »К черту уголь, хотим свободу!« Годовщина забастовки в Воркутлаге", in https://freedomrussia.org/2021/08/02/zabastovka-v-vorkutlage-vosstanie-1953-goda-v-gulage/

7 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után*, (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 25.

Az eseményeket igazolja dr. Ortutay Elemér szintén elítélt, hitvalló görögkatolikus pap – aki bár nem volt ténylegesen jelen a történteknél, de hiteles tanúnak tekinthető – a Margitics Iván segédpüspöknek szóló levelében, amikor ezt írja:

> „Amikor a katonák a foglyokra lőni kezdtek, pánik tört ki, s egy gyors »Feküdj« magyar nyelvű parancs hangzott el, mivel a táborban magyar tisztek is raboskodtak. Mindenki a földre vetette magát. Csépes János pap és még 364 ember [is], akik többet nem álltak fel, mert meghaltak… Csépes János pap mellett állt Miskolczy Tivadar pap, aki öregesen teljesítette a feküdj parancsot, és a combjába kapott lövést".[8]

Egyéb beszámolók is maradtak az eseményeket ténylegesen elszenvedőktől. Egy ilyen: „Félelmetes sortüzet nyitottak a védtelen emberekre". Egy másik: „Sose hittük, volna, hogy tüzet nyithatnak ránk, fegyvertelen rabokra, akik a szögesdrót túloldalán voltunk".[9]

Elképzelni is szörnyű a történteket. A tömeg feljajdult. A sebesültek ordítottak. A haldoklók nyögtek. S ennek a mészárlásszerű leszámolásnak lett azonnali áldozata Csépes János görögkatolikus áldozópap, aki a lágerben is lelkesen végezte a papi munkáját, teljesítette a hivatását.

Halálának közvetlen tanúja volt Miskolczy Tivadar görögkatolikus pap, egykori püspöki háznagy, aki szintén életveszélyes sérülést, comblövést kapott. A haldokló János atya az oltártestvérének csak ennyit tudott mondani:

„MICIKÉT ÉS A GYEREKEKET NAGYON SZERETEM, DE KRISZTUST MÉG JOBBAN SZERETEM".

Megrendítő, hogy még vőlegényként írta a menyasszonyának a következő mondatot az egyik levelében: „én biztos vagyok, hogy Te is szereted Jézust, Te is feláldozod érte életedet".[10] Igen! Az életáldozat teljes mértékben érvényesült. Ugyanis nemcsak vérrel írt „piros" vér-

8 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 201498-99.

9 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után*, (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 25.

10 A Várból írt levél, 1943. április 5-én. Lásd Függelék, 154. old.

tanúság létezik az Egyházban, mint a Jánosé, hanem csendes áldozat is! Olyan áldozat – életáldozat! –, amit a felesége, Iváncsó Mária viselt a haláláig.

A teret akkor vérfürdő borította. A gyilkosok feleszmélve, igen gyorsan kezdték eltüntetni a borzalmas esemény nyomait. A holttesteket egy rakásra hordták. A sebesültekhez orvost hívtak más lágerekből. A vért két tűzoltókocsi mosta le a térről. A holttesteket addig nem lehetett eltemetni, míg az orvosok ki nem vették belőlük a halált okozó golyókat, és le nem adták a lágeri vezetőségnek. Bizonyíték nem maradhatott!

Megerősíti a leírtakat Gregorovics István – a szintén 25 évre elítélt beregsziklási paróchus – az egyik levelében a vorkutai rablázadásról. A szemtanú hitelessége miatt érdemes ezt is idézni:

> „Az összes láger besztrájkolt, egy egész hétig nem ment ki dolgozni. A többi láger egy hét után feladta a sztrájkot és munkába állt, a mi 10. sz. lágerünk makacsul kitartott. De a nyolcadik nap tragikusan végződött, mert a lágert körülvette a hadsereg, sortüzet nyitottak és így – vagy 60 halott, 200 sebesült láttán – a láger megadta magát. Ekkor esett el egy lett szerzetes és Csépes János kárpátaljai görögkatolikus lelkész. A vért tűzoltó fecskendőkkel mosták le, a halottakat pedig elszállították. A kórházban három napig éjjel-nappal operálták a sebesülteket és szedték ki testükből a golyókat. Ezután az életben maradt rabokat szétszórták a többi lágerekbe. Ebben a lágerben én is a lábamat törtem, s amikor felépültem, átszállítottak a 7-es, majd a 14-es lágerbe, amelyből aztán szabadultam".[11]

Érdemes még egy további tanúságtételt is idézni az esettel kapcsolatban. Ugyanis ez egyrészt rávilágít arra, hogy milyen nehezen áradtak az információk az elítéltekről és a velük kapcsolatos eseményekről. Másrészt pedig arra is fényt vet, hogy a szóbeli hagyomány nem mindig fedi a teljes valóságot, éppen azért, mert már esetleg több csatornán is átment. A munkácsi egyházmegye nagy történésze, a huszonöt évre elítélt Bendász István atya furfangos módon levelezett a feleségével. Többek között „kekszes levél" útján, ami azt jelentette,

11 DUPKA GYÖRGY, *Magyar GULÁG–GUPVI-Rabok Eurázsiában,* (Kárpátaljai Magyar Könyvek 265.), Ungvár-Budapest 2021, 530. – BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994, 41. Érdemes itt is felfigyelni arra, hogy a halottak és a sebesültek száma eltér az eddigiekben közöltektől, illetve még azon túl is jó néhány forrás adataitól.

hogy a feleség kekszbe sütötte bele a cédulát, amire a levelet írta. Az egyik ilyen levelében – amint 1954. szeptember 28-a után írt – olvasható, hogy Iváncsó Gyula már kiszabadult és hazatérhetett a fogságból. Aztán a levél így szól tovább:

> „Királyházán Csépeséknél lakik Polda néni [a felesége], Mici[vel], özvegy lányával. A lágerben az emberek felkelést rendeztek és meg 10-delték őket. Így Mici férjét, Csépes Jánost is agyonlőtték. Ezt Berta néni és Kornél mesélték el nekem. Mici ezt nem tudja, nem mondják neki".[12]

Csépes János halálának dátuma a család emlékezetében 1953. augusztus 1-jeként él – mint már szó volt róla – ugyanis ekkor dördült el a gyilkos sortűz, aminek következtében meghalt. Ortutay Elemér atya az özvegynek írt levelét július 31-én keltezte, és azt írta benne, hogy „ma van az évforduló", amit előestként lehet már másnapnak is tekinteni. Nyomtatott forrásban is lehet augusztus 1-jét olvasni: Csépes Jánost „Vorkután dolgoztatták, ahol a rabok lázadásának megtorlásakor hét golyótól találva halt meg 1953. augusztus 1-én".[13] „A lázadást 1953. augusztus 1-jén fegyverrel verték le. Ekkor érte lövés Csépes Jánost is, aki belehalt sérüléseibe".[14] Tény, hogy még szülőházának emléktábláján is ez a dátum szerepel, nyilván a családi emlékezet következtében: Csépes János „Keresztény hitéért elnyomatást szenvedett az NKVD által, és 1953. augusztus 1-jén agyonlőtték Vorkuta városában".[15] Egyik unokája is ezt a dátumot közölte az újságcikkében:

> „1953. augusztus 1-jén tragikus esemény történt Vorkután a 29. szénbányát ellátó 10. sz. lágerben. A tábort őrző katonák felsőbb utasításra figyelmeztetés nélkül sortüzet nyitottak a fegyvertelen és védtelen rabokra. Ennek a mészárlásszerű leszámolásnak lett az áldozata Csépes János, a 35 éves fiatal pap, akit akkorra már lelkipásztorként is sokan ismertek".[16]

12 MAROSI ISTVÁN (szerk.), *Fekete levelek. Bendász István kárpátaljai görögkatolikus pap GULAG-táborban töltött éveinek levelezése (1949-1955),* (Bendász-hagyatéksorozat 1.), Beregszász, 2020, 339.

13 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994, 26.

14 MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára,* (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023, 169.

15 Lásd 119. old.

16 GAJDOS VIKTÓRIA, „Csépes János vértanúságának története", in *Kárpátaljai Hírmondó* 3 (2011) 12.

Ugyancsak 1953. augusztus 1-jét tartja a gyilkosság időpontjának egy ukrán nyelvű újságcikk, amelyben a szerző a szemtanú hitelességével számol be az akkor történtekről. Az áldozatok között pedig a 27. sorszámmal látja el „Csépes János görögkatolikus áldozópapot, aki 1918-ban született, és 25 évre ítélték, illetve 5 év jogfosztásra".[17]

Létezik olyan forrás is, amely nem ír pontos dátumot, de mindenképpen 1-je körüli eseménynek jelzi a megtorlást:

> „Augusztus elején a foglyok a 10-es számú táborban nem mentek ki dolgozni, megtagadták a munkát… a többi tábor foglyai is sztrájkoltak, ami egy hétig tartott, de a következő napon a hadsereggel megtorolt lázadás tragikus volt: ott helyben 386 foglyot agyonlőttek, egyikük Csépes János görög katolikus pap volt, és rengeteg volt a sebesült, egyikük közülük Miskolczy Tivadar görög katolikus pap volt".[18]

A szörnyű mészárlást titkolnia kellett az akkori rendszernek. Ezért nem átallottak a hamisítás eszközéhez folyamodni, ami két területen is jelentkezett.

Az egyik a szóhasználat volt. A „felkelés" szót nem lehetett alkalmazni ezekre az eseményekre, mint ahogy a „kivégzés" fogalmat sem. A hivatalos dokumentumok azt írták, hogy „engedetlenség", illetve „lázadás" következménye volt a „megtorlás". Ámde nem volt felkelés, mert az valamilyen fegyveres ellenállást feltételezett volna. Ilyen pedig nem volt. Ugyanis a 10. láger foglyai csupán fellebbezést írtak a Központi Bizottsághoz, és várták a választ. A „kivégzés" szó látszólag igazolta a tábor vezetőségének intézkedéseit. Mert ha szerintük felkelés tört ki, természetes volt a lázadókra lőni. De egyszerűen csak megölték ezeket az áldozatokat, mert kivégzést csak ítélet után lehet végrehajtani. És itt ilyen sem volt. Mindazonáltal ezek csak szavak és kifejezések, amiket a források így vagy úgy használnak. A borzalmas és szörnyű bűntény azonban tény marad!

A másik hamisítás a dátumban jelentkezik. A halál dátumának módosítását (1953. augusztus 5-re való bejegyzését) az indokolhatta, hogy eltussolják a súlyos vétség felelősségét, hiszen szembesülni kellett azzal a ténnyel, hogy védtelen, fegyvertelen és jogfosztott rabok

17 ОЛЕГ ГОЛЬКО, „Український студент врятува життя в німецькому генералові", in *За вільну Україну*, 1995. december 30.

18 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 2014, 98. – Íme, itt egy újabb adat az áldozatok (agyonlőttek) számáról!

százaira nyitottak sortüzet, és ezzel halálukat okozták. Ezt valóban lehet „ítélet nélküli kivégzésnek" is nevezni.

De itt még nem szabad megállni. Ugyanis a hamisítás még a halál okának megadásában is jelentkezik. Az akkori diktatúra bevett szokása volt ez. Csépes Jánosról azt írták a „hivatalos" halotti bizonyítványban, hogy halálának oka „szívelégtelenség" volt. Holott soha nem volt baja a szívével, sőt kisportolt, erős alkatú fiatalember volt. – Hogy nem sikerült a teljes hamisítás, abban nagy szerepe volt néhány túlélőnek, akik 1995-ben visszamentek Vorkutára, és nyilvánossá tették a szovjet diktatúra emberéletek százait követelő mészárlásának a tényét, amit a hatalom minden lehetséges módszerrel el akart rejteni. Felelevenítik az eseményeket, és emlékeznek – a többi áldozattal együtt – Csépes János áldozópapra.

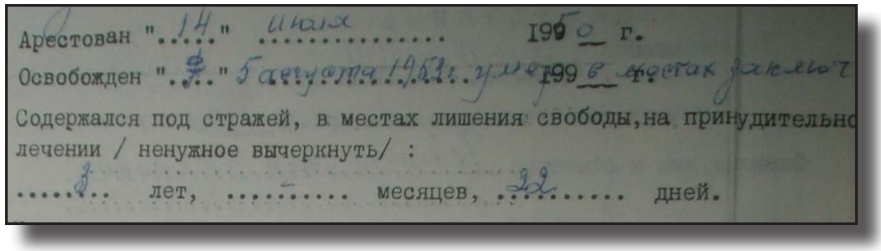
> „Olyan sok volt a súlyosan sérült és meglőtt ember, hogy 1953. augusztus 1-jén a 10. lágerhez az orvosok számára más lágerekből hívtak segítséget. Erről a lágerben dolgozó felcserek is tanúskodtak… A gyilkosok a véres bűntény nyomait próbálták elrejteni, elmaszatolni. Parancsba adták a lágeri sebészeknek, hogy a holttestekben rekedt golyókat minden holttestből szedjék ki. Az előkerült golyókat a megbízott operatív tisztnek kötelezően be kellett szolgáltatni… Még a halottakat sem hagyták a hóhérok nyugton… Csendben temettek. Volt, hogy az út mentén temettek, mint a döglött kutyákat szokás, a 29. számú bánya felé vezető úton. Előtte pedig az életben maradt rabokat kivezényelték a barakkjaikból, hogy azonosítsák a holttesteket. Azokban az augusztusi napokban nagy hőség volt, 30 fok körüli hőmérséklet, és a holttestek oszlásnak indultak, már szaguk volt. Néhány holttestet már nem is lehetett azonosítani. Az azonosított rabok lábára az ügyiratuk számát aggatták rá. Később ezek a számok jelentek meg az eltemetettek fejfáján. Az MVD archív adatai szerint 62 fő vesztette életét azonnal a mészárlásban és 123 ember sebesült meg. Azonban ezek az adatok – érthető okoknál fogva – csökkentett, alábecsült számot mutatnak… Soha többé nem hallják már a hívek Isten dicsőségére mondott imáit Csépes János áldozópapnak".[19]

Mindezek után az már csak apróságnak tűnik, hogy a sebesültek és halottak számának közlésében – amint arról már többször szó volt – óriási eltérések vannak. A hivatalos források nyilván azzal is kiseb-

19 ROMANYKOVA T., „1953 véres augusztusa", in *Zapoljarje. Fájdalom és emlékezet*, 1995. szeptember 2. 4-5.

bíteni akarták a gyalázatos bűntényt, hogy a valósnál kisebb számokat közöltek.

Csépes János halotti bizonyítványán az 1953. augusztus 5. dátum szerepel. Mivel nemcsak számokkal van kiírva ez a dátum, hanem betűkkel is, pontosnak fogadhatnánk el. Ámde számítani kell a fentebb tárgyalt hamisítás tényével. A családi emlékezet és a többi – nagyrészt már tárgyalt – írásos bizonyíték az augusztus 1-jei dátumot igazolják. Meglepő viszont, hogy ez az „okirat" a halál helyét úgy tünteti fel, hogy Ungváron, a Kárpátaljai terület Nagybereznai járásában történt. Ez nem magyarázható mással, mint a kor szellemével. Mivel a halotti bizonyítványt Ungváron, 1953. december 3-án állították ki, valószínűleg titkolni akarták a Vorkután történt erőszakos halált.

Арестован "14" мая ..... 195 0 г.
Освобожден "..." августа 1953 г. 195 в местах заключ
Содержался под стражей, в местах лишения свободы, на принудительно
лечении / ненужное вычеркнуть/ :
3 лет, ... месяцев, 22 ..... дней.

2. ábra: A kihallgatási jegyzőkönyv részlete

A kihallgatási jegyzőkönyv kézzel kitöltött záradékolásán – 1992. február 21-én – szintén 1953. augusztus 5. szerepel a halál dátumaként. Viszont érdekes, hogy a fogság időtartamaként 3 év, 0 hónap és 22 napot tüntettek fel. Ez már jobban megközelíti a valóságot, mint a másik jegyzőkönyv.[20]

Mindezekhez még azt is hozzá kell venni, hogy két másik hivatalos iratban, melyekben az özvegyet a halálról értesítették, szintén az augusztus 5-ei dátum szerepel.[21]

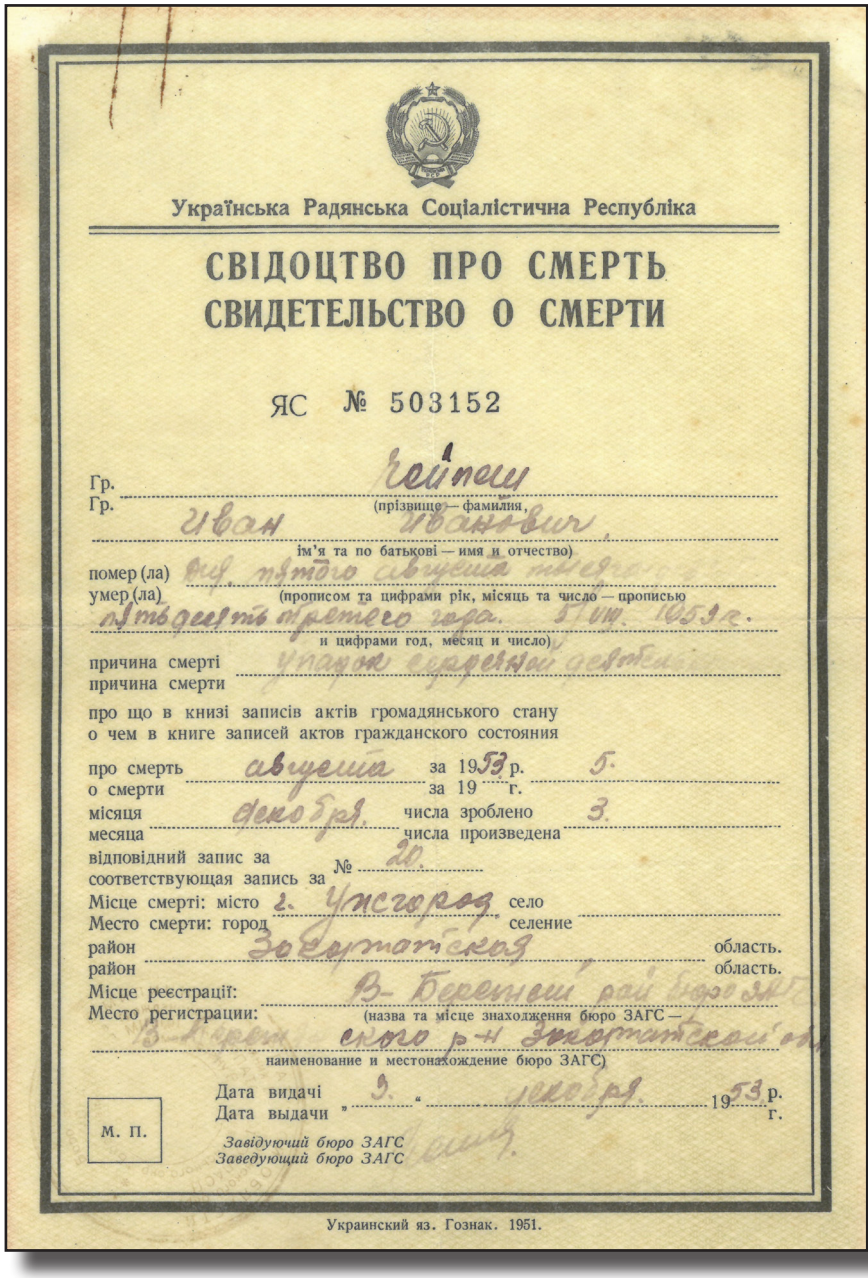
Minden valószínűség szerint a halotti igazoláson szereplő dátum miatt került be a legújabb könyvekbe a következő állásfoglalás: Csépes János „Vorkután, 1953. augusztus 5-én halt vértanúhalált";[22] „Vorkután hunyt el 1953. augusztus 5-én".[23]

20 Lásd 96. old.

21 Lásd 109. old.

22 MAROSI ISTVÁN, *A harmadik fiú lelkületével. Ortutay Elemér kárpátaljai hitvalló görögkatolikus pap, teológiai tanár,* Beregszász 2022, 182.

23 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés,* Beregszász-Budapest 2024, 328.

Українська Радянська Соціалістична Республіка

СВІДОЦТВО ПРО СМЕРТЬ
СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ

ЯС № 503152

Гр. Чейпеш
Гр. (прізвище — фамилия)
Иван Иванович
ім'я та по батькові — имя и отчество)
помер (ла) вид пятого августа тысяча
умер (ла) (прописом та цифрами рік, місяць та число — прописью
девятьсот третьего года. 5 VIII. 1903 г.
и цифрами год, месяц и число)
причина смерті упадок сердечной деятельности
причина смерти
про що в книзі записів актів громадянського стану
о чем в книге записей актов гражданского состояния
про смерть августа за 1953 р. 5.
о смерти за 19 г.
місяця декабря числа зроблено 3.
месяца числа произведена
відповідний запис за № 20.
соответствующая запись за
Місце смерті: місто г. Ужгород село
Место смерти: город селение
район Закарпатской область.
район область.
Місце реєстрації: В. Бересней рай бюро ЗАГС
Место регистрации: (назва та місце знаходження бюро ЗАГС —
наименование и местонахождение бюро ЗАГС)
В. Бересней рай бюро ЗАГС Закарпатской обл.

Дата видачі "3" декабря 1953 р.
Дата выдачи г.

М. П.

Завідуючий бюро ЗАГС
Заведующий бюро ЗАГС

Украинский яз. Гознак. 1951.

3. ábra: Csépes János „meghamisított" halotti igazolása

Érdekességként még meg kell említeni, hogy Hajasdon, Csépes János utolsó szolgálati helyén, az ottani templom külső falán emlék-

táblát helyeztek el és szenteltek fel a tiszteletére, halálának ötvenedik évfordulója kapcsán. Ezen a fekete márványtáblán az aranybetűs felirat 1953. augusztus 3-át teszi meg a halál dátumának. Így még érdekesebbé válik az eddig is meglehetősen bonyolult helyzet.

4. ábra: Az emléktábla elhelyezése után

5. ábra: Emléktábla Hajasdon

Végeredményben – mindent egybevetve – el kell fogadnunk, hogy Csépes János valójában 1953. augusztus 1-jén hunyt el.

Hitünk szerint nem egy dátum pontossága a lényeg, hanem a Szentírás örökérvényű szava, ami János atyára teljesen érvényes: „Mivel kedves volt Isten előtt, szerette az Isten, és elvitte, mert bűnösök közt folyt az élete… Kedvét találta lelkében az Úr, azért sietett kimenteni a romlottság köréből. Látják ezt az emberek, de nem értik, és nem veszik szívükre, hogy kegyelem és irgalom vár az Úr választottjaira

és oltalom a szentjeire" (Bölcs 4,10.14-15). S végeredményben milyen vigasztaló lehet ez a tanítás az ittmaradottak, a szerető hozzátartozók és leszármazottak számára!

Hogy mi történhetett Csépes János atya halála pillanatában, amikor átlépett a földi és az örök életet elválasztó ajtón, az csak a jó Isten és az ő titka. Az utolsó – már idézett – szavai szerint bizonyára nem lehetett számára félelmetes. Mert az általa legjobban szeretett Jézushoz juthatott el. Talán már látta is őt, mint megkövezése pillanataiban Szent István fődiakónus, első vértanú látta (ApCsel 7,56).

Mint 1933. április 1-je után felszentelt áldozópap, Csépes János az Unio Cleri tagja volt.[24] Így különleges kiváltságokkal rendelkezett. Tehát egyetlen keresztvetéssel megáldhatott mindenféle vallásos és kegytárgyat (így rózsafüzért is). Ki tudja, hányszor tett ilyet titokban a láger körülményei között?! Megáldhatta és a halál pillanatában a szokásos feltételek mellett elnyerendő teljes búcsúval láthatta el a feszületeket, amelyeket a betegnek meg kell csókolnia, vagy legalábbis érintenie. Bár emlék nem maradt fenn róla, de lehet, hogy ilyet is csinált a lágerben. Az ilyesfajta rendkívüli kiváltságokon túl természetesen rá is vonatkoztak az Unio Cleri tagjainak rendes kiváltságai is. Így például a részleges búcsúk és a teljes búcsú elnyerése is. Lehet, hogy ez volt számára a legnagyobb dolog a halála pillanatában.

2. Temetése

Csépes János holttestét magyar tisztek temették el, akik vele együtt raboskodtak, mégpedig tiszteletük jeléül külön sírba. Keresztet is állítottak a sírjára, melyen ez állt: „Csépes János atyának a háború veteránjaitól".[25] Jézus Krisztus hűséges papja nem maradt azonban tényleges temetés nélkül.

Amikor Moszkva már engedélyt adott arra, hogy a foglyok őrizet nélkül járhatnak, Ortutay Elemér atya a huszti Galambos József római katolikus pappal elindult meglátogatni a megsebesült és beteg Miskolczy Tivadar oltártestvért. Negyven percet kellett gyalogolniuk

24 „2011/1944. sz. Az »Unio Cleri« kiváltságai", in *Munkácsegyházmegyei Körlevelek* IV (1944).

25 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 25. – BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 2014, 99.

a 10. lágerig. Útközben nem győztek csodálkozni azon, hogy őrség nélkül mozoghatnak. Amikor már közeledtek a lágerhez, láttak egy sírt csillaggal, a többi 90%-ot kereszttel és névvel. Olvasgatni kezdték, és meglátták Csépes János atyáét, a magyar tisztek feliratával. Adjuk át a szót Ortutay Elemér atyának:

> „Először elvégeztem a panahidát [könyörgést halottakért], amikor nem bírtam énekelni, csak sírva imádkoztam ószlávul. Csak egy gondolat járt a fejemben, hogy én oltártestvére vagyok Csépes János vértanúnak. Ezután Galambos József lelkipásztor latinul végezte el a panahidát, szintén sírva, és a végén többször elismételte magyarul: »Köszönjük Neked, Csépes János paptestvérünk, hogy példát adtál nekünk, hogyan kell Krisztust követni halálunkig«. Most megöregedve és súlyos betegen büszkén mondhatom, hogy én oltártestvére vagyok a mártír Csépes Jánosnak. Kispap tanítványaimat mindig arra oktattam, hogy méltó utódai legyenek Csépes János papnak, mert én ezért Isten előtt felelős vagyok".[26]

Így búcsúztatta és siratta el az atyát két oltártestvére is: görögkatolikus és római katolikus módon is.

6. ábra: Csépes atya sírjánál 1955 szeptemberében

Közvetlenül a szabadulásuk előtt Ortutay Elemér atya vezetésével többen is elmentek Csépes János sírjához imádkozni. Így írt er-

26 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Ungvár-Budapest 2014, 99.

ről: „Amikor mi már szabadon mozoghattunk a lágerben őrizet nélkül, augusztus 1-jén elmentünk Csépes János vértanúnk sírjához. Mi mindnyájan az ő oltártestvérei: Bóbita Miklós, Závágyák Vaszily, Zseltvai Gyula, Miskolci Tódor és Orosz János nagy szomorúsággal álltunk sírja előtt, megadva neki a végső tisztességet".[27]

7. ábra: A vorkutai temetőben, Csépes atya sírjánál

8. ábra: A vorkutai temetőben, Csépes atya sírjánál

27 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 99.

9. ábra: A vorkutai temetőben, Csépes atya sírjánál

Egy jóval későbbi – 1990. május 4-én írt – levelében Ortutay Elemér atya megerősíti a tényt, hogy volt temetése Csépes János atyának. Nemcsak ő és Galambos József plébános ment el imádkozni a sírhoz. „Tovább a sírtól, kb. 15 percnyire, Miskolczy Tivadar görögkatolikus lelkész, püspöki háznagy lakott. Ő áldotta meg és szentelte be a sírt. Én panachidát végeztem a sírnál".[28] Eme tanúskodás alapján tehát megtudhatjuk, hogy nem csak halotti megemlékezés történt, hanem valódi temetés is volt.

3. Nyughelye

Csépes János vértanú áldozópapot vértanúi halála után – a már eddig is ismertetett dokumentumok alapján igazolható módon – Vorkután, a munkatábor temetőjében, a 10-es számú részlegben, az A-73. számú sírba temették el.

Ortutay Elemér atya nem sokkal az 1956. szeptember 14-én történt szabadulása előtt[29] ismét felkereste a sírját, és onnan vigasztalásul

28 FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után,* (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997, 62

29 MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés,* Beregszász-Budapest 2024, 77.

még fényképet és egy zöld levelecskét is küldött a feleségének. Így írt neki erről[30] a megható levélben:

> „Kedves Nagyságos Asszony!
> Ma évfordulója van [valójában: holnap] annak a napnak, amikor Férje 1953-ban vértanúhalált halt. Mint embernek, fáj a szívünk. De mint hit- és oltártestvérei büszkén tekintünk a vorkutai elhagyott temetőre, hisz ott fekszik az, aki a miénk, és akire jogosan vonatkoztathatjuk, hogy accepit coronam martyrii, elnyerte a vértanúság koszorúját. E napokban felkerestem Férje sírját. E kis zöld levelecske az Ő sírjáról van. Fogadja kedves Nagyságos Asszony őszinte testvéri szeretetem és mély tiszteletem jeléül.
> Dr. Ortutay Elemér, Vorkuta, 1956. július 31."

10. ábra: Ágacska, illetve levél Csépes János atya sírjáról

A feltámadás nagy napjáig tehát a vorkutai temetőben nyugszik Csépes János atya holtteste. Ám hitünk szerint rajta is be fog teljesedni Ezekiel próféta látomása: „Ezt mondja az Úr, az Isten: Nézzétek, kinyitom sírjaitokat és kihozlak benneteket sírjaitokból… Akkor majd megtudjátok, hogy én vagyok az Úr, amikor kinyitom sírjaitokat és kihozlak benneteket sírjaitokból, én népem. Belétek oltom lelkemet és életre keltek" (Ez 37,12-13). Annak megvalósulására is számíthatunk, amit a húsvéti tropárunkban oly boldogan szoktunk énekelni: „Föltámadt Krisztus halottaiból, legyőzte halállal a halált, és a sírban lévőknek életet ajándékozott".

30 GAJDOS VIKTÓRIA, „Csépes János vértanúságának története", in *Kárpátaljai Hírmondó* 3 (2011) 12. – MAROSI ISTVÁN, *A harmadik fiú lelkületével. Ortutay Elemér kárpátaljai hitvalló görögkatolikus pap, teológiai tanár*, Beregszász 2022, 183.

4. Egy késői tanúság

Levko Dovhovics – akit egészen fiatalon a rendszer ellenségének nyilvánítottak, és ezért már tizennégy éves kora óta tették egyik börtönből a másikba – együtt raboskodott Csépes János atyával Vorkután. Tanúja volt az ott elkövetett gyilkos mészárlásnak is. A legrészletesebben ő írja le az eseményeket, igaz, sok évtized távlatából már vannak nyilvánvaló tévedései is. Vaskos, visszaemlékező kötetéből érdemes a János atya vértanúságáról szóló részt részletesen idézni.

Előtte leírja azt is, hogy milyen öröm volt számára, amikor rabtársai között megismerte Csépes János atyát. Kárpátaljai kiejtése alapján ismerte fel.[31] Még nagyobb lett az öröme, amikor megtudta, hogy pap, ugyanis az ő édesapja is kárpátaljai görögkatolikus pap volt. Aztán könyvében többször említi. Így mutatja be:

> „Csépes Iván atya az Ezüstföld megszállott szerelmese volt, ahogyan ő nevezete Kárpátalját. Voloszjankán volt lelkész, és nem volt hajlandó csatlakozni a Pravoszláv egyházhoz. Azt mondta: »ha ukrán pravoszláv egyházról lett volna szó, akkor igen, de a moszkvainak semmi keresnivalója sincs Kárpátalján«. [Ez a kihallgatási jegyzőkönyvek alapján képtelenség!] A Kárpátaljai Területi Bíróság huszonöt év szabadságvesztésre ítélte 1950 októberében. Örök optimista volt, és másokat is képes volt biztatni, idővel azonban ő is hallgatag lett, és néha elkedvetlenedett. Ilyenkor már az a kérdés is hidegen hagyta, hogy hová tartozik Kárpátalja. Ez persze nem is csoda, hiszen feleségét és hat [valójában négy] gyermekét hagyta otthon, akikre sokat gondolt".[32]

Levko Dovhovics naplószerűen írja le a vérengzésbe torkolló sztrájk menetét, amely 1953. július 22-én kezdődött. Röviden összefoglalva ismerjük meg az egyes napok eseményeit!

Az *első napon* csatlakoztak a vorkutai politikai foglyok általános sztrájkjához. Megalakították a sztrájkbizottságot. Csatlakoztak a felhíváshoz: „Kérjük, sem egymás közt, sem az őrökkel ne keveredjetek szóváltásba, ne adjatok okot a katonáknak erőszak alkalmazására.

31 Nyilván ruszinul beszéltek, de a ma kilencven fölött járó, Kassán élő Dovhovics zenei művész és karnagy most is tud magyarul.

32 LEVKO DOVHOVICS, *Egy élet krónikája. A 2A 424-es számú politikai fogoly,* (Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala), Budapest 2023, 277.

Várjatok nyugodtan és türelemmel a további utasításokra". Csépes atyáról azt mondták: „vele fogunk egyeztetni, mert ő olyan személyiség, aki képes hatni a többiekre". Dovhovics szerint tőle származik a „büszke" mondat: „A 29. bányában sztrájkot hirdetünk". A *második napon* a sztrájkbizottság levélben kérte a táborvezetőtől, hogy kérjen egy delegációt Moszkvából a politikai foglyok követeléseinek rendezéséhez. Maguk pedig radikálisan csökkentették a raktárból kiosztandó napi ételadagot, nehogy kiéheztetéssel győzzenek ellenfeleik. A *harmadik nap* nyugalomban telt; éjszaka még kosárlabdázni is tudtak a le nem nyugvó, a horizont szélén vörösen izzó nap fényénél. A *negyedik napon* egy ezredes próbálta meggyőzni a rabokat, hogy hagyjanak fel a sztrájkkal, mert a népgazdaságnak nagy kárt okoznak. Ám ők kinevették. Az *ötödik nap* vasárnapra esett. Ekkor a katonák megerősítették a tábor őrtornyait, illetve újakat is emeltek, homokzsákokat hordtak. Csépes János azt javasolta, hogy végezzenek vasárnapi liturgiát. Dovhovics ezt írja: „a szent liturgiát a mi barakkunkban tartották nyolc lelkipásztor részvételével: három görögkatolikus, három pravoszláv és két római katolikus pap misézett". Azonban ez teljes képtelenség 1953-ban! Ma már a római katolikus és görögkatolikus pap együtt koncelebrálhat, de az ortodoxokkal most sincs eucharisztikus közösség! Lehet, hogy „egyszerű" istentiszteletet végeztek. A rabok észrevették, hogy golyószórók és gépkarabélyok merednek rájuk az őrtornyokból, de a földről is. A *hatodik* és *hetedik* napon „nem volt fontosabb esemény". Feszülten várakoztak. Közben propaganda dalok és szövegek hangzottak a hangszórókból. A *nyolcadik nap* is viszonylag nyugalomban telt. Hírt kaptak arról, hogy Rudenkó főügyész és Maszlennyikov altábornagy megérkezett Moszkvából. Ezért a sztrájkbizottság írásban fogalmazta meg a követeléseket a másnapi tárgyalásra. A *kilencedik napon* délelőtt egyeztettek a tárgyalás menetéről, majd kora délután megkezdődött a tárgyalás. A sztrájkbizottság vezetője felolvasta a tizennégy pontból álló követeléseiket. Az elvtársak csak másnapra ígértek választ, addig pedig komolyan felszólították a rabokat a sztrájk beszüntetésére. A *tizedik napon* nem történt különösebb dolog, csak a hangszórókból áradt továbbra is a kommunista propaganda. Végül 1953. augusztus 1-jén, a sztrájk *tizenegyedik napján* történt a végzetes esemény, melynek a mi Csépes Jánosunk is áldozatul esett. Levko Dovhovics így emlékszik vissza az utolsó nap eseményeire:

„Mindenki egyhangúlag támogatta, hogy a sztrájkot folytassuk hétfőig, amíg a főügyésztől választ nem kapunk. Sajnos még aznap kiderült az aktíva életben maradt tagjai számára, hogy e döntés fatális következményekkel járt.

Reggel öt óra előtt érkezett két őrszolgálatot teljesítő fiatal – egyikük a főkaputól, a másik a hátsó kerítéstől – azzal a hírrel, hogy a tábor két végében az elit egység katonái gyülekeznek. A bizottság elrendelte, hogy ébresszünk fel minden rabot, majd az emberek többsége sorakozzon fel a főkapu előtti demarkációs vonal mentén és a tábori főút két szélén, a többiek pedig erősítsék a hátsó és oldalsó kerítések védelmét. Az aktíva terjesztette a bizottság üzenetét: „a foglyok a hátsó és oldalsó kerítések mentén egymásba karolva alakítsanak ki két-három védelmi sort, ne engedjék, hogy a katonák e sorokat áttörve bejussanak a zónába, ugyanakkor semmi esetre se alkalmazzanak fizikai erőszakot".

A főkapu előtti tér… megtelt öt védelmi vonalba rendeződött foglyokkal, akik egymásba karolva erős élő falat alkottak. Nagyon szerettem volna az első sorban lenni, de… a harmadik sorba kerültem, barakkunk lakói közé. Tőlem balra a harmadik Csépes Iván atya volt, akinek az események eszébe juttatták, hogy hat gyerek [valójában négy!] várja még otthon…

Reggel hét órakor a főkapu feletti hangszórók elnémultak. A bejárat és az élő fal közötti térre besétált Rudenko főügyész katonatisztek kíséretében, és azzal fordult hozzánk, hogy menjünk vissza a barakkokba, ne engedjünk a rendbontó bizottság terrorjának, és adott öt percet, hogy visszavonuljunk. Az egyik bizottsági tag visszarohant a KNR épületébe, és a hangszórók elnémulását kihasználva a hangosbemondón keresztül üzent a katonáknak: „Közlegény és tiszt elvtársak! Kérjük, ne bántsanak minket, akik a szovjet hazának éppen olyan polgárai vagyunk, mint maguk. Sztálin és Berija kiszolgálói ártatlanul ítéltek el. Ne lőjenek ránk, mert megeshet, hogy saját apjukba vagy testvérükbe röpítenek golyót". Társunk felhívását elnyomták az újra megszólaló hangszórók.

Eltelt öt perc. A főkapun fegyvertelen katonák léptek be. A hangszórók a következő felhívást ismételgették: „Oszoljanak, és engedjék be katonáinkat a zónába!"

Az egyenruhások megtorpantak vonalaink előtt, tisztjeik ordítani kezdtek: „zavarjátok szét ezeket!" A közkatonák továbbra sem mozdultak, felismerhették, hogy mi jóval többen vagyunk náluk. Üvöltések közepette vártuk, melyikünk kerekedik felül. Arcunkról és szemünkből teljes eltökéltséget olvashattak ki.

Az új parancs a visszavonulás volt. Hallani lehetett, ahogy soraink felsóhajtanak, kattogást hallottam: „mi voltunk az erősebbek". Ordítani tudtam volna a boldogságtól, de a tömeg valószínűleg megértette, hogy jobb most csöndben maradni.

Abban a percben a pokol a földre szállt.

A belügyis elit egységek az őrtornyokról és azok közül is egyszerre puskákkal robbanótöltetű kézi gépfegyverekkel kezdték lőni a zónán belüli embertömeget. Az automatákból leadott sorozatok rengeteg embert lekaszáltak. Az első sorokban még álló, többtucatnyi fegyvertelen ember, akinek nem volt hová menekülnie, elszántan ordította: „Előre! Nyuvaszd ki a csekistát!", és az őrtornyok irányába rohantak. Néhány sebesült és talán halott társam rám dőlt, nagy nehezen kikászálódtam az élettelen testek alól. Előttem rohant Csépes Iván atya, és torkaszakadtából kiáltotta: „Isten áldásával előre, fiúk!" Jobb kezét az őrtornyok felé nyújtotta, bal kezével pedig homlokát takarta, ujjai között kibuggyant a vér. Balról Schmidt hangját hallottam: »Fegyvertelenekre lőnek? Ez az emberség?«

Ekkor újra tüzet vezényeltek, ami a 29. számú bánya körzetének legnagyobb tragédiájához vezetett. A legtöbb áldozat a kapunál és a hátsó kerítésnél állók között volt".[33]

Csépes János atyát a leírtakkal ellentétben nem egyetlen golyó találta el a homlokán, hanem a mellette álló és haláláról tanúságot tevő Miskolczy Tivadar paptestvére tanúsága szerint összesen hét golyó fúródott a testébe. Mint láttuk, nem ez az egyetlen pontatlanság a beszámolóban. Közéjük tartozik, hogy míg Miskolczyt nem említi Dovhovics, addig ír Ortutay Istvánról, aki valójában nem is Vorkután raboskodott, és nem volt a gyilkos események részese sem. Természetesen az eltelt évtizedek távlata adhat magyarázatot a tévedésekre, melyek megjelennek a leírt emlékekben.

33 LEVKO DOVHOVICS, *Egy élet krónikája. A 2A 424-es számú politikai fogoly*, (Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala), Budapest 2023, 296-297.

9. fejezet

REHABILITÁCIÓ

„Amint a föld megtermi növényeit és a kert kisarjasztja a veteményeket, úgy sarjasztja ki az Úr az igazságosságot és a magasztalást, minden nép színe előtt" (Iz 61,11).

A keresztény ember számára nemcsak földi igazságszolgáltatás létezik. Ugyanis az mindig esendő: emberek hozzák a döntéseket. Éppen úgy, mint a törvényeket, szabályokat, rendelkezéseket, amelyekre az igazságszolgáltatás alapozódik. Ám a hívő ember tudja, hogy ezek fölött ott áll a végső, az igazi, az isteni igazságszolgáltatás. Ebben a tudatban pedig könnyebb elviselni a földi igazságtalanságokat, méltánytalanságokat, bármilyen nagy szenvedéssel járnak is. Az igaz Isten igazságot szolgáltat. Odaát biztosan!

Az is igaz, hogy a rehabilitáció révén még senki fel nem támadt. Viszont a hozzátartozók és utódok számára megnyugvást ad. Így történt ez Csépes János atya esetében is. Fontos tehát az ő történetében is a rehabilitálás. Még akkor is, ha a világ legnagyobb és legigazságtalanabb bűnténye, Jézus Krisztus ártatlan meggyilkolása után semmi ilyesmi nem történt. Mint mondani szokták, ő maga nem tartott és nem tart igényt a rehabilitálására.

1. A dokumentum

A hivatalos adatok szerint Csépes János görögkatolikus papot 1992. február 24-én rehabilitálták.

A rehabilitálás előzménye az volt, hogy özvegy Csépes Jánosné levelére, melyet a *Zákárpátszká Právda* újság szerkesztőségébe írt 1992. február 12-én, a területi ügyészség így reagált:

„Csépes János cselekedeteiben hiányzott a bűntett tényállása. Az ukrajnai politikai megtorlások áldozatainak rehabilitálásáról 1991. április 17-én hozott törvény alapján Csépes János papot 1992. február 24-én rehabilitálták".[1]

Ezt a „dokumentumot" tehát csak az újság közölte.[2] A jegyzőkönyv szövegének másolatát viszont sikerült megszerezni, aminek alapján betekintést nyerhetünk az egész folyamatba.

Titkos.
másolat Nr.
„Helyeslem"
A. Ju. Bondarenko,
Kárpátalja ügyésze, 3. osztályú állami igazságügyi tanácsos
1989. október 30.

H a t á r o z a t

Ungvár, 1989. október 27.

A kárpátaljai körzet helyettes ügyésze, M. A. Gribov, igazságügyi tanácsadó az 1988. július 30-án kelt 42c/13/40c számú utasítás szerint, miután az átvizsgálás során ellenőrizte Csépes János elítéltnek a 3340. számú levéltári büntetőügyét,

m e g á l l a p í t j a :

A Kárpátaljai Területi Bíróság Büntető Ügyek Büntető Kollégiuma 1950. október 25-i ítéletével

Csépes Jánost, aki Királyháza faluban született 1918-ban, Kárpátaljai nagyszőlősi járásban, ukrán nemzetiségű, középparaszti családból, a Szovjetunió állampolgára, párton kívüli, felsőfokú teológiai végzettségű, házas, letartóztatása előtt a nagybereznai járásban, Hajasd faluban élt, a görög katolikus egyház papja volt, korábban nem volt ítélve,

az Ukrán USZSZK Büntető Törvénykönyve 54-10., 2. része, 54-13. cikkelye alapján ITL-ben, 25 évre szóló szabadságvesztésre elítélték, az Ukrán USZSZK Büntető Törvénykönyve 29. cikkelye alapján, az „a", „b", „v" bekezdésekben meghatározott, 5 évnyi időtartamra szóló jogoktól való megfosztással, vagyonelkobzással büntették.

1 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 99-100.

2 „Про реабілітацію І. І. Чейпеша", in *Закарпатська правда,* 4 березня 1992.

Csépes Jánost azért ítélték el, mert a magyar-fasiszta csapatok által megszállt Kárpátalja területén a görög katolikus egyház papjaként a szószéket szovjetellenes prédikációk tartására használta, rágalmazta a szovjet valóságot, a hívőket pedig a magyar megszállóknak való engedelmességre szólította fel, hogy kérdés nélkül végrehajtsák minden parancsukat és utasításukat.

Kárpátalja területének Szovjet-Ukrajnával való újraegyesítése után továbbra is szovjetellenes agitációt folytatott a lakosság körében, provokatív híreszteléseket terjesztett Kárpátalján a szovjet rendszer állítólagos változásáról, illegális ifjúsági összejöveteleket szervezett, ahol az iskoláskorú gyermekeket szovjetellenes szellemben tanította.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának 1951. június 5-i határozatával az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága elnökének felügyeleti elrendelése miatti tiltakozásra reagálva a Kárpátaljai Területi Bíróság 1950. október 25-i ítéletét megváltoztatták: az Ukrán SZSZK Btk. 54-13. cikkelyét kizárták az ítéletből; a mondat többi részét változatlanul hagyták. (jegyzőkönyv, 132-132. old.)

Az ügy anyagainak áttanulmányozása után úgy gondolom, hogy Csépes János esetében nem áll fenn az Ukrán SZSZK Büntető Törvénykönyve 54-10. cikkelyének 2. részében megállapított bűntett.

A bírósági tárgyaláson Csépes nem ismerte el bűnösségét a szovjetellenes izgatásban, és azt vallotta, hogy soha nem vett részt szovjetellenes agitációban, és soha nem mondott semmi rosszat a kommunisták ellen.

A magyar fennhatóság alatt kétszer végzett liturgiát magyar katonáknak papként, és 1946-ig felebaráti szeretetre tanította a gyermekeket. Meggyőződéses unitusként [görögkatolikusként] 1949-ben, amikor a görögkatolikus egyház egyesült a pravoszláv egyházzal, nem volt hajlandó elfogadni a pravoszláv hitet. (jegyzőkönyv, 122., 125. old.)

Tanúként hallgatták ki Golovko M. Sz.-t, Olen Sz. G.-t, Svajka V. A.-t. A bírósági tárgyaláson kiderült, hogy Csépes görögkatolikus pap nem volt hajlandó elfogadni a pravoszláv hitet, arra hivatkozva, hogy ő esküt tett a római pápa előtt az unitus [görögkatolikus] valláshoz való hűségre. (jegyzőkönyv, 123-124. old.)

Galagurics V. S. tanú a bíróságon azt vallotta, hogy Csépes a templomban tartott prédikációiban azt mondta, hogy nehéz idők jöttek a hívők számára, és az emberek megfeledkeztek Istenről, ezért meg kell szabadulniuk a Sátántól és az ateistáktól. (jegyzőkönyv, 124. old.)

Csubirko M. A. tanú a bíróságon azt vallotta, hogy Kárpátalja 1943-1944-es magyar megszállása idején Csépes a magyar hadsereg győzelméért való imádkozásra szólította fel a hívőket, istentiszteletet végzett a templomban a magyar katonákért, és 1946-ig tanított hittant az iskolásoknak. (jegyzőkönyv, 123. old.)

Így a Csépes-ügyben szerzett bizonyítékok elemzése után úgy vélem, hogy tettei nem minősülnek bűncselekménynek az Ukrán SZSZK Büntető Törvénykönyvének 2. része 54-10. cikke értelmében, mivel nem tartalmaznak felhívást a szovjet hatalom megdöntésére, aláásására vagy gyengítésére, vagy egyéni ellenforradalmi bűncselekmények elkövetésére. Ami az iskolások hitoktatását illeti, Csépes ellen nem emeltek ilyen vádat.

A Kárpátalja magyar megszállása idején végzett vallási tevékenysége az Ukrán SZSZK Büntető Törvénykönyvének 2. paragrafusa értelmében a szovjet büntetőjog szerint nem von maga után felelősséget az ebben az időszakban elkövetett bűncselekményeiért.

A fentiek alapján

a z t g o n d o l n á m ,

fellebbezni lehet a Kárpátaljai Területi Bíróság büntetőjogi testületének 1950. október 25-i határozata és a büntetőügyekben eljáró bírói testület határozata, az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának 1951. június 5-i határozata ellen Csépes Jánosra vonatkozóan, cselekményeinek hiánya miatt, az ügy megszüntetése, rehabilitációja céljából.

Gribov M. A.
kerületi ügyész-helyettes
igazságügyi tanácsos

„ E g y e t é r t e k ”

Ratocska I. Yu.
felügyeleti területi ügyész-helyettes
állambiztonsági szervek vizsgálója
vezető igazságügyi tanácsos

I g a z o l á s :

Csépes János, aki 1918-ban született, a kárpátaljai UKGB szerint a büntetésének helyén halt meg.

A nagyszőlősi járás Királyháza falvában, a Vörös Hadsereg utca 113. szám alatt él felesége, Csépes Jánosné [Iváncsó] Mária, aki 1920-ban született, és fia, Csépes Vlagyimir, aki 1947-ben született.

Ez tehát Csépes János rehabilitálásának dokumentuma, amelyet titkosan kezeltek, de most már nyomon követhető az egész folyamat.

2. Emléktábla

Csépes János mártír pap emlékére fekete márvány emléktáblát készítettek. Annak a háznak a falára helyezték el, ahol született, ahol gyermek- és ifjúkorát töltötte. Az emléktábla felavatását Margitics Iván segédpüspök – Román János és Derbák Mikola görögkatolikus papok közreműködésével – végezte Királyházán, a nagyszőlősi járásban, 1995. augusztus 13-án. A halotti megemlékezésnek, a panachida szertartásának elvégzése után történt az emléktábla megszentelése és leleplezése. Azóta ott hirdeti hithű papunk vértanúságát, mindenkor emlékeztetve az embereket a hit tisztaságának megőrzésére, illetve annak fontosságára.

1. ábra: Csépes János emléktáblája

A fekete gránit, aranybetűs emléktábla szövegének magyar fordítása a következő:

> „Ebben a házban született 1918. október 5-én, és itt élt Csépes János görögkatolikus áldozópap. Keresztény hitéért elnyomatást szenvedett az NKVD által, és 1953. augusztus 1-jén agyonlőtték Vorkuta városában. Örök emlék és mélységes hódolatunk Neked, lelkiatyánk".

Halálának dátuma itt is úgy szerepel, hogy augusztus 1-jén volt, mint a dokumentumok nagy részében szerepel, és ahogy a családi emlékezet megőrizte azt.

3. Utca

Csépes János atyáról utcát is neveztek el a szülőfalujában. Ugyanis ő méltó utóda Romzsa Teodor püspöknek, mert életét adta Krisztus egyházáért, és vértanúi halálával megérdemli, hogy a mártírszentek közé sorolják.

A munkácsi egyházmegye bizottságot állított össze, mely tényekkel hivatott bizonyítani a hitükért a Gulag táborait vállaló hitvalló papok névsorát. A bizottság hét csoportba osztotta a papokat vértanúságuk mértéke és módja szerint. Csépes János pap a III. csoportba tartozik: „Erőszakos halál áldozata lett a Gulag táboraiban".[3]

2. ábra: Az utca

3 BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014, 100.

10. fejezet

UTÓÉLETE

„Adj, Urunk, tőlünk elköltözött János áldozópap szolgádnak boldog nyugalmat és készíts neki örök emléket”.[1]

Közhelyszerű kijelentés, de a tartalma mélységesen igaz lehet: „Csak az hal meg, akit elfelejtenek”. Persze, a keresztény hívő tudja, hogy a halállal csak a földi élet ér véget. Az örök életben van folytatás. Így valójában csak a földi élet számára halunk meg. A szentek közösségében pedig megélhetjük azt, hogy az Egyháznak három része van: a megdicsőült része, amelyben a szentek és igazak örvendhetnek Isten boldogító színelátásának; a szenvedő része, amely a tisztulás állapotában várja, hogy eljusson a teljességre, az örök boldogságba; és a küzdő része, amely küzdelmek árán, a földi élet körülményei közepette halad előre a végső beteljesedés, az örök életbe való eljutás felé. – És milyen jó annak tudatában élni, hogy az Egyháznak ez a három része szorosan összetartozik! Ezért is kérhetjük a boldog nyugalmat és örök emléket az elhunytjaink számára, akik pedig imádkoznak értünk, hogy mi is célba jussunk.

1. Emléke a levelekben

Csépes János atyának az emléke nem veszett ki szeretteinek tudatából. Nemcsak a lentebb közölt családi ima igazolja ezt,[2] hanem azok a levelek is, amelyek már rögtön a vértanúi halála után, illetve később érkeztek az özvegyen maradt feleségének.[3] De emlékét ápolják azok a levelek is, amelyeket ő maga írt.

1 A halotti megemlékezésből. *Dicsérjétek az Urat! Görögszertartású katolikus énekeskönyv vasár- és ünnepnapi szent szolgálatok és énekei,* Nyíregyháza 1994, 920.

2 Lásd 149. old.

3 Ilyen a nagybátyja, Iváncsó Elek levele. Lásd Függelék, 164. old.

Az első ilyen – róla szóló – levél, amely fennmaradt, 1953. szeptember 18-án kelt, és Iváncsó Elek paptanár, az özvegy nagybátyja írta,[4] miután értesült János pap haláláról.

> „… »említse a megboldogult rokonai között János társamat, akit Illés az ő napja előtti nap magával vitt [július 20-át nyilván a Julián naptár szerint számítja így], értesítse a királyháziakat, hogy Micike is megtudja«. Hangosan zokogni kezdtem, s titkoltam a gyerekek előtt s egy paptársam tanácsára árultam [el] nekik e szörnyű titkot s írom nektek is.
>
> A jó Isten vigasztaljon meg benneteket, az Ő útjait nem ismerjük – a megboldogult Jancsi szenvedéseinek vége, őt a jó Isten a vértanúk koszorújára méltatta.
>
> Micike, a kis árvák és a szülők ne érte, de hozzá imádkozzanak.
>
> Vigasztaljon meg benneteket a jó Isten, meglátjátok, neki gondja lesz az árvákra és özvegyre".

Egy következő levél pedig az édesapjától érkezett az özvegynek, amit 1954. június 15-én Inta egyik munkatáborából írt,[5] ahol az aposztázia elutasítása miatt raboskodott. Hogy milyen lassan terjedhetett a hír az akkori politikai és lágerbeli körülmények között! Tíz hónapnál is több telt el, míg az após megtudta veje halálát. Levelében így ír szeretett vejéről:

> „Fájó szívvel értesültem a mi drága Jancsi gyermekünk haláláról, és elsirattam Őt, és imádkoztam lelkéért, hogy elnyerje az örök békét. Immáron nagy kereszt nehezedett családunkra, de számodra, drága Micike, számodra jelenti ez a kereszt a legsúlyosabb terhet, hiszen olyan ifjan, olyan nehéz körülmények között lettél özvegy, és négy apró árva gyermekedet immáron egyedül kell felnevelned. Erősnek kell lenned, mint eddig is, nem szabad csüggedned, özvegységedben pedig a Te drága Jancsid lesz a közbenjáród az Isten előtt, hogy az Isten adjon neked erőt felnevelni gyermekeidet, akikben Jancsi tovább fog élni. A megboldogult nagyon szeretett bennünket, amit cselekedeteiből éreztünk is, és mi is mindannyian nagyon szerettük őt nagylelkűségéért, odaadásáért és szeretetéért irántunk, de a Mindenható Isten mindenkinél jobban szerette Őt, mert elvette tőlünk, és vértanúságra méltatta. Hadd pihenjen örök nyugalomban. Ő már boldog".

4 A levél teljes szövege a 164. oldalon olvasható.

5 A levél teljes szövege a 164-166. oldalon olvasható.

Közben telt az idő, lassan elérkezett az ideje Ortutay Elemér atya és társai kiszabadulásához. Közvetlenül előtte írt ő is az özvegynek egy szép levelet, miután meglátogatta Csépes János sírját és egy zöld levelecskét is szakított, amit a levélbe tett bele vigasztalásul.[6]

Aztán másnapi – 1956. augusztus 1-jei – keltezéssel egy újabb levelet írt Ortutay Elemér atya özvegy Csépes Jánosnénak.

„Csépes Jánosnénak!
Kedves Nagyságos Asszony!
Fogadja szeretettel tőlünk e fényképet. Mikor közülünk már sokan hazamentek, vagy készülnek haza, elutazás előtt elmegyünk egymástól elbúcsúzni. Így elsősorban elbúcsúzunk azoktól, akik nem térhetnek haza.
Így sorjában elzarándokoltunk egyik vértanúnk, Csépes János sírjához is. Ott állt a sír mellett lehajtott fejjel, de büszkén, hogy aki abban fekszik, a mi hősünk, a mi vértanúnk: Bóbita, Miskolczy, Hudra, Orosz, Zseltvay, Zavagyák, a litván, lett és ukrán nemzetiségű katolikus papok és Kárpátalja ruszinja-magyarja: Bakos, Boldog, Bányász, Bilyák, Székely, Borbély stb.stb.
Legyen ez a kép is bizonyítéka annak, hogy mi nem felejtünk, mert nem felejthetünk!
1956. VIII. 1.

Dr. Ortutay Elemér”

Egy ismeretlen személy is – aláírása olvashatatlan, talán szerénységből – írt Csépes János özvegyének, szintén 1956. augusztus 1-jén. Nagyon szép kifejezése ez az összetartozásnak, illetve az önzetlen segítségnek. A levél magyar fordítása a következő:

„Dicsőség Jézus Krisztusnak!
Tisztelendő Asszony!
Vorkután tartózkodtam. A megboldogult férjének barátai 400 rubelt küldtek Önnek. A férjét mindenki nagyon szerette, és gyakran emlegetik. Nehéz Önnek elviselni ezt a keresztet, de az Úr megnyugtatja. Legyen bátor.
Üdvözlöm és imákat kérek.
Lemberg, augusztus 1.

[olvashatatlan aláírás]”

A szintén Vorkután raboskodó Galambos József római katolikus atya is írt Csépes János özvegyének immár hazaérkezése után Benéről, 1956. augusztus 2-án.

6 A levél szövege a 124. oldalon olvasható.

„Ave Maria!

Kedves Nagyságos Asszony!

Július 25-én indultam arról a vidékről, ahol a mellékelt képek készültek. E képeket a mellékelt sorokkal dr. Ortutay Elemér küldte nemrég hozzám, s ezeket szeretettel és tisztelettel továbbítom a mi vértanú paptársunk drága Feleségének. Miskolczy Tivadar háznagy úr a napokban kell, hogy hazaérkezzen. Ő együtt volt a mi vértanú Testvérünkkel.

Tisztelő szeretettel:

Bene, 1956. augusztus 2-án

Galambos József"

2. Kísérlet a boldoggá avatására

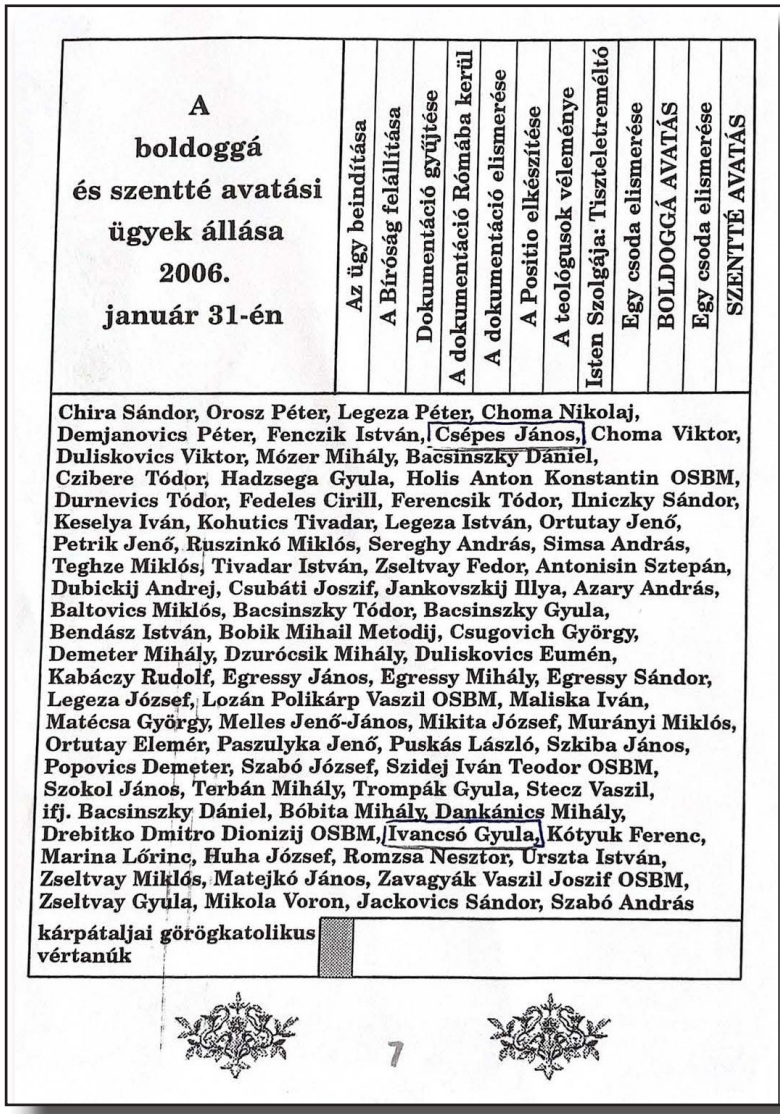
Az Egyház ősi meggyőződése, hogy aki életét feláldozva hal meg Jézus Krisztusért, illetve a hitéért, az szent, és szentként tisztelhető. Nem véletlen, hogy őket kezdték el legelőször tisztelni az ősegyházban. Az idők folyamán aztán változott a helyzet, és az Egyház előírta az „oltárra emelést", vagyis a „szentté avatást", amit egyre kiterjedtebb és bonyolultabb vizsgálatok előztek meg. Nem akarta és nem akarja az Egyház, hogy valaki méltatlanul részesedjen ebben a megtiszteltetésben, illetve a hívek részéről történő tiszteletben. – Ezért még egy előző fokozatot és folyamatot is előírt: a boldoggá avatást. Innen még van visszalépés. Ha valakiről nem tudják bebizonyítani a vizsgálatok, hogy valóban életszentségben halt meg, akkor nem avatják szentté.

Csépes János atya esetében valójában nem is kellene sok vizsgálat, hiszen éppen úgy, mint az őskeresztény vértanúk, a hitéért halt meg: azért mert nem volt hajlandó a hittagadásra, nem volt hajlandó a katolikus egyházhoz való tartozását feladni, nem volt hajlandó a pravoszláv egyházba való átlépését aláírni.

A rendszerváltoztatás idejéig szóba sem jöhetett a boldoggá és szentté avatása, hiszen a kommunista-ateista időkben még csak beszélni sem volt szabad róla nyíltan. De a család mégis őrizte az emlékezetét. És amikor elérkezett az idő, megkezdődött a boldoggá, illetve a szentté avatásról való gondolkodás is.

A kárpátaljai boldoggá, illetve szentté avatandók nagy csoportjába került be Csépes János atya is. A püspökök nyilván előnyt élveztek ezen a téren, mert velük külön foglalkoztak, míg a papok és szerzetesek egy nagyobb közösségbe kerültek be. Mindenesetre Szőke Já-

nos atya elvállalta a posztulátori tisztséget. Az általa kiadott kis újság egyik számában pedig fel is vannak sorolva a szóba jöhető személyek. Közöttük ott van Csépes János és az apósa, Iváncsó Gyula atya is.

A boldoggá és szentté avatási ügyek állása 2006. január 31-én	Az ügy beindítása	A Bíróság felállítása	Dokumentáció gyűjtése	A dokumentáció Rómába kerül	A dokumentáció elismerése	A Positio elkészítése	A teológusok véleménye	Isten Szolgája: Tiszteletreméltó	Egy csoda elismerése	BOLDOGGÁ AVATÁS	Egy csoda elismerése	SZENTTÉ AVATÁS
Chira Sándor, Orosz Péter, Legeza Péter, Choma Nikolaj, Demjanovics Péter, Fenczik István, Csépes János, Choma Viktor, Duliskovics Viktor, Mózer Mihály, Bacsinszky Dániel, Czibere Tódor, Hadzsega Gyula, Holis Anton Konstantin OSBM, Durnevics Tódor, Fedeles Cirill, Ferencsik Tódor, Ilniczky Sándor, Keselya Iván, Kohutics Tivadar, Legeza István, Ortutay Jenő, Petrik Jenő, Ruszinkó Miklós, Sereghy András, Simsa András, Teghze Miklós, Tivadar István, Zseltvay Fedor, Antonisin Sztepán, Dubickij Andrej, Csubáti Joszif, Jankovszkij Illya, Azary András, Baltovics Miklós, Bacsinszky Tódor, Bacsinszky Gyula, Bendász István, Bobik Mihail Metodij, Csugovich György, Demeter Mihály, Dzurócsik Mihály, Duliskovics Eumén, Kabáczy Rudolf, Egressy János, Egressy Mihály, Egressy Sándor, Legeza József, Lozán Polikárp Vaszil OSBM, Maliska Iván, Matécsa György, Melles Jenő-János, Mikita József, Murányi Miklós, Ortutay Elemér, Paszulyka Jenő, Puskás László, Szkiba János, Popovics Demeter, Szabó József, Szidej Iván Teodor OSBM, Szokol János, Terbán Mihály, Trompák Gyula, Stecz Vaszil, ifj. Bacsinszky Dániel, Bóbita Mihály, Dankánics Mihály, Drebitko Dmitro Dionizij OSBM, Iváncsó Gyula, Kótyuk Ferenc, Marina Lőrinc, Huha József, Romzsa Nesztor, Urszta István, Zseltvay Miklós, Matejkó János, Zavagyák Vaszil Joszif OSBM, Zseltvay Gyula, Mikola Voron, Jackovics Sándor, Szabó András												
kárpátaljai görögkatolikus vértanúk												

7

1. ábra: A „Vértanúink és hitvallóink” kiadványban

Tehát 2006. január 31-én már az olvasható a kis újságban, hogy az első lépés megtörtént: „Az ügy beindítása”.

Közben a nagyobb család összetartása érdekében Csépes János atya három unokája – Viktória, Nagyezsda és Eleonóra – szervezked-

ni kezdtek a dédnagyapa, Iváncsó Gyula boldoggá avatása ügyében is. Levélben kérték a segítséget a rokonoktól. Imádságos hátteret kívántak biztosítani az ügyhöz.

„Drága Rokonok!

Megboldogult dédnagyapánk, Iváncsó Gyula a[tya] Boldoggá avatási eljárása szintén elkezdődött. Szeretettel szólítanánk fel minden még élő családtagot, hogy segítse e folyamat minél előbbi lezárulását imáival és személyes hozzájárulásával (ezek elsősorban tanúvallomások, levelek, fényképek összegyűjtése a boldoggá avatási posztulátorhoz, dr. Puskás Lászlóhoz való eljuttatása).

Polduska nénin és rajtam keresztül is küldeni lehet anyagot, aki ezt az utat választja.

Drága dédnagyapánk boldoggá avatásában híve, az Ő megdicsőüléséért imádkozva sok-sok szeretettel gondol Rátok Debrecenből, Nagydobosról és Miskolcról:

Nadika, Viktória és Eleonóra

Debrecen, 2006. szeptember 11."

Közben 2012. január 6-án – vízkereszt ünnepén – elhunyt Szőke János atya, aki a folyamatokat posztulátorként irányította. Ez nagy veszteség volt a család számára, mert így a boldoggá avatás folyamata megakadt.

Ezek után 2019. október 28-án jómagam próbáltam segíteni az ügyön. Milan Šašik munkácsi püspök úrnak írtam olasz nyelvű levelet, melyben a család nevében kértem, hogy folytatódjon a megakadt folyamat. Jeleztem, hogy ez az egyházmegyének nem jelentene nagy anyagi terhet, mert a család kész az anyagi kiadásokat vállalni, vagy legalábbis hozzájárulni a költségekhez. Kitérő választ kaptam, mert éppen Németországban tartózkodott a püspök úr; azt ígérte, hogy hazatérte után visszatérünk az ügyre. Ám erre nem került sor. Aztán pedig 2020. július 14-én meghalt. – A következő próbálkozás Kocsis Fülöp hajdúdorogi főegyházmegyés metropolita irányában történt 2023. március 10-én. Szaplonczay Máté nevében ment a levél, aki Rómában folytatott is olyan jellegű tanulmányokat, melyek a posztulátori tisztség ellátásához kellenek. Komoly indokként lehetett felhozni Csépes János atya halálának hetvenedik évfordulóját. Ám a metropolita illetékesség hiányában elutasította a kérést, mert egyrészt másik egyházmegyéről van szó, másrészt Máténak még nehéz vizsgái voltak hátra. – Így a harmadik próbálkozás ismét Kárpátalja felé tör-

tént: Nil Jurij Luščak püspöknek, apostoli adminisztrátornak írtam egy olasz nyelvű levelet 2023. május 7-én. Ebben a család nevében kértem a folyamat újraindítását, illetve konkrétan már azt is, hogy Kótonovics István kárpátaljai görögkatolikus atyát nevezze ki posztulátornak, amit ő előzetesen – természetesen még csak feltételesen – elvállalt. Sajnos ebben az esetben nem érkezett válasz. István atya a megbízatás hiányában semmit nem tudott tenni. – Jelenleg úgy tűnik, hogy a 2022. február 24-én kitört orosz-ukrán háború miatt teljesen leállt az ügy. De a reményt ennek ellenére sem szabad elveszíteni!

3. Emlékezés, kiállítások, filmek, rendezvények

Csépes János atya emléke tovább él. Sőt! Tovább terjeszkedik. Mert vannak buzgó családtagok, akik ápolják és elősegítik. Ezt tette János atya felesége, amíg tehette: buzgón gyűjtötte, mentette, rendezte a férje után fennmaradt emlékeket. Ezt teszik az unokák, valamint újabban a dédunokák is.

Talán az eddigi legfontosabb emlékezés a jubileumi Szent Liturgia volt, amire így invitáltak a hozzátartozók:

> „Csépes János, görögkatolikus áldozópap, vértanú (1918. október 5. – 1953. augusztus 1.)
>
> Krisztusban kedves testvérek!
>
> Szeretettel hívjuk és várjuk Önöket 2018. október 6-án de. 11 órától a debreceni Attila téri görögkatolikus templomban tartandó jubileumi Szent Liturgiára és Parasztászra. A szertartásokon vértanú Csépes János görögkatolikus áldozópap születésének 100. és halálának 65. évfordulója alkalmából és emlékére szolgálnak főcelebránsként Dr. Ivancsó István teológiai pap-tanár, családi hagyományaink őrzője, Kapin István főszékesegyházi parókus atya és Feczák László kecskeméti szervezőlelkész.
>
> Lánya: Gajdos Sándorné
>
> Unokái: Feczák Lászlóné, Gajdos Viktória és Dr. Oroszné Gajdos Eleonóra".

A debreceni Szent Liturgián elhangzott emlékbeszéd szövege a következő:

> KKT! Egy hét híján két hónapos voltam, amikor 1953-ban elhangzottak a vorkutai haláltáborban a gyilkos lövések, amelyek Csépes János atya életét kioltották. Ő, a felesége – Ivancsó Mária – révén nekem is rokonom, elkezdhette az életét a mennyei di-

csőségben a megdicsőült szentek és igazak közösségében, mert vértanú lett. Előttem még itt állt a földi élet, igaz, akkor már „megdicsőült" állapotban voltam, mert születésem után öt órával már meg is kereszteltek. Most pedig itt állok – mint a vértanú atya tisztelője és lelki örökségének továbbvivője –, hogy tanúságot tegyek arról a közös hitünkről, amely nemcsak a miénk, hanem egész görög katolikus egyházunké! Mert János atya a görög katolikus hitéért adta az életét: nem akart pravoszláv, ortodox lenni. – Szent Tamás apostol ünnepén, a tiszteletére felolvasott evangéliumi szakasz alapján Tamás apostolban én János atyának, saját magamnak és mindnyájunknak keresztény életét és feladatát látom.

KT! Amikor feltámadása után Jézus megjelent az apostolainak, így szólt hozzájuk: „Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket" (Jn 20,21). Igaz, ekkor Tamás még nem volt velük, de az egyetemes apostoli küldetés miatt őrá is vonatkoztak ezek a szavak. Éppen úgy, mint ahogy János vértanú atyára is. Elfogadta a lelkébe Jézusától érkező hívást, majd elfogadta az áldozópapi küldetést is. Miután Királyházán megszületett – s éppen tegnap volt ennek száz éve –, Huszton végezte a gimnáziumot, majd Ungváron a teológiát. A mi Dudás Miklós püspök atyánk szentelte áldozópappá 1943. július 12-én, csaknem pontosan tíz évvel a születésem előtt, aki aztán engem is fölvett a teológiára. Aztán következtek a nehéz évek előbb Vezérszálláson, majd Hajasdon. Ma már elképzelhetetlen körülmények között kellett teljesítenie János atyának a papi küldetését, akár lóháton is menve a fíliákba, de ment, mert vezérelte Jézus szava: „Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is". Mennie kellett, mert vezérelte a „salus animarum" vezérelve, vagyis a lelkek üdvösségéért való munkálkodás. Nem volt könnyű sem a keresztény, sem a görög katolikus, sem a papi élete. Na, de hát mikor volt könnyű? Néró császár idejében? A középkori boszorkányüldözések idején? A Szovjetunióban Sztálin alatt? Vagy Szíriában a mi napjainkban? – Bizony, példát vehetünk János vértanú atyától a kitartásban!

KT! Jézus így szólt az addig kétkedő Tamás apostolhoz: „Ne légy hitetlen, hanem légy hívő!" (Jn 20,27). Bizony szükséges volt Jézusnak ez a megerősítő szava! Mert igaz, hogy a jó Isten mindenkinek megadja a hit kegyelmét, sőt ajándékba adja, de az könnyen elsorvad, mint az a mag – amint a vasárnapi evangéliumban halljuk (Lk 8,5-15) –, amelyik nem termékeny talajba hullik. Erősíteni kell a hitünket, s elfogadni, hogy Jézus erősítse bennünk. Ki tudná megmondani, hogy a paróchusa és a későbbi apósa – a szintén 25 évnyi szibériai kényszermunkára ítélt – Ivancsó Gyula mennyit erősített a kicsi János hitén, de biztos, hogy volt eredménye, mert hitvalló papi élet és vértanúi

keresztény halál származott belőle. Mindvégig ott visszhangozhatott a lelkében, hogy ne legyen hitetlen, hanem hívő, akkor is, amikor azt vállalta, hogy a hit teljességét éli meg, amely csak a katolikus – és így a görög katolikus – egyházban áll fenn: „subsistit in". A hit teljességét, ami az ortodox, a pravoszláv egyházban nincs meg! Hitében, hitének megvallásában görög katolikus maradt! Tudta, mit vállal érte. Akkor is tudta, amikor 1950. augusztus 14-én teherautóval érkeztek falujába a katonák a letartóztatására. Megmondta drága feleségének: „Értem jöttek, csak a sötétedést várják" a letartóztatásra és elhurcolásra. Meg azt is mondta neki, hogy egy könnycseppet se ejtsen az ellenségei előtt, ne lássák gyöngének őt sem! Imádkozva várta a letartóztatását, mint az ókori egyházban Szent Polikárp, aki még meg is vendégelte a letartóztatóit. János atya is a hitéből merített bátorságot, valamint az imádságából, mert térden állva imádkozta el a rózsafüzért. – Hát valahogy ilyen hittel kellene nekünk is rendelkeznünk a mi kicsike megpróbáltatásaink közepette, amelyek mik a János atya szenvedéseihez képest?!

KT! Miután Jézus megmutatta Tamásnak a sebeit, ő így kiáltott fel: „Én Uram és én Istenem!" (Jn 20,28). Mélyről fakadó hitvallás volt ez. Olyan, ami már aztán egy hitvalló, vértanú életet alapozott meg: a hagyomány szerint Indiában szúrták agyon lándzsával. János atya is vállalta Uráért, Istenéért a Gulág-láger szörnyű szenvedéseit, majd a puskagolyókat. Bizony, elgondolkodhatunk azon, hogy mi mennyire tudnánk vállalni! Egy világhálón terjedő történet szerint állig felfegyverzett terroristák rontottak be egy amerikai imaházba, s így kiáltottak: „Aki kész a hitéért meghalni, az maradjon, a többiek menjenek". S bizony, tolongtak kifelé az emberek, csak a lelkipásztor és egyké hívő maradt. S ekkor a terroristák ezt mondták: „Atyám kezdheti az istentiszteletet, mert akik maradtak, azok az igazi keresztények, a többi csak selejt". Hát János atya nem volt selejt, de őt követve mi se legyünk azok!

KKT! A mai evangéliumi üzenet Jézus szavaival fejeződik be: „Boldogok, akik nem látnak, mégis hisznek" (Jn 20,28). Én hiszem és vallom, hogy vértanú rokonom és paptestvérem, Csépes János atya meglátta az Urat a vértanúsága napján. Mint ahogy Szent István fődiakónus, első vértanú is meglátta a megkövezése előtt: „Látom, hogy nyitva az ég, és az Emberfia ott áll az Isten jobbján" (ApCsel 7,56). Miután János atyát elérték – nem a Szent István-i kövek, hanem az életét kioltó hét gyilkos puskagolyó –, még volt ideje elmondani: „Feleségemet, és gyermekeimet nagyon szeretem, de Krisztust a legjobban". Micsoda hitvallás volt ez! Tamás apostol hitvallásának magasságába ér fel: „Én Uram és én Istenem" (Jn 20,28). Élete utolsó leheletével is azt a Krisztust vallotta élete Urának és Uralkodójának,

aki őt megerősítette a görög katolikus hitvallásában, egészen a vértanúságig, hogy ne legyen pravoszláv, ne legyen ortodox. S mivel mindhalálig kitartó maradt görög katolikus hitében, bizonyára meghallotta az Úr szavát: „Jól van, te hűséges, derék szolga, minthogy a kevésben hű voltál, sokat bízok rád: menj be – vagyis jöjj be – urad örömébe" (Mt 25,21). Hiszem és vallom, hogy János atya ezt hagyta nekem is, nekünk is örökségül: maradjunk hitünkben, hitvallásunkban, liturgiánkban, egyházi életünkben görög katolikusok, sőt magyar görög katolikusok! Hiszem és vallom, hogy a mennyei dicsőségben imádkozik értünk, hogy az ő nyomdokain görög katolikus hitünkben kitartók legyünk. Ámen.

Királyházán kb. 1999-2000 körül nagy iskolai emlékműsort szervezett Szopkó Olga, ahol a diákok egy színdarabot adtak elő, a helyi parókus beszédet mondott Homoki Máriával, János atya lányával együtt. A tantestület énekkara is énekelt. Csépes János boldog emlékét a falubeliek is őrzik.

Az emlékezés folyamatába illeszkedik a vértanúnk életéről szóló vándorkiállítás, amely már több helyen megfordult.

A kiállítást először Kecskeméten mutatták be a Cifrapalota Pávás termében 2019. május 11-én és 19-ig volt látogatható. A bemutatón a családtagok közül tanúságot tett Gajdos Viktória unoka, mentálhigiénés szakember, családterapeuta, tanár, valamint dr. Ruszinkó Ádám orvos, egészségturizmus specializáció-vezető, főiskolai docens. Ehhez filmbemutató is csatlakozott a „Kárpátaljai vértanúk" című dokumentumfilmmel. A filmbemutatón és kiállításmegnyitón beszédet mondott Kocsis Fülöp érsek-metropolita, dr. Mák Kornél alpolgármester és a dokumentumfilm rendezője, Vojtkó Ferenc. A kecskeméti bemutatóról a városi televízió készített riportot.

Magában a Kárpátaljai vértanúk című filmben hallható Gajdos Nagyezsdának, Csépes János lányának tanúságtétele. A vértanút a dédunokája, Feczák László Miklós görögkatolikus áldozópap jeleníti meg.

Ezt követte Egerben a tárlat és a film bemutatása, melyet Gajdos Viktória tanúságtétele előzött meg. Főszervező dr. Orosz Viktor neurológus főorvos és dr. Oroszné Gajdos Eleonóra, a vértanú unokája, ukrán-orosz szakos tanár voltak.

Aztán a pandémia megakasztotta a folyamatot, de következett Jakabszállás, ahol 2022. november 13-tól 27-ig volt látható a kiállítás. Itt a család több tagja is megemlékezett a vértanúról, a történelmi körül-

ményekről. Megosztották a megélt kegyelmi ajándékokat, amelyet az ő közbenjárása által megtapasztaltak: Pintér József történész, tanár; Feczák László kecskeméti görögkatolikus parókus, Dudás György főiskolai tanársegéd, szemináriumi elöljáró, Pintér Dániel János dédunoka, sportújságíró, valamint dr. Galuska László Pál irodalomtörténész, főiskolai docens.

Kiskunfélegyházán 2023. február 27-én nyílt meg a „Hitemért életemet" című kiállítás az atyáról a Szent István római katolikus templomban. Elhangzott Feczák Lászlóné (unoka) és Dudás-Feczák Donáta (dédunoka) tanúságtétele.

Miskolcon 2024. február 12-től állították ki az anyagot, a Városházán, Dudás György és Dudás-Feczák Donáta tanúságtételével. Volt filmbemutató, valamint a Keresztény Élet című újságban megjelent róla híradás.

Következett Homrogd, ahol 2024. március 7-én mutatták be a kiállítási anyagot.

Szikszón, 2024. március 25-én Dudás György és Dudás-Feczák Donáta tanúságtételével nyitották meg a tárlatot.

Sajópálfala: Sajópálfala Község Ruszin Nemzetiségi Önkormányzata és Sajópálfala Görögkatolikus Egyházközség közös rendezvényében volt látható a kiállítás 2024. július 4-től 12-ig. Elhangzott Dudás-Feczák Donáta tanúságtétele. A rendezvény a Sajópálfalai Ruszin Búcsún külön hangsúlyt kapott 2024. augusztus 24-én és 25-én, ugyancsak Dudás-Feczák Donáta tanúságtételével. Itt a különböző sajtóorgánumok a „Kárpátaljai vértanúkról" szóló tárlatot említik, pedig ugyanazt a Csépes Jánosról szóló kiállítást mutatták be, amit az eddigi helyszíneken.

Múcsonyban is volt kiállítás 2024. november 22-től, majd Sajópetriben 2025. március 27-től. Ahol a főszervező elmondása alapján több iskolás csoport is járt a kiállításon. Aztán Hejőkeresztúrra is eljutott, míg visszakerült Kecskemétre. Tervezik, hogy országjárásra indítják.

Nyíregyházán 2023. május 2-án a Rókahegyi Görög Esték keretében került sor a Csépes János atya tanúságtételét bemutató előadásra, amit eredetileg az egyik dédunoka, ifj. Feczák László tartott volna, de akadályoztatása miatt Ivancsó István tartotta meg az előadást.[7]

7 IVANCSÓ ISTVÁN, „Egy kárpátaljai pap: Csépes János tanúságtétele", in Ivancsó István (szerk.), *A Rókahegyi Görög Esték V. sorozatának a nyíregyháza-rókahegyi görögkatolikus templomban elhangzott 2023-as előadásainak szerkesztett változata*, Nyíregyháza 2024, 79-91.

Puskás László atya a krakkói Szentek Közössége magyar kápolna falára alkotott mozaikképén Csépes János vértanút is ábrázolja a magyar szentek és boldogok, valamint a kárpátaljai görögkatolikus vértanúk és hitvallók között.

2. ábra: A krakkói mozaik (Csépes János a felső sorban középen)

A hozzá írt szöveg így szól:

> „Csépes János hajasdi (voloszjankai) paróchus, vértanú (1918-1953) Királyházán (Korolevo) született, 1943-ban szentelték pappá, miután családot alapított. Négy gyermeke született. 1950-ben az ortodoxia elutasítása miatt 25 évre ítélték. A vorkutai rablázadás letörése során géppuskával lőtték a tömeget, Csépes atyát hét golyó találta el, a lágeri rabtemetőben nyugszik".[8]

4. A vértanúságáról írt dráma

Csépes János atya papi életéről, hithűségéről, fogságáról és vértanúságáról dráma készült. Ez az irodalmi mű nagyrészt tényekre alapozódik, ám műfaja révén már némi költői szabadság is megjelenhetett benne. De mégsem szakad el a tényektől, a fellelhető forrásokra alapozódik.

8 PUSKÁS LÁSZLÓ, *A Szentek Közössége-kápolna az Isteni Irgalmasság-bazilikában*, Krakkó-Łagiewniki 2004, 30-31.

A nyíregyházi dr. Csermely Tibor irodalmár, író, költő a következő módon mutatja be a Csépes János atya vértanúságáról írt drámát:

„Ivancsó István, a nyíregyházi Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola tanára – még be nem mutatott – háromfelvonásos drámában állít emléket Csépes János görögkatolikus áldozópapnak, aki a hitért bemutatott papi életáldozat példaképe.

A drámában elénk táruló papi vértanúság helyszíne a történelmi Magyarországnak az északkeleti Kárpátok területe, amit a szovjethatalom 1945-től a Szovjetunióhoz csatolt. A terület lakosságának többsége a görögkatolikus egyház híve, keleti szertartását és sajátos egyházfegyelmét megtartva az egyetemes, római pápai főségű egyházhoz csatlakozott.

A drámában a kárpátaljai Királyházán pappá szentelésének ötödik évfordulóját ünnepli Csépes János görögkatolikus pap és felesége, Micike. Ott vannak a szülők is, az ifjú pap vasutas édesapja, az idősebb Csépes János és felesége, valamint Ivancsóék, Micike szülei.

Áhítatosan ünnepi, családias a hangulat a »famise« alkalmából (az ezüst-, arany- vagy gyémántmisén kívül ilyen is van!), amit csak zárt ajtók mögött, hívek nélkül lehetett bemutatni, mert a szovjet ateista, kommunista rendszer le akar számolni a »nyugatbarát«, a római pápához hűséges egyházakkal. Így a görögkatolikusok templomát a pravoszlávoknak adják. 1944. október 23-ától kezdve állandó nyomás alatt tartják a görög papokat, követelve az átállást jelentő aláírásukat.

Mindeközben mélységes hitről és hivatástudatról bontakozik ki a családi eszmecsere, amelyben a házas papi élet méltósága is megmutatkozik. A félelem és az aggódás rányomja bélyegét a boldogsággyökerű, szépséges ünnepre.

Mielőtt az első felvonás végén leereszkedik a függöny, az ifjú papné piros rózsát hoz be a szobába, és újra felhangzik a nyitó képből ismerős axiosz (a liturgikus méltó énekszava). Innentől kezdve mindhárom felvonásban – akár szerkesztői bravúrként is értékelhető módon – jelen van három jelenség: a piros rózsa színe, az axiosz éneke és a papi hivatás ihletett apotheózisa.

A dráma második felvonása Hajasdon játszódik, a parókián. A szobában a pócsi Mária képe és az asztalon a piros rózsa. Vendég érkezik a püspökségről, a nőtlen papságot élő barát, Miskolczy atya. Ez ad alkalmat arra, hogy a nőtlen állapotú és a családos papok megvallják hivatásuk szépségét és magasztosságát. János atyát már eltiltották a papi szolgálattól. Vago-

nok kirakodásánál dolgozik. Hajnalban, munkába menet előtt a hátsó szobában misézik. Micike örömmel beszél arról, hogy az iskolába készülő leánykája hogyan keresi a barátságot leendő iskolatársaival. Gyakran hangos gyerekjátékoktól a parókia udvara.

A veszélyben lévő Csépes atya családja egyre erősebben bízik az ima erejében. A hívek adományokkal, ajándékokkal segítik a hivatásától eltiltott pap családját. Juliska néni, a harangozó, rossz híreket hoz: teherautóval felfegyverzett idegenek érkeztek a faluba. Rövid idő múlva berúgják a lakás ajtaját, s a papot letartóztatják. Mielőtt elviszik, János atya még meg tudja áldani a feleségét és négy gyermekét. Micike könnyes szemmel néz utána, miközben azt mondja: »Elvitték, mint egy gyilkost, pedig a lelkeket mentette«.

Amikor a harmadik felvonás elején felgördül a függöny, Szibériában, a vorkutai 10-es számú láger durva berendezése tárul elénk. A kecskelábú asztalon fehér kartonra ragasztott piros rózsa látható. A huszonöt év kényszermunkára ítéltek már három éve vannak itt. Görögkatolikus pap, református lelkész, római katolikus atya és néhány civil rabtárs. Csépes János atya feleségéhez ír levelet. Évente kettőt lehet írni, ő most írja a másodikat. A fájdalmas beszélgetés témája az otthon maradt család és a hívek közössége, akiknek az imája az otthoni hátteret jelenti a még hátralévő 22 évre. Szóba kerülnek teológiai témák is, mint a filioque, a Szentléleknek a Fiútól való születése. Újra és újra témája az ima erejében bizakodó hívő magatartás, és a bobajkával és mazsola levével az ágyban befelé fordulva bemutatott szentmise.

1953 tavaszán, Sztálin halálakor abban bíznak, hogy a jogtalan sztálini parancsra elítéltek rabsága véget ér. Aztán augusztus is eljön, és még semmi könnyítés, híre sincs a szabadulásnak. Egyre erősebb a jogos lázadó követelőzés, a sztrájkra készülő ellenállás. A hangosbemondó egyre figyelmeztet és fenyeget. A forrongó rabok tömegéhez a lecsendesítés szándékával János atya azért megy ki a barakkból, mert azt reméli, hogy a papra hallgatni fognak.

A többszöri felszólítás eredménytelen. A »rendet csinálók« tűzparancsot kapnak. Az óriási lövöldözést követően halotti csend, majd őrjöngő ordítozás, fájdalmas zokogás, kétségbeesett üvöltözés hallatszik. Csépes atyát géppisztolysorozat találja el, de még el tudja suttogni barátjának utolsó szavait: »Micikét és a gyerekeket végtelenül szeretem, de mindennél jobban szeretem Krisztust!«

Egy durva lágerajtón fekve viszi be a testét Galambos atya és három rabtársa. A földre helyezik, és barátja a kezei közé állítja a fehér kartont a piros rózsával.

A bemutatott életáldozat pillanatában halkan kezdődik, majd folyamatosan erősödik az axiosz, és láthatatlan szálon egy csillagszóró, a győzelem szimbólumaként emelkedik a magasba.

Egy drámai életáldozatnak, egy hősies papi vértanúságnak voltunk tanúi. Nem titkolva megrendültségünket, elismerésünket fejezzük ki a már említett szerkesztői koncepcióért, a rendezői utasításoknak is beillő megjegyzésekért, az elfogulatlan valóság feltárásáért. Mostantól kezdve várom a dráma színházi olvasópróbáinak a hírét".[9]

5. Családi ima

Csépes János családja egy imádságot fogalmazott meg, amit a családtagok – bármilyen távolságban is vannak egymástól – minden este közösen elimádkoznak. Ám korántsem csupán ők: sokan mások is bekapcsolódnak ebbe az imába: papok, kispapok, szerzetesnővérek, további személyek. Az imádság nemcsak az ő közbenjárásáért, hanem boldoggá avatásáért is szól.

„Ó, Istenem, Jézus Krisztus, dicsőítünk Téged és köszönjük Neked, hogy méltattad hűséges szolgádat, Csépes János atyát arra, hogy életét adja a katolikus hitért. A Te nagy dicsőségedért, a lelkek jóságáért, azért, hogy a hit növekedjen a népünk szívében, dicsőítsd meg a Te hűséges János áldozópap szolgádat. Ajándékozz meg minket a Te kegyelmeddel a mi vértanú áldozópapunk közbenjárása által, amelyért oly áhítattal könyörgünk".

Az imádság hivatalos ima, ugyanis a munkácsi egyházmegyei főhatóság jóváhagyta azt. Az ukrán nyelvű változaton pedig az is olvasható, hogy az imameghallgatásokat a Munkácsi Görögkatolikus Eparchia mely címére kell beküldeni.

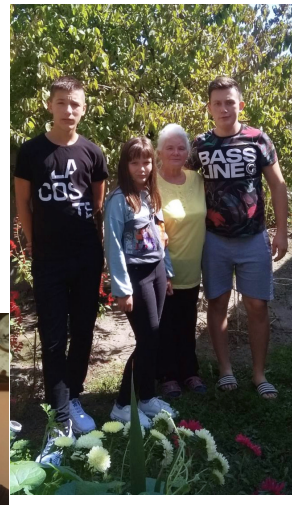
9 CSERMELY TIBOR, „Boldog, akit kiválasztasz", in *Jel. Lelkiség, közélet, kultúra*, 2023. június 7.

Csépes János édesapa, nagyapa, dédapa emlékét nem csak a Magyarországon élő, hanem a Kárpátalján lévő családtagok is ápolják.

FÜGGELÉK

1. Levelek

1/ Csépes János levele a menyasszonyának (1942. november 20.)

Legdrágább Micike!

Az esti áhítat alkalmával írom Neked e levelet. Írom, nem abból az indíttatásból, amely kell, hogy bennem legyen, mert tudom, hogy az utolsó levelem sok bánatot okozott Neked. Úgy kell kifejeznem magam, hogy az én őszinteségem és nagy szeretetem nem tudta elviselni azt, hogy olyan nagy sebet okoztam Neked… Azokat a szavakat, amelyeket abban a levélben írtam, nem feledem soha. Nem feledem, mert a bensőm vérzik, rossz közérzetem van, valami hiányzik, nem találok békét. Lehet, hogy megnyugtatnak engem a lelki feladataim. Arra a kérdésre, miért élem át ezt, miért vagyok boldogtalan, már csodálatosan válaszoltam. Ebben több bánatot okoz a lelkemnek, hogy Te vagy, aki nem értettél meg engem. Vártalak Téged, szívem szomorkodott, elviselhetetlenül fájt, mert érezte a boldogság közelségét. Vártam Micikét, azt, aki örök feleségem lesz, akinek sok szép momentumot áldoztam és áldozok az életemből. Vártam azt, hogy Ő ugyanolyan odaadó legyen nekem, mint én neki. Kár, hogy ez történt… Most tudom. Szeretlek Téged, Legdrágább Micike, ebben a pillanatban is, szeretlek Téged ebben a helyzetben, és tudom, Te nekem jobban válaszolsz… és én durva, nem tudlak Téged megérteni… Sírtam, mért fáj nekem, mert kedves voltam valaha.

Ne haragudj rám! Ez az én őszinteségem. Aggódóm miattad, ez az én áldozatos szeretetem irántad. Adj választ a levelemre, akár haragudj rám az én durvaságomért! Azért tettem így, mert féltem, hogy Te nem szeretsz úgy, ahogyan én gondolom. Most azonban el akarom felejteni, és nem haragudni Rád, mert nincs erőm rád haragudni, csak nem akartam veled veszekedni; nem találok ugyanis senkit, aki velem

vitatkozna. Tudom, Te úgysem fogsz velem veszekedni, mert ez nem a Te stílusod, Te teljesen más vagy.

Most már más tárgyra térek rá. Azt szeretném, hogy ez érdekeljen, főként azért, mert Isten segítségével lesz pap segítője Krisztusnak! Ezek lelki dolgok, gyakorlatok, amelyeket Isten segítségével végzünk.

Oda akarom a te lelkedet vinni, ahol az enyém jár, mert a mi lelkeink az életünkben is együtt fognak járni, alkotni, példákkal elől járni, tündökölni, igaz keresztény házasságban. Éppen ezért akarom, hogy Te most velem együtt bemenj a legmélyebb igazságok mélységeibe, a szív és lélek mélységeibe!

Úgy, ahogyan a rekollekció vezetője vezet Krisztus elé, én is úgy akarlak Téged elvezetni a mi tanítónk, Jézus színe elé.

Szemléld velem együtt, hogy az irántunk való szeretettől ragyognak a mi Megváltónk szemei! Nézz az ő kezére, amely a szőlőre mutat, nézz a mi Megváltónk szájára, amely sugározza a szépséget és igazságot! „Én vagyok a jó Pásztor". A jó Pásztor életét adja a juhaiért. A Megváltó alakja hadd vonzzon magához minket, hadd hívjon magához! Értsük meg az ő szavait, és legyünk mi ketten az ő igazi tanítványai és igazi apostolai. Az élet igazságait hirdetnünk kell… Ezt még csak felületesen mondtam el. Menjünk mélyebbre! Fogalmazzunk meg most elhatározásokat a jövőre, most készüljünk a nagy feladatra!

A harmadik előadási szünetben (óra közben írom, a szünetben), újra leülök, hogy folytassam levelem.

Ez a jövő életre való felkészülés ideális tárgya levelemnek, hiszen együtt kell, hogy menjünk, ami tövises lesz. Ó, milyen nehezen fogunk menni, ha nem készülünk fel rá! De ezek a szavak csak szavak maradnak. Mint az is, ami a közös jövőnkhöz kapcsolódik. Az én bensőm át van itatva most idealizmussal, lelkesedéssel. Sokat imádkozom, hogy ez a lelkesedés az életemben valóra váljon. Imádkozz, Legdrágább Madárkám, Te is!

Azt a lelkes imát meg fogjuk érezni az életünkben, amikor a legkevésbé fogjuk igényelni. Tudod, most a lelkigyakorlat után nem vagyok teljesen egészséges… Keddről szerdára virradóra nem aludtam semmit. Nagyon fájt a gyomrom… és így ketten sokat beszélünk az életről. Vele lehet beszélni. – Ó, ha most le tudnám írni Neked, amit neki mondtam az életről és a veled való viszonyomról, mint akkor! De most rövid részletekben ezt teszem.

Első helyre helyezem az egymás iránti megértésünket, amely meg is lesz, mert én feltöltődöm.

Az egyetértés – áldozatos szeretet.

Gondolom, ez az áldozatos szeretet létrejön köztünk.

Most vegyünk egy rövid epizódot az életünkből!

Képzeld el a szobánkat berendezve a kor követelményei szerint.

Ülünk az asztalnál. Te a lelki szemeiddel el tudod képzelni három évre vissza. Gondolj vissza, milyen sokat írtam neked a szemináriumból Bruszturába.

Ezt mind át kell ültetni a való életbe…

2/ Csépes János levele a menyasszonyának (1943. április 5.)

Vár, 1943. április 5.

+! Drága Angyalkám!

Nem tudom, hogy kezdjem ezt a levelet, amely válasz a Te kedves leveledre. Nem is kell gondolkoznom, ha rágondolok, hogy Neked írom, édes angyalom, mert tudom, hogy kezdjem. Szavak és érzelmek őszinte szeretetében akarom írni ezeket a sorokat, és ezzel a szeretettel kezdeményezem ezt a levelet.

Éppen a mai napot választottan annak időpontjául, amikor írni akarok Neked, Legdrágább, mert ma Érted küldtem imáimat a magas égbe, ma Érted ajánlottam fel a szentmisét, a szentáldozást, a szent rózsafüzért, édes angyalom. Ezért jónak látom osztozni Veled ezekben az imákban, ezekben a gondolatokban, mert tudom, hogy örülsz az én szeretetemnek, amit én is érzek irántad. Minden gondolatom Rád irányul, minden imám Teéretted szól, közelít engem Hozzád, nagyobbítja gondolataimat és szeretetemet Irántad. Vágyakozom utánad, és ami a legfontosabb: az Érted szóló imám közelebb hozza azt az időt, ami elvezet minket a boldogságunkhoz. Nem tudok nem gondolni Rád, nem tudok nem imádkozni Érted, hisz Te olyan közel vagy, össze vagy kötve velem, a lelkipásztori terveimmel. Lelkipásztori munkámban nem leszel Te elkülönítve, mert Te is nekem fogsz dolgozni, Veled akarok örülni, szomorkodni Krisztusért, az egyházért és a hívekért. Most a legjobban, legerősebben éreztem meg azt a vágyódást Krisztusért, paposkodásomért, amikor erre gondolok, Te is velem együtt Jézus keblére borulsz és az ő szent testével és vérével táplálkozol. Nem tudom, milyen ér-

zéssel telik meg a szíved, ha e szavakat olvasod, de én biztos vagyok, hogy Te is szereted Jézust, Te is feláldozod érte életedet. Én legdrágább angyalom, hiszed, hogy mit jelent az, szeretni Jézust, mert ő a mi mindenünk. Ezekben a gondolatokban szeretnélek megtartani Téged életünk két legfontosabb eseménye előtt. Mert a mi életünk attól a kegyelemtől függ, amit a házasság szentségében kapunk, én pedig a pappá szentelésben. És amikor életünk Isten kegyelmével fog kezdődni, akkor a mi életünk jó úton fog haladni még akkor is, ha valami nehézségek érik az embert az életben, nem fog elcsüggedni, mert meghallja e szavakat: „Várj, én legyőzöm a világot". Ó, de sokat gondolok ezekre! S ezektől a gondolatoktól nem messze vagy Te is, angyalom, aki szereti Krisztust. Továbbra is folytatni akarom azt a vágyódást, amely a papi pályámra irányít engem. Én már alig várom, hogy Téged is minél hamarabb Jézus szőlőjébe vezesselek, nem számítva, hová, csak menni és menni. Tudom, hogy Te is erre gondolsz, és ha erre gondolsz, akkor nem hiszem, hogy ne vágyakoznál erre az életre. Te messze vagy tőlem, de a lelked közel van, mellettem van, érzem ajkaid melegségét, szemeid nézését, hogy mellettem vagy. Ha ebben a pillanatban csak egy virágszálat tudnék nyújtani Neked, akkor megéreznéd az én szívem melegségét.

Mindamellett ezek a gondolatok egybekötnek minket, amit nemsokára elérünk. Csak ezt az időt kötelesek vagyunk átélni imáinkban, bűneinket megbánni, méltóképpen, mert imáinknak és jótetteinknek az erejét fogjuk érezni életünkben, és akkor örömmel, kedvességgel, kegyességgel fognak újjászületni imáink, viszonzásul a mostani imákért. Minden pillanatot használjunk ki a jó Istenre gondolva, ha akarunk még találkozni a jövő szép, kellemes, jó életben: „A mi segítségünk a jó Istentől van, aki teremtette az eget és a földet".

Nálunk most minden virágzik, és hogy emlékeztet ez két szívre, akik szeretik egymást! Hogy emlékeztet ez engem Rád, legdrágább. Emlékeztet a múltra, programot ad a jövőre. Ezek a gondolatok erednek az én lelkemből. Téged még talán körülvesz a hideg fagy, tél, még nem látod a virágokat, legfeljebb az ablakban, de azért ott is lehet szeretni, ilyen körülmények közt is gondolhatunk a szeretetre, a jövőre, ezek a gondolatok talán értékesebbek, mert különben körülöttünk hideg van, de a lelkünk meleg, szinte forró. Még ez évben Te is érezni fogod a virágzó májust, ami jobban eszembe juttat Téged, mint máskor. A következő májust már együtt fogjuk várni, hogy közösen ültes-

sük el a kerti virágokat a virágoskertbe, Te és én. Ezért lehet elviselni a nehézségeket, unalmat, a jövő boldogságunkért. Gondolsz Te erre? Nem akarom, hogy Te adj választ, én válaszolok helyetted: gondolok, gondolok, sokat, valahányszor Rád gondolok!!! Akkor is fogunk örülni, ha a Gondviselő keze azt akarja, hogy életünk hideg legyen, mint a január, hideg egy időre, csak a szíveink értsék meg egymást, mert akkor könnyebb lesz elviselni az élet nehézségeit.

Ezt akartam kiönteni erre a fehér papirosra. De másként lenne ez, ha Te csak egy fél órára itt lehetnél! De mit tehetek, ha ez lehetetlen. De legdrágább Micikém, mit szólnál ahhoz, ha a húsvéti ünnepekre eljönnék hozzátok? Mert ez könnyen megtörténhet, csak kissé meg kell fontolni.

Most vasárnap voltam ministrálni a püspök úrnak. Meg akartuk tudni, hogy mikor fognak minket szentelni. Nem nagyon jó hírrel biztattak, mert azt mondták, hogy egy hónapra a katonasághoz kell menni. Itt volt a tábori püspök, s mondta, hogy azokat idézik be, akik 17-18-ban születtek. Én ezek közt vagyok. Itt egyesek örülnek, én pedig azt gondolom, hogy talán Péter-Pál napján nem fognak bennünket fölszentelni. Habár most sok üres hely van. Drágám, kérdezd meg Tónit, milyen hely … mert az is üres, és mit gondolsz Te, hogy van-e üres hely tanítani, mert részedre ez fontos. Hogy lehet odajutni, de a legfontosabb a Te gondolatod.

Akarnék Neked írni az áthelyezésekről. Én jó információkat kaptam. Úgy áll a helyzet, hogy ha nincs hely, akkor ott nem taníthatsz. Áthelyezésről szó se lehet. Egy papnak, Szelechmánnak a felesége még most sem helyezkedett el.

Továbbá arra kérlek, légy szíves Tóniéknak jókívánságaimat átadni a nagy örömük alkalmából.

Még van egy nagy intézni való dolgom. Most szombaton kell tanítani a IV-VI. osztályban a hittant. Jó lenne Téged meghallgatni, hogy tanítasz, hogy rám is ragadjon valami. Én nem drukkolok, de ezt mind le kell írni, és én úgy lustálkodom. Egyre nehezebb reggel felkelni és tanulni. Nappal is nehéz tanulni. Meg ez az új órarendszer. Reggel korán kell kelni, este nem bírok elaludni. Igaz, hogy az idő részemre elég hamar halad, mindig el vagyok foglalva, sokat olvasok, tanulok, írom a jegyzeteket, már teljesen meggörbültem, sápadt vagyok, de nem fogytam, habár ezt a kosztot nem teljesen fogyasztom. A dogmatikából már egyszer feleltem, elég jól, többet nem hív fel, habár mindig el vagyok készülve. Holnap a pasztorálist fogom lead-

ni. Tegnap Chira kanonokot kinevezték pápai prelátusnak, ami nagy tisztség. Mondd meg Tóninak.

Igaz szeretettel zárom ezt a levelet.

Millió csók.

Csókolom kezeidet és a szácskádat

a Te Jancsid

3/ Csépes János levele a menyasszonyának (1943. április 20.)

Vár, 1943. április 20.

Feltámadt Krisztus!

Legdrágább Minyicske!

Lehet, hogy ellenszenvesnek fogod tartani, hogy ebben a levélben fordulok Hozzád. Ez a hét lélegzik békével, örömmel szeretettel. Ezen a héten van Jézus szenvedése, nekünk pedig lelkigyakorlat. Úgy gondoltam, hogy ezt a köszönést élő szóval fogom elmondani, de nem úgy történt. Kénytelen vagyok itt ünnepelni ezt a nagy ünnepet azzal a reménnyel, hogy a jó Isten segítségével a jövő húsvéti ünnepeket együtt fogjuk ünnepelni Veled és a jó Istennel, a híveimmel, akiket rám bíznak. Körülöttem lélegzik az öröm, minden örül, nem tudom, hogyan osszam meg ezt az örömöt. Igaz, hogy Te hiányzol nekem, és nagyon hiányzol, de még nem jött el az az idő, hogy mi közösen örüljünk. Igaz, hogy Neked nem hiányzik ebből az örömből, hisz Te ott leszel a szüleid mellett, otthon. Én viszont ott nem lehetek. De ahogy alakult a sok nehéz nap, úgy elmúlnak a jövő napok is, akik végett nem örülhetünk egymásnak. Én ezzel a levéllel akarom örömödet nagyobbítani, hogy kifejezzem a húsvéti jókívánataimat az egész nagy családotoknak, hogy Te is jól érezd magad. A másik az, hogy a levelet nem Bruszturára címezem, hanem a kedves falutokba, amely oly sokszor csábít Téged. Tudom, hogy várod levelemet, habár a Te leveledet még eddig nem kaptam meg, mivel szombaton nem érkezett meg. Úgy csak csütörtökön kapom kézbe, mivel a lelkigyakorlatok alatt nem adják át. De én írok, és teljesítem a kötelességemet, amely még több, mint kötelesség. Jézus kínszenvedése lelkigyakorlatunk témája. Jézus élete, ami legjobban hat az ember életére, lelkére, hogy az ember lelki életét jobbítsa. Amikor ezeket a sorokat írom, nem akarok úgy kitérni, hogy Neked is ne mondjak valamit, hogy a Te szívedhez is ne forduljak. Az emberi léleknek olyan nagy ára van, hogy a legdrá-

gább Jézus Krisztus vérét ontotta érte. Szóval, érdemes beletekinteni lelkünkbe éppen ezen a szomorú héten, hogy megtaláljuk azokat a helyeket, amelyek Jézus Krisztust a keresztre szegezték. És ez nem más, mint a bűn. A mi jövendő életünk olyan életet követel tőlünk, ami messze van a bűntől.

A bűn elleni harc vezet el az igazi ünnep ünneplésére, a nagy húsvéti napra, amikor Jézus bebizonyította, hogy ő egyedüli Isten, és előtte hajtsuk meg fejünket. Milyen nagy lelki kegyelem részünkre, hogy mi olyan emberek között élünk, akik bátran imádják a keresztre feszített Jézust, hogy később örüljenek a feltámadt Krisztusnak! Ilyen és ehhez hasonló gondolatokat szeretnék lelkedre kötni, mikor várod ezt a nagy húsvéti ünnepet. Azért szeretném ezt, mert a jövendő életünk Tőle függ, Ő a forrása a kimondhatatlan szeretetünknek, Ő tanított meg arra, hogy egymást szeressük. Előtte fogjuk kötni a házasságunkat, és az Ő nevében kezdjük meg az életet. Azért Te is gyakrabban gondolj cselekedeteidre azon az úton, amelyen most haladsz. Ha jó ez az út, akkor köszönd meg és eredj tovább, ha rossz, akkor nagyon vigyázz, mert a kígyó a vég. Ezekkel a szavakkal, ezzel a lelkesedéssel akarnám a Te lelkedet megújítani, újjá formálni éppen akkor, amikor az én lelkemet is igyekszem rendbe hozni és előkészíteni erre a nagy ünnepre, amikor Jézus Krisztus belép. Igyekezz erre a nagy ünnepre magadhoz fogadni szívedbe ezt a nagy előkelő vendéget, Jézust, és úgy szorítsd a kebledre, hogy soha többé ne engedd el, mindig vele légy: „Én vagyok az út, az igazság és az élet".

Ebben a pillanatban gondolok a jövőnkre, milyen világosságban áll szemeim előtt. Gondolok a szenvedésre, szegénységre és bajokra, de gondolok az örömre, lelkesedésre, megértésre, és gondolok, mint a kristálytiszta igaz szeretetre. De akárhogy is hozza az élet, Jézussal mindig értékes lesz, nyugodt és örvendetes. Gondolok az imáinkra, munkára, megértésre, minden körülmények között: nem hiszem, hogy az ember ebben elkeseredjen. Rád gondolok, és ebben a pillanatban felidézem, hogy fogok én Veled szemben is viselkedni, és fordítva, a Te viselkedésedre velem szemben. Gondolok arra a helyre, ahol először meghallottam azokat a szavakat, hogy Te engem szeretsz. Visszaemlékszem arra a kérdésre, hogy „meddig?" – de a feleletre is emlékszem, hogy „örökre". Ezek a drágakövek adnak nekem erőt, energiát bátran belépni az életbe „cum Christo", Krisztussal. Az én gondolataim tovább mennek, s megállok az első lépésnél, de csak egy rövid időre, hogy megérezzem az első ütést az arcomba.

Messzi Kárpátok, egy kis faluban, hegyek között, senki nincs a közelben, a rokonság messze, a papi lak régi, az iskola esik [beázik], az emberek rosszak, az egész környezet nagyon szomorú, és itt kell élni három-négy évet. Akkor mi? Akkor Jézussal kezdem az életet, az egész út tövissel van kirakva, azon kell járni, de mellettem van az én drága segítőtársam, aki fogja a kezemet, imádkozik az én munkámért, felüdít, vigasztal a szomorú időben. De a gondolatok tovább haladnak, hovatovább annál világosabb lesz a jövő. Már az élet kezdi fizetni a nehéz munkát. Ez is van, az is van, de még hiányzik valami. Nemsokára az is meglesz. Család is lesz, és meghozza az örömöt. Mégis ez az a szó, ami bennem annyi félelmet keltett. Meglátjuk, hogy lesz, meglátjuk a szeretetet, megértést, szenvedést, áldozatot. Ezek a gondolatok tovább is mennének, de kevés a papír. Ugyan egy igaz, jó léleknek ez elég, ezek csak gondolatok egy finom léleknek, ez megnyugtatás, de szóval és tettel ez kinyilatkoztatása a legőszintébb szeretetnek.

Most kissé eltérek a témától, hogy levelemnek az információs oldalát is megtegyem. Mikor érkeztél haza? Hogy volt? Mi van? Hova írjak tovább Huszt után? Ezek a kérdések feleletre várnak. Remélem édes Angyalom, ezt hamarosan megteszed. Nem tudlak meglocsolni, a levelemet sem vízzel locsolom, de szóval és tettel, a legdrágább szeretettel.

Mélységes igaz szeretetemben megnyílt a szívem, hogy Te édes, finom kezeddel nyúlj bele, hogy megkapd azokat a jó kívánatokat, amiket levelemben érzek. Szüleidnek külön levelet írtam.

Csókolom a kezeidet és szácskádat, a Te szeretett

Jancsid

4/ Csépes János levele a lágerből (1951. december 2.)

Legdrágább Anyukám és Gyermekeim!

Előfordult már, hogy ilyen úton, módon fordultam hozzátok levélben és akkor megbeszéltem Veletek, hogy ha megkapjátok akkor minden nekem küldött leveletekben, annak végén három kereszt jelet helyezzetek el. Tudjátok jól, hogy nekem évente csak két levelet szabad küldeni. Ezért leveletekben ne említsétek, hogy ti is kaptatok tőlem levelet, inkább arról kérdezzetek, hogy miért nem írok nektek. Röviden szeretném leírni itteni életemet. Megnyugtatlak benneteket,

hogy egyelőre, Istennek hála, nem élek rosszul és képes vagyok elviselni mindazokat a bajokat és nélkülözéseket melyek gyakran előfordulnak az életemben. Leginkább az egészségemről szeretnék szólni, mely az itteni zord éghajlat ellenére jó állapotban van, még egyszer sem voltam beteg, még a fejem se fájt. Nem végzek nehéz fizikai munkát. A jó Isten segített könnyebb munkához jutni, úgyhogy röviden szólva énmiattam ne nagyon aggódjatok. Legdrágább Anyukám megnyugtathatod a rokonaimat, akik, biztosan tudom, hogy nagyon aggódnak miattam és ez csak rövidíti az életüket.

Egyedül az nyugtalanít, és nem hagy békén sem éjjel sem nappal, hogy én Téged teljesen egyedül hagytalak négy gyerekkel ellátás és támogatás nélkül, arra kényszerítve, hogy az élet minden gondjával (egyedül) küzdjél meg. Még inkább az bánt engem, hogy az oly rövid közös életünk során sokszor megsértettelek, sokszor terheltem meg lelkedet önző viselkedésemmel, és csak most értettem meg, hogy milyen sokszor voltam oly kegyetlen Veled szemben, aki mindig annyira gyengéd voltál hozzám. Ez az egyetlen dolog ami nyugtalanít, és nem szűnök meg kérni Tőled, Legdrágább Anyukám, hogy bocsásd meg nekem mindazt amit ellened elkövettem. Ezek az én morális vétkeim, melyeket elkövettem ellened. Az anyagiak terén elkövetett ballépéseim sem kisebbek az előbbieknél. Most döbbentem rá, hogy közös életünk hét éve alatt nem voltam képes neked egy téli kabátot venni, és úgy hagytalak otthon, hogy csak a Te saját fizetésedből vett kabátod volt. Mindez azért történt mert könnyelmű voltam, sőt átgondolatlan volt az életvezetésem. Ezt sohase fogom magamnak megbocsátani. Azonkívül szívemnek oly kedves négy gyermekemet is rád hagytam. Nadika is, akit sokszor megbántottam, most állandóan előttem van, úgy gondolok rá, mint az egyedüli személyre, aki vigaszt nyújthat keserű, tövissel tűzdelt életedben. Ki sem tudom fejezni azt a szeretetet, mellyel iránta és Vologya iránt viseltetek. Úgy érzem, otthon én nem szerettem őket ennyire, legalább is magatartásommal nem fejeztem ezt ki feléjük.

Legdrágább Anyukám, én hiszem, sőt biztosan hiszem, hogy bár nagyon nehéz Neked, édesanyai méltóságodat teljesen megőrzöd, bármekkora terhek is nehezedjenek vállaidra. Zúgolódás nélkül végigviszed mindezeket egy jobb, boldogabb holnapért. Állandóan úgy állsz előttem mint egy édesanya, aki minden erejével azért küzd, hogy megőrizze a gyerekeinket nekem is és magadnak is egy boldogabb életért. Elviselve mindazokat a megpróbáltatásokat, melyek fia-

tal életünkre nehezedtek. A Te jutalmad nem kisebb az enyémnél sok tűrésünkért. Légy erős, imáimban veled vagyok!

Tudom, hogy híveim nem váltották be a hozzájuk fűzött reményemet, magadra hagytak téged, és ez még keserűbbé teszi a fájdalmat, amit érzek azért, mert olyan szeretettel voltam velük szemben. Azonban én nem szűnők meg őket továbbra is szeretni, mint ahogy azokat is, akik hamisan tanúskodtak velem szemben.

Legdrágább Anyukám, nagyon kérlek, próbálj magadnak keresni valamilyen munkahelyet, csak hogy a poszton szerzett fizetést visszsza lehessen adni, és hogy legyen munkahelyed, mert máskülönben ennek rossz vége lehet. Minden holmit, amit másoktól kaptunk, add el, bármilyen áron is sikerül majd túladni rajtuk, csak el tudjad tartani magadat és a gyermekeket. Kérlek, keresd meg az én nevemben a bisztrai Iljkót és Sztankót, és kérj segítséget. Add át szívből jövő üdvözletemet és köszönetnyilvánításomat azoknak, akik támogatnak, a zaricsóiaknak, és főként a Luh-belieknek (az O-család). Add át nekik szívélyes üdvözletemet. Nem felejtem el az öreg nénit, az Ivanov és Aleksza családokat s mindazokat, akiket ismertem. Anyukám, úgy viszonyulj hozzájuk, ahogy én tettem, felejtsd el a bántást, igazságtalanságot, még egyszer kérlek, felejtsd el a haragot és...

Ha módodban áll, kérlek, küldjél nekem mazsolát, mert a próbálkozásaid nem jártak eredménnyel egyetlen alkalommal sem. Antoska ügyét tudomásul vettem, és úgy lesz, ahogy Ti vagy ők akarják majd elintézni.

Egyszerre kaptam csomagokat Viktoréktól és fiútestvéremtől is. Ez utóbbiban volt egy szvetter. Nagyon, nagyon köszönöm nekik, hogy nem felejtettek el.

Külön kérlek Téged, hogy ne nagyon hangoztasd, hogy tőlem gyakran kapsz leveleket, mert tudd meg, hogy Téged is megfigyelnek, bár semmit sem követtél el.

Ismételten kérlek, hogy helyzeted és megpróbáltatásaid miatt ne zúgolódjál. Úgy vagyunk mi, mint ama oszlop, melyet egy szobrász farag. Amennyivel jobban faragja, annál szebb, tökéletesebb lesz ez az oszlop.

Nagyon jólesett, amikor Viktor levelében azt olvastam, hogy apuka [Ivancsó Gyula] hosszú levelet írt, melyben engem is megemlített, ezek szerint továbbra is megmaradt irántam való jósága. Én sem feledkezem meg róla. Anyukára is sokat gondolok, és megvigasztalt az a hír, hogy volt Nálad. A fényképet, amit küldtél megkaptam, de

hidd el nekem, hogy nem tudom megkülönböztetni a fiaimat, melyik Vologya és melyik Onca. Kérlek, küldjél jobb minőségűt. Mazsolát mindenképpen küldjél. Levélben semmit ne küldjetek, mert nem fog sikerülni. Most, ezerkilencszáz ötvenegy december 1-jén kaptam csomagot Nagykomjátról, Zavadka községből egy ismeretlen személytől, bár többé-kevésbé sejtem, hogy ki kezdeményezte annak küldését. Volt abban szalonna, másfél kiló tészta, tarhonya, dohány, kolbász, rántás. Gondold át és írjál nekik, köszönd meg a kedvességüket. A cím: Kuser Anna, nagyszőlősi járás Zavadka község 2/13. sz. Nagykomját posta.

Ebben a levélben küldöm a Szidor testvéremnek szánt levelet is, aki a Mikulánics lányt vette el. Küldd el arra a címre, ami a levélben szerepel. Írd le nekik röviden, hogy vejük itt és itt található, és csomagot kér tőlük. Ennyit írjál és semmi többet. A levélben még kérd meg őket, hogy téged ne említsenek, hogy rajtad keresztül kaptak híreket.

Kívánok neked, Legdrágább Anyukám, kegyelmekben gazdag karácsonyi ünnepeket. Karácsony alkalmából küldöm nektek áldásomat, minden gyermekemnek, rokonaimnak, a Te családodnak, fiútestvéremnek, lánytestvéremnek, híveimnek, különösen az öreg nénének, Évának, Ivánéknak, Alekszáéknak, akik akár a legkisebb mértékben is támogattak téged.

Imáitokban ne feledkezzetek meg rólam, én is imáimban mindig veletek maradok

a Ti apukátok

5/ Csépes János levele a lágerből (1952. január 5.)

Legdrágább Anyucika!
Legdrágább Gyermekeim!

Azt a levelet, amiben a fiam betegségéről értesítettetek, megkaptam. A legnagyobb alázattal fogadom el a Mindenható kezéből ezt a keresztet és Téged is erre kérlek, legdrágább Anyucika. Táviratban kérem, értesíts engem, hogy él-e még a gyermekünk vagy már meghalt. Két levelet küldök ebben a levélben a háznagytól: egyik a háznagy testvérének szól, a másik a háznagy ismerősének, akivel Elek bácsin keresztül tudsz kapcsolatot teremteni. Ő pénzt fog adni neked, amit mi itt egymás között elrendeztünk. Annak idején ő oda akarta adni a pénzt Kótyuknak, de az nem fogadta el. Fogadd el, kérlek,

mintha nekünk tartozott volna, nem a háznagynak. A háznagy azt neked adja át, rendelkezz vele.

Sietve befejezem. Csókollak Mindnyájatokat Gyermekeim, Anyukádnak és Neked is csókolom a kezeiteket.

1952. január 5.

Apuka

Magyarázat Gajdos Viktóriától (2025. május 13.)

A levél rövid, és nagyapa benne sietve ír, mert azt valószínűleg küldeni kell valakivel. Ebben különleges módon próbál meg gondoskodni a feleségéről és a gyermekeiről, mégpedig úgy, hogy egy olyan kárpátaljai ember segítségét ajánlja a feleségének, akit rabtársa, Miskolczy Tivadar háznagy ajánlott. Ebből az a szolidaritás is kitűnik, ahogyan segíteni próbáltak egymásnak, ami a paptársak között a lágerben elfogadott volt, és a próbálkozás is, hogy mindenáron gondoskodni akart anyagilag a családjáról, és ezt másképpen nem tudta megtenni onnan a Gulágról. Ahogy én látom, találékonynak kellett lenni. A pénzre pedig azért volt szükség, mert Jani, anyukám testvére, meningitiszt kapott, és csak a penicillin gyógyította, ami akkortájt nagyon drága volt. Így talán érthetőbbé is válik a levél. Jani majd egy évig feküdt kórházban Munkácson, és a kezelőorvos azt mondta nagymamának (Gajdos Nagyezsda visszaemlékezései szerint), hogy amerikai penicillinre és sztreptomicinre van szükség). Az én anyukám is nagyon beteg volt, örökre maradó seb keletkezett a nyakán 14 évesen, nyirokcsomó tuberkulózisa lett a sok éhezéstől, alultápláltságtól. Még egy fontos tény. Ha nagyapa név szerint megnevezi az alábbi levélben a háznagy ismerősét, a KGB azonnal rászáll, így körülírással kellett azonosítani. Tehát védeni kellett az otthoniakat is. Segíteni próbált szegény, de nem úgy, hogy másoknak bajt okozzon.

Nagy csoda egyébként, hogy ifj. Csépes János nem halt meg meningitiszben, a vele együtt betegeskedő gyermekek mind meghaltak. Jani, anyuka testvére, csodával határos módon életben maradt. Ő a fagott művész. Betegségének az lett a következménye, hogy soha nem lehetett gyermeke.

6/ Csépes János lágeri levele a felesége, Mária születésnapjára Vorkutáról (1952. március 19.)

A Te születésnapod van ma, legdrágább Anyucika, így ebben a levélben hozzád fordulok. A mi életünk során ritkán került sor a megünneplésére úgy, ahogyan az egy családban szükséges lett volna, főleg énmiattam. Most ez a nap nagyobb elmélyülést kíván meg tőlem, főleg és elsősorban azért, mert Te egyedül maradtál a négy gyermekünkkel és igyekszel anyai törődéssel gondoskodni a nevelésükről, a túlélésükről és mindemellett nem feledkezel meg gondoskodni a férjedről sem. Ezért a személyiséged ezen a napon még inkább foglalkoztat engem, mint eddigi életünk során bármikor. Az én könnyelműségem miatt nem tudtalak kellőképpen értékelni az anyai elhivatottságodban, ahogyan ezt megkívánja a Te lényed a családban. Kérem a Mindenhatót ebben a percben, jobban, mint életem bármelyik percében, hogy adjon neked erőt, kitartást, hogy olyan anya és nő legyél, amilyen voltál életünk minden percében. Olyan anya, akiben nemhogy nem csalódtam, hanem ellenkezőleg, most tudlak még jobban értékelni, mint ahogyan azt valaha is gondoltam volna.

Fogadd e napon ezekben a szerény soraimban szívből jövő jókívánságaimat és köszöntésemet, mivel Te ezeket most jobban megérdemled, mint valaha. Az imáim nem hagynak el Téged.

Bizonyos okok miatt levelemet rövidre fogom. A február 28-án kelt leveledet a legnagyobb megnyugvással és örömmel fogadtam, amelyből értesültem Anicska (Jani) fiam egészségi állapotáról és a Ti életetekről. Most csak röviden válaszolok az életemre vonatkozó kérdéseitekre. Az életem elfogadható, egy irodában dolgozom. A ruházatom megfelelő.

(Itt hiányzik a másik oldal, mert a leveleknek mindig volt befejezése.)

7/ Iváncsó Elek levele Csépes Jánosnénak (1953. szeptember 18.)

+!

Kedves Poldus és Micike!

Nehéz szívvel és lelki állapottal írom nektek e levelet. Igen nehezen, egy heti folyamatos rágódás után szántam reá magamat e levél megírására. Manyutya tífuszban fekszik a kórházban, a múlt csütörtökön a helyzete reménytelen volt, az orvosok lemondtak róla, Lenke is ott van mellette, ápolja, Manyutya most már a javulás útján van. Éppen abban a kritikus időben jött hozzánk egy jó barátom egy levéllel (kelte 16. VIII. 1953.), amelyben szóról szóra ez volt írva a többek között, hogy „Lexi bácsit üdvözlöm, említse a megboldogult rokonai között János társamat, akit Illés az ő napja előtti nap magával vitt, értesítse a királyháziakat, hogy Micike is megtudja". Hangosan zokogni kezdtem, s titkoltam a gyerekek előtt, s egy paptársam tanácsára árultam [el] a szörnyű titkot, s írom nektek is.

A jó Isten vigasztaljon meg benneteket, az ő útjait nem ismerjük – a megboldogult Jancsi szenvedéseinek vége. Őt a jó Isten a vértanúk koronájára méltatta.

Micike, a kis árvák és a szülők ne érte, de hozzá imádkozzanak.

Vigasztaljon meg benneteket a jó Isten, meglátjátok, neki gondja lesz az árvákra és özvegyre.

Ha Lenke hazajön, küldünk a gyerekecskék részére valami használható holmikat s ezt a kis búzát. Mindnyájan veletek érzünk, s osztozunk fájdalmatokban, s kérlek, ne említsétek senkinek az illető nevét, aki az értesítést küldte, Micike úgyis tudja, hogy ki az.

Számtalanszor csókolunk mindnyájatokat mindannyian

18. IX. 1953.

Elek bácsi

8/ Ivancsó Gyula áldozópap lágeri levele (1954. június 15.)

Drága Anyucika! Drága Gyermekek!

Megrendült szívvel értesültem a végtelenül szomorú hírről, a mi drága Jancsink haláláról, elsirattam őt és imádkozom lelkéért, hogy a Mindenható Isten nyugtassa meg a lelkét, azon a helyen, ahol nincsen sem fájdalom, sem aggódás, sem sóhaj. Immáron nagy kereszt nehe-

zedett a családunkra, de számodra, drága Micike, számodra jelenti ez a kereszt a legsúlyosabb terhet, mert ezen szomorú esemény miatt te olyan ifjan, olyan nehéz körülmények között lettél özvegy, és négy apró gyermekedet most már egyedül kell felnevelned.

Drága Micikém! Erősnek és szilárdnak kell lenned, mint eddig is, nem szabad lélekben csüggedned, özvegységedben pedig a te drága Jancsid lesz a közbenjáród az Isten előtt, hogy az Isten adjon neked olyan körülményeket, hogy talpra tudd állítani a négy árvádat, akikben Jancsi tovább fog élni, [itt elmosódott a tinta, biztos, hogy könnyezhetett dédnagyapa, mikor ezeket írta], mert ők az ő nevét viselik és fogják is viselni, mert ők a hús az ő húsából és vér az ő véréből.

Az ember a sorsát mintha megérezné. Mikor legutoljára voltunk nálatok Anyukával augusztus 21-én, azt mondja Jancsi neked: „Micikém, Apukáék holnap elutaznak, készíts nekik egy búcsúvacsorát". És hozott nekünk vacsorára bort és pezsgőt, nem is gondolva, hogy az valóban az utolsó közös vacsoránk lesz, mert azt követően én már nem tudtam találkozni vele. Ez a mondata most állandóan a gondolataimban van, mert mikor értesültem a körülményekről egy nagyon fájó érzésem lett vele kapcsolatban. A megboldogult nagyon szeretett bennünket, amit cselekedeteiből éreztünk is, és mi is mindannyian nagyon szerettük őt nagylelkűségéért, odaadásáért, és szeretetéért iránt unk, de a Mindenható Isten mindenkinél jobban szerette őt, mert elvette tőlünk, és vértanúságra méltatta. Hadd pihenjen az Úrban örök nyugalomban. Ő már boldog. Ő már megszabadult. Legyen örök emléke.

Mint újságot írom nektek, hogy mi itt rokkantak lettünk, a bizottság ellenőrzött minket. Engem is rokkantnak nyilvánítottak, és olyan hír járja itt, hogy azokat, akik lerokkantak, el fogják engedni, ha az Úr egészséget ad, hogy kivárjam, akkor ezen a nyáron már látni fogjuk egymást, de a pontos dátum ismeretlen.

E hónap 10-től itt nagyon szép lett az idő. Minden kizöldellt, már hallani lehet a kakukk éneklését, amit Ábezben nem lehetett. Itt melegebb van, mint Ábezben. A tavasz itt eddig hideg és nyirkos volt, így a szervezetnek szinte furcsa ez a meleg.

Nagyon várom Polduska esküvőjéről a képeket, amiről Micikétől értesültem, hogy majd küldik nekem. Minden nap nézegetem a fényképeket, ez a legörömtelibb tevékenységem. Sanyi nagynénéi és az egész családjuk nekem nagyon ismerős, valahol találkozhattam velük. A kis Igor olyan, mint az apja volt kiskorában, teljesen ugyanaz.

Janika még nem írt nekem, úgy tűnik elfelejtett írni, de ha tudná, milyen jó érzés itt levelet kapni, akkor biztosan írt volna.

Szívből köszöntöm minden ismerősömet Királyházán, Nagyszőllősön és Verécén.

Minden nászomat és két testvéremet és egész családjukat ölelem és köszöntöm. Téged, legdrágább Anyucika, és benneteket, drága Gyermekeim és Unokáim számtalanszor csókollak.

Inta, 1954. június 15.

A benneteket végtelenül szerető Apukátok, Gyula

Gajdos Viktória fordító megjegyzése

A dédnagyapa levelének átirata nagymamánk kezétől származik. Mintha érezte volna, hogy egyszer szükség lesz rá. Ezt 1996-97 körül írta át az apukánk, Gajdos Sándor vállalatának céges papírjára. Ez a nálam lévő változat eredeti, Csépes [Iváncsó] Mária saját kezével írta át ezt. A dédnagyapa levele a feleségének szól, valamint a gyermekeinek, de megszólítja benne a sorok között külön nagymamánkat, aki akkor lett fiatalon özvegy. Továbbá az akkor férjhez ment Apollónia lányának az esküvői képeit várhatta Gyula dédapánk a lágerben 1954-ben.

9/ Töredék 1.

Legdrágább Édesanya!

A leveledet megkaptam, amelyben értesítettél a fiam betegségéről. A legnagyobb megnyugvással fogadom e keresztet a Mindenhatótól. Ezt a megnyugvást kérem tőled is. Telegramban értesítsetek, hogy él vagy meghalt! Anyukát ne engedd el magadtól, hadd éljen nálunk! Ez az én kérésem. Az intenciókat, amit küldtél, régen elvégeztem. Úgy, ha van új, küldjed! Itt velem van a háznagy (Miskolczy)… Fordulj hozzá, ha él a fiam! Csak ajánlott levelet írj nekem, és mindig a címre, ne másra, ameddig nem értesítelek Téged a változásról! Ez a negyedik levél, amit küldök Neked… írj vissza kereszt jelzéssel, hogy megkaptad a levelemet!

Mindenkit csókol és ölel, Anyukának kezét csókolom:

a ti apukátok

10/ Töredék 2.

Őszintén üdvözlöm a társkeresztszülőket, és várom tőlük a levelet, és üdvözlöm testvérét és legközelebbi rokonaimat, munkatársaimat, akikkel Luh faluban dolgoztam. A Haszrin családot is üdvözlöm, fiukat, Lacit. Mindazokat, akiket én ismertem, és akik engem ismertek.

A társkeresztszülőt, Olenkát is, és nem feledem őt. A legdrágább Nágykát kérem, hogy nekem gyakrabban írjon, úgy szeretem olvasni a leveleit! A legtöbbet, legterjedelmesebben Mijocskáról, Vologykáról, kis Anicskáról írjon!

Anyuka is írhat nekem levelet, és meg fogom kapni.

Befejezem ezt a levelem, őszinte üdvözletet küldve, forrón csókolva Benneteket, Mindnyájatokat.

Anyukának és neked, legdrágább Anyuka, csókolom a kezedet:

a ti apukátok

11/ Töredék 3.

Legdrágább Édesanya, Legdrágább Nágyka, Mijocska, Vologyka, Anicska!

Újra kihasználom a lehetőséget, hogy hírt adjak magamról Nektek. Élek, egészségben. Ne csodálkozzatok, ha nem fogok írni, de Ti csak írjatok, mert én meg fogom kapni a leveleket. Itt vagyok (pontos címem):

KOMI köztársaság, Vorkuta város… 223/p-11

Az életemről ne érdeklődjetek, de legtöbbet írjatok Magatokról és a Ti életetekről! És nagyon kérem, hogy gyakran, figyelmesen és óvatosan!

Nagyon kérem Nágykát, Mijocskát, Vologykát, Anicskát, hogy hallgassanak Anyukára, segítsenek Anyukának!

Hallgassatok nagymamára, és legyetek becsületesek és engedelmesek!

Írjatok nekem minden rokonról, Marikáról, fivéréről…

12/ Töredék 4.

Anci [János fia] mindig a gondolataimban van és a szemem előtt, amint a füvön megy…

Sokat gondolok a Haszrin családra, minden szomszédomra és Évikére.

Az én posta címem:

KOMI Köztársaság

Vorkuta… számú 223/p-41

Helybe lehet csomagot küldeni, 8 kg-ig. Ezt csak a bizonyság miatt írom. Édesanya, ez nem Rád vonatkozik. Befejezem a levelemet…

Mindnyájukat és kezeiket csókolom:

a Ti Apukátok

2. Emlékezések

1/ Iván Didra: Csépes János atya hitvalló születésének 100 éves évfordulójára. A mi hitvallónk és vértanúnk

Ma fontos, hogy megemlékezzünk falunk, egyházközségünk és az egész egyházmegye kiemelkedő alakjáról, Csépes János atyáról.

Ennek a mini konferenciának a címe: *A mi hitvallónk és vértanúnk.*

Tehát: Csépes János 1918. október 5-én született Királyházán a Nagyszőlősi járásban egy vasutas családban, apja Csépes János, anyja Hromovcsuk Anna. Már gyermekkorától vágyott arra, hogy pap legyen, és Isten szolgálatának szentelje életét, ez a vágy egyre csak erősödött benne.

Az elemi iskola elvégzése után a Huszti Gimnáziumba, majd az Ungvári Szemináriumba (a mai Ungvári Vár épületében működő szemináriumba) került. 1943. július 12-én (75 évvel ezelőtt) Dudás Miklós püspök atya szentelte pappá.

Első liturgiáját szülőfalujában Királyházán, az Istenszülő mennybevételének görögkatolikus templomában mutatta be.

1943-tól 1947-ig parókusként szolgált Pudpolócon, valamint Abranka, Jálove, Zadilszke, Hrábivnécjá falvakban is, amelyek a Volóci járáshoz tartoztak. Papi szolgálata során evangelizált és hittant tanított. 1947-ben Romzsa Teodor püspök atya a hívek kérésére helyezte át János atyát Hajasdra, ahol szintén parókusként szolgált.

Hajnalban kezdte szolgálatát, és estig meg sem állt, hogy ellássa Luhot és Verhovina-Bisztrát. Itt hittanórákat tartott, prédikált, elsőáldozásra és kántálásra tanította a hívek gyermekeit. Egyházi ügyekben felesége, Iváncsó Mária sokat segített neki. János atya gyakran zarándokolt gyalogosan a hívekkel Munkácsra nagyobb egyházi ünnepek vagy búcsúk alkalmával.

1947-ben indult a görögkatolikus egyház elleni üldözés. A kommunista hatóságok elindították a görögkatolikus papok és püspökök elleni agitációt, hogy meggyőzzék őket arról, hogy át kell térniük az orosz ortodox vallásra.

János atyát 40-50 alkalommal hívták be a nagybereznai KGB-irodába, ahol arra kényszerítették, hogy térjen át az orosz ortodox egyházba. Miután ezt megtagadta, elvették tőle a templom kulcsait, megtiltották, hogy papi szolgálatot végezzen és el kellett hagynia a parókiát.

Négy gyerekére sem voltak tekintettel, fedél nélkül maradtak. János atyát sehol sem alkalmazták, így kénytelen volt napszámban dolgozni rakodómunkásként a szomszédos Luh faluban.

1950. augusztus 14-én letartóztatták és 25 év szabadságvesztésre ítélték, mivel nem volt hajlandó aláírni az ún. „önkéntes csatlakozást" az orosz ortodox egyházhoz. A GULAG táborba Vorkutára (mintegy 3500 km-re) szállították, ahol a 29-es számú bányában nehéz körülmények között dolgozott.

János atya még a táborban is titokban, éjszaka a barakkban misét mondott, gyóntatott, prédikált… Erről más papok visszaemlékezéseiből tudunk, akiket szintén elhurcoltak vele együtt, például: Vaszil Zavadjak, Zseltvai György, Miskolczy Tivadar, Orosz Iván, Bóbita Miklós.

Egy levelében János atya különös gondolatokat fogalmazott meg, amelyek mélyen megérintettek: „A legboldogabbnak érzem magam, mert itt a börtönben Krisztusért szenvedhetek…".

Számára a GULÁG nem egy sötét folt volt az életében, hanem lehetőség arra, hogy mélyebb kapcsolatba kerüljön Istennel!

1953-ban a nehéz munkakörülmények és a börtönélet miatt sokan fellázadtak, és követelték az ügyek újra tárgyalását, abban a reményben, hogy Sztálin halála után változás jön. A katonai vezetés azonban parancsot adott a felkelők likvidálására – sokakat agyonlőttek vagy megsebesítettek. Az áldozatok között volt Csépes János atya is. Hét golyótalálat érte.

1953. augusztus 5-én, nagyon fiatalon, 35 éves korában, lelkipásztori szolgálatának 10. évfordulóján, János atya elhunyt. Halála előtt utolsó szavai ezek voltak: „Nagyon szeretem a feleségemet és gyermekeimet, de Istent mindennél jobban szeretem!"

Ortutay Elemér később így írt egy levelében: „Először halotti megemlékezést végeztem sírva, egyházi szláv nyelven, és Csépes János testvérünkre gondoltam, a vértanúra…".

Felesége és gyermekei Királyházán mit sem tudtak férje kivégzéséről. Miskolczy Tivadar értesítette őket János atya haláláról. Felesége hivatalokhoz fordult, hogy megtudja, mi történt vele, de csak annyit válaszoltak: „Szívelégtelenségben hunyt el". Ezután levelet írt Vorkutára is, ahonnan ezt a választ kapta: „Csépes Jánost agyonlőtték a vorkutai tömeges lázadás leverése során 1953. augusztus 5-én. A tábor temetőjében temették el, a 10-es parcellában A-73-as sírszámmal".

Csépes János feleségének 1992. február 12-én írt levele alapján az „Ungvári Igazság" szerkesztősége hivatalosan is kimondta: „Csépes János atyának nem volt bűnösségre utaló tette, rehabilitálták".

A pap felesége tanítónőként dolgozott, de a kommunista hatóságok elbocsájtották az iskolából. A Csépes családot azonban segítették az emberek. Mihajlo Mariszák egy tehenet adott nekik. Csépes Mária sosem feledte jótevőit: az Oleny, Pavlik, Kukilisin, Bucsak, Rjaska, Dzjoholilá, Berenc, Szomusz, Duzsar családokat. Segítettek szénát, fát gyűjteni a családnak – komoly veszélynek kitéve magukat, mivel a KGB szigorúan büntette az ehhez hasonló segítséget.

Sem Vorkután, sem Kárpátalján nem felejtették el János atyát, feleségét, Máriát és gyermekeiket.

Ma hálát adunk Istennek hithű vértanúnkért, aki tanúságtételét saját éltével igazolta. Kérjük, hogy az Úr áldja meg őt a szentek dicsőségével, hogy az élete, különösen ezen a parókián és ebben a faluban, ahol szolgált, bőséges hitbeli gyümölcsöket hozzon.

A legjobb, amit tehetünk, hogy emlékezünk e bátor hitvallóra és követjük azt, akiért János atya az életét adta. Ő Istenre bízta életét, aki azt mondta: „Aki bennem hisz, ha meg is hal, élni fog örökké".

Reménykedünk abban, hogy az Úr sok csodát tesz János atya által, és ő lesz paróchiánk és falunk védőszentje.

P. S. Őszinte köszönet Vargulics Mikola úrnak a Csépes János atyáról szóló dokumentumokért.

Felhasznált források:

Blahovisztnik, 1997. március 4. 56. szám, 4. oldal

Zakarpatszka Pravda, 1994. április 19. (kedd)

Tüskés út a cél felé, Lelkipásztorok mártírológiája, 927. oldal

„Kárpátalja Hírei", Mikola Vargulics: *Az örökkévalóságba vezető út fájdalmas*

Az írást fordította: Dr. Oroszné Gajdos Eleonóra (János atya unokája) 2025. május 11-én, Egerben.

2/ *Vargulics Mikola: Az örökkévalóságba vezető út fájdalmas*

A történelmet, mint tudjuk, emberek írják. Ezért van az, hogy Voloszjánkában máig nem felejtik el Csépes János atyát. Nehéz és küzdelmes volt az ő életútja. De sem a testi, sem a lelki fájdalom nem

törte meg ezt az embert, akinek élete a szovjet GULAG táborban ért véget.

Csépes János 1918. október 5-én született a Nagyszőlősi járásban fekvő Királyháza településen, egy vasutas családban. Apja Csépes János, anyja Gromovcsuk Anna. Az elemi iskola sikeres elvégzése után a Huszti Gimnáziumba járt, majd az Ungvári Szemináriumban tanult. 1943. július 12-én dr. Dudás Miklós püspök atya szentelte pappá. 1947-ig Pudpolócon szolgált parókusként, majd 1947-ben Romzsa Tódor püspök kérésére áthelyezték Voloszjánkára (Hajasdra), ahol szintén parókusként dolgozott.

Hajnalban kezdett és estig dolgozott, hogy el tudja látni a rábízott még két települést is – Luhot és Verhovina-Bisztrát. Itt hittanórákat tartott, prédikált, elsőáldozásra és kántálásra tanította a hívek gyermekeit. János atya gyakran zarándokolt gyalogosan a hívekkel Munkácsra. Egyházi ügyekben felesége, Iváncsó Mária sokat segített neki. Az atya megtiltotta a férfiaknak, hogy ördögnek öltözve járják a falut karácsonykor – ez a pogány szokás az ő kérésére máig tiltva maradt a faluban. Ez Voloszjánka híveinek érdeme is. Kevesen maradtak, akik emlékeztek Csépes János atyára. De hála Istennek, még ma is élnek olyan emberek, akik hálás szívvel emlékeznek rá:

Mihajlo Mihajlovics Oleny (nyugdíjas):

Csépes János atya vasárnapi prédikációi pszichológiai, szellemi és erkölcsi támogatást nyújtottak a híveknek egész hétre. „Dicsőség Jézus Krisztusnak!" – így köszöntött mindenkit, még a kicsiket is.

Sztanyiszlav Sztepanovics Krajnyikovics (nyugdíjas):

Istentől megáldott ember volt, jóságos és mélylelkű. Amikor János atya prédikált a templomban, az emberek örömükben sírtak. A prédikációk után János atya erővesztett volt, mivel minden energiáját arra szentelte, hogy Istenről szóló szavai eljussanak minden ember szívéhez.

Vaszil Petrovics Kaparnik (nyugdíjas):

Csépes János atya Voloszjánkába való érkezéséig karácsony idején a kántálók a betlehemmel csak a tehetős családokhoz mentek, de János atya megszervezte, hogy minden család fogadhasson egy kántálást, és találkozhasson a betlehemmel. János atya sosem kért pénzt a temetésért, keresztelőért és esküvőkért.

Mária Ivánovna Povhanics (nyugdíjas):

János atya két évig élt a mi házunkban, a legidősebb kislányával, Nagyezsdával egy osztályba jártunk, aki kedves, okos, engedelmes

lány volt. Az egész családjuk jólnevelt és szerény volt. János atya szemeiben az emberek mindig az igazságot és örömöt látták. A családunk nagyon tisztelte és szerette János atyát és családját. Egy évet Mária Háláhánnál lakott a Csépes család, aki mára már nem él. Ebből a házból vitték el János atyát a KGB munkatársai, akik nem engedték, hogy elbúcsúzzon apósától sem. Az apám megkérdezte János atyát: „Kire hagyja a feleségét és a négy gyermekét"? János atya így felet: „Az Istenre". „Istenre? – szólt gorombán a KGB munkatársa – Ki az?" Ez lehetetlen! Nem tudta megérteni Jézus Krisztus szavait: „Aki bennem hisz, az a halálból is feltámad". Povhanics Mária már idős hölgy, de azt az embert, aki életét adta Krisztusért, nem tudja elfelejteni.

Negyven-ötvenszer is behívták János atyát a nagybereznai KGB-irodába, ahol felajánlották, hogy írja alá az áttérést az orosz ortodoxiára. Nem egyezett bele – elvették a templom kulcsait, felszólították, hogy hagyja el a parókiát, és megtiltották, hogy papi szolgálatot teljesítsen. Elűzték – feleségével és négy gyermekével együtt –, fedél nélkül maradt. János atyát sehol sem akarták alkalmazni, ezért teherhordóként helyezkedett el Luhon, hogy eltartsa családját.

1950. augusztus 14-én letartóztatták és 25 év börtönre ítélték. Vorkutára a GULAG munkatáborba szállították, ahol a 29-es számú bányában dolgozott nehéz körülmények között. A lágerben is titokban éjszaka misézett és gyóntatott.

A foglyok a szörnyű munkakörülmények miatt lázadást szerveztek, követelve, hogy vizsgálják felül az ügyeiket, remélve, hogy Sztálin és Berija halála után változás következik be. A felkelést azonban a hatóságok véresen leverték. Sokakat megöltek. Köztük volt Csépes János atya is. Testét hét lövés érte.

1953. augusztus 5-én 35 éves korában, 10 éves lelkipásztori szolgálat után Csépes János atya átlépett az örökkévalóságba. Felesége több helyre is fordult, hogy megtudja, mi történt a férjével, de csak ezt a hivatalos választ kapta: „Szívelégtelenség következtében elhunyt". Felesége írt Vorkutába is, ahonnan ezt a dokumentumot küldték: „Csépes János a tömeges lázadás felszámolása során 1953. augusztus 5-én halt meg Vorkutában. A tábori temető 10-es parcellájában temették el az A-73-as sírban".

Mivel Csépes János nem követett el semmilyen bűncselekményt, így 1992. február 24-én rehabilitálták.

A pap felesége tanítónőként dolgozott, de a kommunista hatóságok elbocsájtották az iskolából. A Csépes családot azonban segítették az emberek. Mihajlo Mariszák egy tehenet adott nekik. Csépes Mária sosem feledte jótevőit: az Oleny, Pavlik, Kukilisin, Bucsak, Rjaska, Dzjoholilá, Berenc, Szomusz, Duzsar családokat. Segítettek szénát, fát gyűjteni a családnak – komoly veszélynek kitéve magukat, mivel a KGB szigorúan büntette az ehhez hasonló segítséget.

Az örökkévalóságba vezető út nehéz és fájdalmas. Nagy fizikai és lelki áldozatot kíván. Ilyen volt Csépes János atya útja is, így marad emlékezetünkben.

Mikola Vargulics

Voloszjánka, Nagybereznai járás

„Kárpátalja Hírei" – 2009. január 31., 10-11. szám, 19. oldal

UTÓSZÓ

A bőröndből szabadult gyász

Volt egy barna bőrönd Királyházán, nagymamánk Csépes (született Iváncsó) Mária otthonában. Erre a húgom, dr. Oroszné Gajdos Eleonóra jól emlékezett. Abban rejtőztek az elsárgult értékes családi levelek, fényképek, dokumentumok, amiket a KGB elől kimentett a nagymamánk. Mint ahogy később megértettük, abba lett elzárva a fel nem dolgozott gyászunk, az a fájdalom, amit drága nagyapánk Csépes János görögkatolikus áldozópap vesztesége jelentett a családunknak. Ezeket a dokumentumokat nagymamánk a nővéremre, Feczák Lászlóné Nadikára hagyta. A kísérő levélben leírta „Nagyon vigyázz rájuk. Kérd nagyapa közbenjárását az Istennél".

E számunkra igen értékes könyvben a bőröndből kikerült dokumentumok, emlékek, valamint az egyházi és világi szakirodalomban található források kerültek feldolgozásra, hogy azok a szélesebb olvasóréteg számára is elérhetők legyenek. Köszönetet szeretnénk mondani professzor dr. Ivancsó István atyának, hogy a családi és egyházi archívumban fellelhető számos történelmi forrást ebben a könyvében integrálta, összefogta, gondos papi lelkével, hatalmas tudásával, gazdag írói vénájával a szélesebb olvasó közönség elé tárta. Egyedülálló egyháztörténeti kutatás ez, kedves olvasó, amely nem csupán családtörténeti és egyháztörténelmi munka, hanem családunk számára korrektív családterápiás élmény is. Miért? Mert megpróbál értelmezni egy megmagyarázhatatlanul kegyetlen történelmi kort annak minden fájdalmával és nehézségével. Hogy a modernkori olvasó megérthesse a helyzetet, fontos kiemelni, hogy a második világháború utáni politikai változások a Kárpátalján élő népet terrorban és megszorításban tartották a sztálini rezsim satujának jóvoltából. Az állandó zaklatások, bebörtönzések, letartóztatások, kihallgatások krónikus stresszorként voltak jelen; teljes kiszámíthatatlanság és készenléti állapot jellemezte

a mindennapokat. Voltak besúgók, akikről sose lehetett tudni, mikor és hol bukkannak fel. Ők a rendszerrel együttműködésben dolgoztak. De nagyapa nem működött velük együtt, így papként célponttá vált a számukra, miként boldog Romzsa Tódor és boldog Orosz Péter görögkatolikus püspökök is. Ők mindvégig Krisztus hűséges szövetségesei maradtak életük utolsó pillanatáig, elnyerve a vértanúság koszorúját.

Nagyapánkat fiatal papként kezdetben csak puhították. Sokszor, legalább 50-szer behívták a kihallgatásokra. Abban bíztak, hogy végül beadja a derekát. De nem így történt. Mikor édesanyám, Gajdos (született Csépes) Nagyezsda a tanúvallomásában arról számol be, hogy az apukája keveset volt otthon, akkor az olvasó úgy értse ezt: nem azért nem volt otthon, mert nem akart otthon lenni a családjával, hanem azért, mert papi szolgálata mellett hetente kétszer is kihallgatásokra hívatták Nagybereznára, ahol hosszasan próbálták őt együttműködésre vagy az ortodoxiára való áttérésre presszionálni. Mint tudjuk, eredménytelenül. Az Úr különös erőt adhatott neki, mert mindvégig kitartott a hűségesküjében. A család és a hivatás rangsorában a hivatást és Istent helyezte előtérbe.

Az anyai családunk – és sok kárpátaljai görögkatolikus papcsalád – vesztesége a sztálini érában hatalmas lett. Ez sok papcsalád fájó közös sorsa volt. Apa nélkül nőtt fel édesanyám és a testvérei, pásztor nélkül maradt a hajasdi közösség, pap nélkül a templom. A traumairodalom nagyon széleskörűen foglalkozik az apai és anyai elhagyás súlyos következményeivel. Szinte tátongó sebként sajgott családunk lelkében az igazságtalan vorkutai mészárlás, amely megfosztotta a nagymamánkat a férjétől, az édesanyánkat és testvéreit az apjuktól, minket és gyermekeinket a nagyapjuktól és dédapjuktól, öreg dédszüleinket pedig a gyermeküktől. Nagymamánk már a nagyapa bebörtönzését követően egyik percről a másikra egyszemélyes családfenntartóvá vált, aki próbált érzelmi melegséget nyújtani, de elsősorban a gyermekei túlélésére tudott koncentrálni, a megélhetés, taníttatás biztosítására. Mindenkori támasza az Úr volt, erre adott példát a családjának. Az édesanyánk pedig korán fel kellett nőjön, és a csonka család által nyújtott pótszülői szerepe által nagyon megterhelődött, de egyben felelős felnőtt is lett. A főzés, takarítás és a kisebbekre való felügyelet az ő dolga volt. Mandolinon játszott és csodálatos hanggal áldotta meg az Úr. A tanulás mellett párhuzamosan dolgoznia kellett, ezzel támogatva özvegy édesanyját. Hivatásában diplomás

közgazdász és agrármérnök lett. A királyházi zeneiskola még emlékszik azokra a napokra, amikor a nagymamánk tüzelőt hordott a zeneiskolába, hogy fűtött helyiségben gyakorolhasson zongorán a kisebbik gyermeke, János. Zongorára nem futotta. János fagottművészi pályára lépett, és élete során több hangszeren is játszott. Mária, édesanyám húga, gyermekként sokszor a magas eperfán lakott jól, bátortalanabb testvéreinek is szórt a finom termésből odafentről. Mesélte, hogy egyszer leesett onnan, majd fürgén felpattant és túlélte. A tangóharmonika tanár panaszkodott rá időnként, hogy a kosárlabdázással megterheli zenész ujjait, de Mária szeretett sportolni, és a zenében is jeleskedett. Kiváló sportoló, remek zenész és angol tanár lett belőle. Vladimir gyermekként fát hordott, udvart takarított, férfi szerepet próbált pótolni a családban. Nagyon szerette a mesék világát, már gyermekként sokat olvasott, tekintélyt parancsoló mély basszus hangjával remek kóristaként jeleskedett, végül történelem tanár lett belőle.

Voltak felejthetetlen nehéz évek, amikor a csonkán maradt papcsaládban nem volt elég a kereset, sokszor hiányzott a tüzelő, csendes családtaggá vált az éhség, gyakorivá a gyermekbetegségek. Ki kíván magának és családjának ilyen sorsot? Mégis a trauma és az apa vesztesége mindannyiunk szenvedése által nyert értelmet. Ki-ki a maga módján élte túl a traumát. A hiányzó apai „szólamot"a családban Krisztus pótolta irgalmas és mindenre kiterjedő atyai szeretetével. Nem felejti a családi emlékezet az özvegy nagymamánk történetét, mikor a nagyon ínséges időkben kérte János nagyapánk közbenjárását és pénzt talált az utcán, hogy megetethesse az árvákat. Majd később tisztes munkája is lett, mert tanítónői állást a katolikus neveltetése és elvei miatt nem kaphatott. Csodálatos dolog, hogy mindig volt kertje, aprójószága, kecskéje és a saját maga megtermelt alapanyagokból remekül főzött, sütött. Nehéz elfelejteni a kertjében termő illatos újhagyma, zamatos ringlószilva illatát és a reggelire készített friss rántotta és kecsketejjel sűrített spenótfőzelékek ízét. Ezt mind eltanultuk tőle. Láttuk a nagymamánkat térden állva imádkozni, a nehézségekben kitartani, a hitét megőrizni, és minket, unokáit is erre tanított. Az unokatestvérekkel Janikával, Sanyikával, Marjankával, Jánkával és Katicával együtt felejthetetlen nyaralásaink voltak Királyházán, ahol sokszor az egész nagy család összejött ünnepelni. A szélrózsa minden irányába szétszakadt leszármazottakat és családtagokat 2010-ben a Hajasdon megépített görögkatolikus templomszentelés hozott ösz-

sze újra, amely Csépes Igor unokatestvérünk nagylelkű segítségével épült fel Isten dicsőségére.

Nagyapánk pedig, akit csak elbeszélésből ismerhettünk, papként a mennyei Atya akaratát teljesítette, miként a Szentírásban említett Jó Pásztor, aki életét adta a juhaiért.

Mi csak egy nagyapát szerettünk volna magunknak, de az Úr adott nekünk egy közbenjárót az Isten előtt. Legyen az Úré a dicsőség!

Debrecen, 2026. szeptember 2.

Gajdos Viktória
családterapeuta
egyik unoka

IRODALOMJEGYZÉK

BENDÁSZ ISTVÁN – KOI ISTVÁN, *A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye lelkészségeinek 1792. évi katalógusa,* Nyíregyháza 1994.

BENDÁSZ ISTVÁN, *Részletek a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye történetéből,* Ungvár 1999.

BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Budapest 1994.

BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL, *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai,* Ungvár-Budapest 2014.

Catalogus Venerabilis Cleri Almae Dioecesis sede episcopali vacante pro anno MDCCCXIV, Typis Stephani Ellinger, [Cassoviae 1814].

ЧЕЙПЕШ, МАРІЯ, „Коли дочекаємося справедливості", in *Закарпатська правда,* 12 лютого 1995. г.

CSERMELY TIBOR, „Boldog, akit kiválasztasz", in *Jel. Lelkiség, közélet, kultúra,* 2023. június 7.

CSURGOVICH GYÖRGY, *Az Ungvári gör. kat. leányliceum-tanitónőképző intézet és a vele kapcsolatos gyakorló-népiskola évkönyve az 1939-40. iskolai évről. Az intézet fennálásának 38-ik évében,* [Ungvár 1940].

Dicsérjétek az Urat! Görögszertartású katolikus énekeskönyv vasár- és ünnepnapi szent szolgálatok és énekei, Nyíregyháza 1994.

DIDRA, IVÁN, „Csépes János atya hitvalló születésének 100 éves évfordulójára. A mi hitvallónk és vértanunk", in *Blahovisztnik* 56 (1997) 4.

DOVHOVICS, LEVKO, *Egy élet krónikája. A 2A 424-es számú politikai fogoly,* (Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala), Budapest 2023, 277.

DUPKA GYÖRGY, *Magyar GULÁG–GUPVI-Rabok Eurázsiában,* (Kárpátaljai Magyar Könyvek 265.), Ungvár-Budapest 2021.

EMBER GYŐZŐ, „A munkácsi görög katolikus püspökség lelkészségeinek 1747. évi összeírása”, in *Regnum. Egyháztörténeti évkönyv 1944-1946*, Budapest 1947.

FECZÁK LÁSZLÓNÉ, *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye története az üldözött sorsú vértanú és hitvalló papok életének tükrében a II. világháború után*, (szakdolgozat), Nyíregyháza 1997.

GAJDOS VIKTÓRIA, „Csépes János vértanúságának története”, in *Kárpátaljai Hírmondó* 3 (2011) 11-12.

ГОЛЬКО, ОЛЕГ, „Український студент врятува життя німецькому генералові”, in *За вільну Україну*, 1995. december 30.

ГОЛЬЦ, И., „История одного восстания”, in https://carabaas.livejournal.com/3306744.html

Görögkatholikus egyházi szerkönyv (Euchologion), Budapest 1964.

IVANCSÓ ISTVÁN, *A magyar görög katolikus papság szentelési emlékképeinek gyűjteménye (1914-2007)*, Nyíregyháza 2016.

IVANCSÓ ISTVÁN, „Egy kárpátaljai pap: Csépes János tanúságtétele”, in Ivancsó István (szerk.), *A Rókahegyi Görög Esték V. sorozatának a nyíregyháza-rókahegyi görögkatolikus templomban elhangzott 2023-as előadásainak szerkesztett változata*, Nyíregyháza 2024, 79-91.

KEPICS MIHÁLY (szerk.), *A papszentelés rendje*, Nyíregyháza [é. n.]

КУЛИКОВА, ЮЛИЯ, „Забастовка в Воркутлаге: Восстание 1953 года в ГУЛАГе. »К черту уголь, хотим свободу!« Годовщина забастовки в Воркутлаге”, in https://freedomrussia.org/2021/08/02/zabastovka-v-vorkutlage-vosstanie-1953-goda-v-gulage/

MAROSI ISTVÁN (szerk.), *Fekete levelek. Bendász István kárpátaljai görögkatolikus pap GULAG-táborban töltött éveinek levelezése (1949-1955)*, (Bendász-hagyatéksorozat 1.), Beregszász, 2020.

MAROSI ISTVÁN, *A harmadik fiú lelkületével. Ortutay Elemér kárpátaljai hitvalló görögkatolikus pap, teológiai tanár*, Beregszász 2022.

MAROSI ISTVÁN – MAROSI ANITA, *A történeti Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papi névtára*, (Bendász-hagyatéksorozat 4.), Beregszász 2023.

MAROSI ISTVÁN, *Katakombaszolgálat Kárpátalján. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a kommunista egyházüldözés időszakában (1944-1989). Fénykép-dokumentáció és történeti áttekintés*, Beregszász-Budapest 2024.

Годовой отчетъ державной реф. реалной гимназіи въ Хустъ. – Хуст 1929.
Державна реална гімназія въ Хустъ. Годовой отчетъ за 1937/38. учебный год. – Хуст 1938. Книгопечаня Игната Авслендера.
OZSVÁTH LAJOS, *Királyháza korok váltóin*, Ungvár 1995.
PINTÉR JÓZSEF, *A modern kori vértanúság hitünk megtartó ereje* (előadás), 1.
„Про реабілітацію І. І. Чейпеша", in *Закарпатська правда*, 4 березня 1992.
PUSKÁS LÁSZLÓ, *A Szentek Közössége-kápolna az Isteni Irgalmasság-bazilikában*, Krakkó-Łagiewniki 2004.
ROMANYKOVA, T., „1953 véres augusztusa", in *Zapoljarje. Fájdalom és emlékezet*, 1995. szeptember 2.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad annum M.D.CCC.XVI, Cassoviae 1816.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro anno Domini M.D.CCC.XXI. Ab effectuata dismembratione anno primo, Budae 1821.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro anno Domini M.D.CCC.XXII. Ab effectuata dismembratione anno secundo, Budae 1822.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro anno Domini M.D.CCC.XXIX, Cassoviae 1829.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini M.D.CCC.XXXI, Cassoviae 1831.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini M.D.CCC.XXXIII, Cassoviae 1833.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini M.D.CCC.XXXV, Cassoviae 1835.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini MDCCCXXXIX, Cassoviae 1839.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini MDCCCXLI, Cassoviae 1841.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini MDCCCXLIII, Ungvarini 1843.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini MDCCCXLV, Ungvarini 1845.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini MDCCCXLV, Ungvarini 1847.

Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini MDCCCLVI, Kassoviae 1856.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini 1859, Pestini 1859.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini 1861, Pestini 1861.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini 1864, Ungvárini 1864.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini 1868, Ungvárini 1868.
Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1878, Ungvárini 1878.
Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1888, Ungvarini 1888.
Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1893, Ungvarini 1893.
Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1896, Ungvarini 1896.
Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1908, Ungvárini 1908.
Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad Annum Domini 1915, Ungvárini 1915.
UDVARI ISTVÁN, *A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása,* (Vasvári Pál Társaság Füzetei 3.), Nyíregyháza 1990.
СЕСТРИ ВАСИЛЯНКИ (вид), *Срібний ювілей праці Сестер Василіянок в Австралії – 28.3.1967-283.1992.*, Мельборн, 1992.
СИРОХМАН, МИХАЙЛО, *Церкви України. Закарпаття*, Львів 2000.
VARGULICS, MIKOLA, „Az örökkévalóságba vezető út fájdalmas", in *Kárpátalja Hírei* 10-11 (2009) 19.
VOZNYESZENSZKAJA, JÚLIA, *Halál utáni kalandjaim*, Miskolc 2005.

TARTALOM

Ajánlás 5
Bevezetés 7

1. fejezet: A KEZDETEK 9
1. Születése 9
2. Szülei 11
3. A családok 13
1/ A Csépes család 13
2/ A Hromócsuk család 19
4. A szülőhely 21
5/ Példaképei 25

2. fejezet: TANULMÁNYOK 29
1. Elemi iskola 29
2. Középiskola 31
3. Teológiai tanulmányok 32
4. Szemináriumi élet 40
5. Lelki élet 41

3. fejezet: HÁZASSÁGKÖTÉS 45
1. Felesége: Ivancsó Mária 46
2. Felesége családja 50
3. Saját családjuk 62

4. fejezet: SZENTELÉS 69
1. Diakónusszentelés 69
2. Papszentelés 70
3. Primícia 76

5. fejezet: PAPI SZOLGÁLAT 79
1. Vezérszállás (Pudpolóc) 81
2. Hajasd (Voloszjanka) 83

6. fejezet: A ZAKLATÁSTÓL AZ ELÍTÉLÉSIG 89
1. Zaklatások 89
2. Letartóztatás 94
3. Ítélet 96

7. fejezet: A LÁGERBEN 97
1. A lágerélet 97
2. Sztrájk 106

8. fejezet: VÉRTANÚSÁG 109
1. Halála 109
2. Temetése 120
3. Nyughelye 123
4. Egy késői tanúság 125

9. fejezet: REHABILITÁCIÓ 129
1. A dokumentum 129
2. Emléktábla 133
3. Utca 134

10. fejezet: UTÓÉLETE 135
1. Emléke a levelekben 135
2. Kísérlet a boldoggá avatásra 138
3. Emlékezés, kiállítások, filmek, rendezvények 141
4. A vértanúságáról írt dráma 146
5. Családi ima 149

FÜGGELÉK 151
1. Levelek 151
1/ Csépes János levele menyasszonyának (1942. november 20.) 151
2/ Csépes János levele menyasszonyának (1943. április 5.) 153
3/ Csépes János levele menyasszonyának (1943. április 20.) 156

4/ Csépes János levele a lágerből (1951. december 2.) 158
5/ Csépes János levele a lágerből (1952. január 5.) 161
6/ Csépes János lágeri levele a felesége, Mária születésnapjára Vorkutáról (1952. március 19.) 163
7/ Iváncsó Elek levele Csépes Jánosnénak (1953. szeptember 18.) 164
8/ Iváncsó Gyula áldozópap lágeri levele (1954. június 15.) 164
9/ Töredék 1. 166
10/ Töredék 2. 167
11/ Töredék 3. 167
12/ Töredék 4. 168
2. Emlékezések 169
1/ Iván Didra 169
2/ Vargulics Mikola 171

Utószó 175
Irodalomjegyzék 179
Tartalom 183